

L.N. TOLSTOY

ŞEYTAN
~
PEDER SERGİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910): Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş'in büyük yazarı, yaşamının son otuz yılında kendini insan, aile, din, devlet, toplum, özgürlük, boyun eğme, başkaldırma, sanat ve estetik konularında kuramsal çalışmalara da verdi. Bu dönemde yazdığı roman ve öykülerinde yıllarca üzerinde düşündüğü insanlık sorunlarını edebi bir kurguyla ele aldı. Tolstoy otobiyografik özellikler taşıyan Şeytan öyküsünü yaşanmış bir olaydan yola çıkarak kısa bir sürede yazar ve eşinin bulmasından çekindiği için koltuk döşemesine saklar. Peder Sergi öyküsüyse bir manastır ziyaretinin kötü izlenimlerinin ardından şekillenir yazarın zihninde ve ancak on yıl sonra son halini alır. Her ikisi de yazarın ölümünden sonra yayımlanan Şeytan ve Peder Sergi öyküleri, konu açısından da benzerlik gösterir. İkisinin de kahramanları idealleri olan, yaşamlarına nasıl bir yön vermek istediklerini bilen, sağlam iradeli kişilerdir, fakat ikisi de kendilerine çizdikleri güvenli yolda ilerlerken içlerindeki şeytanla, kendi nefsiyle mücadele etmek zorunda kalır.

Günay Çetao Kızılırmak (1981): 1994'de yerleştiği Adıgey Cumhuriyeti'nde 13 yıl yaşadı. Adıgey Devlet Üniversitesi (Rusya) Rus Filolojisi Bölümünden mezun oldu. A. Puşkin, F. Dostoyevski, N. Gogol, İ. Turgenyev, L. Tolstoy, A. Çehov, N. Leskov, A. Platonov, V. Makanın, S. Aleksiyeviç gibi yazarların düz yazılarını, M. Tsvetayeva'nın şiirlerini çevirdi.

Genel Yayın: 4831

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LEV NİKOLAYEVIÇ TOLSTOY
ŞEYTAN
PEDER SERGİ

ÖZGÜN ADI
ДЬЯВОЛ
ОТЕЦ СЕРГИЙ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, HAZİRAN 2020, İSTANBUL

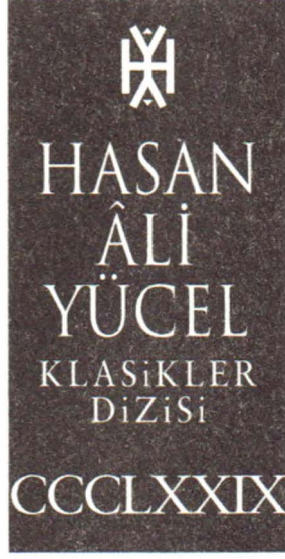
ISBN 978-625-7070-98-0 (CİLTİ)
ISBN 978-625-7070-99-7 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT

DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel: (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

L.N. TOLSTOY

ŞEYTAN
~
PEDER SERGİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
GÜNAY ÇETAO KIZILIRMAK

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Lev Nikolayeviç Tolstoy'un son dönemine ait iki uzun öyküyü bir araya getiren bu kitap devasa Tolstoy külliyyatının son yapraklarına çağırıyor okuru. Zannederiz ki dönemsel ve tematik açıdan birbirine oldukça yakın bu iki öykünün komşuluğu okur tarafından da anlamlı bulunacaktır.

Benzerliklerden başlayalım: İki öykü de yazarın ölümünden sonra yayımlanır. Her ikisinin kahramanları da –Peder Sergi ve Yevgeni İrtenyev– nasıl bir yaşam sürmek istediklerini bilen, idealleri ve iddiaları olan kimseler. *Peder Sergi* öyküsünün kahramanı, ruhani kariyerine başlamadan önceki adıyla Stepan Kasatski ömrü boyunca hep bir zirveye tırmanmak ve insanlara oradan bakmak ister. Üstelik bunu öyle bir yapmalıdır ki kimsecikler mütevazılığından ve ruhunun her tür dünyevi hırs ve arzudan arınmışlığından şüphe duymasın. Oysa benimsediği değerler o doldurdukça ruhunun gediklerinden boşalır gider. *Şeytan* öyküsünün kahramanı asilzade Yevgeni İrtenyev'se babasının batırdığı çiftliği ayağa kaldırmak, dedelerinin zamanını aratmayacak bir düzen kurmak, itibar sahibi bir pomeşçik toprak ağası olmak arzusundadır. Çizdiği yol aydınlık ve engebesiz uzanır önünde güya. Oysa içindeki şeytanla çetin bir mücadeleye tutuşması gerekeceğini bilmez henüz. Her

iki öyküde de insanın nefsiyle mücadelesini ve akliselime galebe çalan bir psikoza direnme gayretini izleriz. Ve nihayet her iki öyküde de cinsellik ve aşk konularına Tolstoy'un penceresinden bakarız.

Tolstoy'un başyapıtlarını verdiği çağdan kalın çizgilerle ayrılmış bir son döneminden bahsetmek ne kadar doğrudur bilinmez. Tolstoy araştırmacılarının bir kısmı bu çizgiyi geleneksel olarak çizerken, bir diğer kesim bundan kaçınır. Bu ikinci gruptaki araştırmacılara göre Tolstoy baştan sona tutarlıdır ve son yazdıklarında tek bir fikir yoktur ki baştakilerde birer nüve halinde dahi olsun kendini göstermesin. Bununla birlikte geleneksel kanı, Tolstoy'un 1880'lerden sonra yazdıklarında dine yönelik kaygıların edebî kaygıların önüne geçtiği yönündedir. Bu tezin sahiplerine göre yazar 1880'lerden sonra zihninde ve yazınında bir tür felsefi kırılma yaşamıştır. Gerçekten de Tolstoy bir süre edebiyattan uzaklaşarak din ve felsefe yazılarına verir kendisini. *İtiraflarım*, *O Halde Ne Yapmalıyız?* gibi eserleri bu dönemde kaleme alır. *Kreutzer Sonat*, *Şeytan*, *Peder Sergi*, *Diriliş*, *Karanlığın Gücü*, *Canlı Ceset* gibi eserlerinde, ailesiyle ilişkilerini bozan, mal varlığından feragat etmesine, ardından ölümüne kadar varacak bir dönüşümün izlerini görmek mümkündür.

Bununla birlikte Tolstoy'da öteden beri yaşam, felsefe, din ve edebiyat iç içedir ve indirgemeci bir okuma ondan alabileceklerimizi sınırlamaktan başka işe yaramaz. Üstelik hayat ve edebiyat sıkça teorinin önüne geçer, dışına taşar. Yazar da kendini kahramanlarının peşinde sürüklenirken bulur sıklıkla. Burada Tolstoy'un Anna Karenina hakkında söylediği bir sözü hatırlamak yerinde olur. Tolstoy'a sık sık Anna Karenina'ya tren raylarında ölümü reva görerek fazla acımasız davrandığı söylenir. Bu eleştiriye şöyle yanıt verir yazar: "Bir keresinde Puşkin bir ahabına demiş ki: 'Benim Tatyana ne yapsa beğenirsin? Gitti evlendi. Ondan bunu beklemezdim.' Ben de aynısını Anna için söyleyebil-

rim. Kahramanlarım gerçek hayatta yapmaları gerekenleri yapıyorlar, benim istediklerimi değil.”

Tolstoy’un yazdıklarında da nesnel koşullar ve felsefi omurga kuşkusuz yazar tarafından kurulur, ancak kişilerin yapıp ettiklerini belirleyen tüm karmaşıklığıyla insanın tabiatı ve yaşamın akışıdır. Okur, Tolstoy’un hayata bakışını az çok biliyorsa onun şurada bir yerde durduğunu, tüm olay örgüsünü dilediği gibi kurguladığını ve yönettiğini hisseder elbet. Bununla birlikte anlatının derin ve geniş yatağında nehrin kendi meşrebince denize varacağı da aşikârdır, tıpkı hayatta olduğu gibi.

Bu kitaptaki iki öyküyü okuyan biri insanın Tanrı arayışı ve “şeytan”la mücadelesi üzerine öyküler okumuş olur. Öte yandan şu soruları da sorar kendine ister istemez: Bir insan yaşamı boyunca kaç kez ulaştığı ya da ulaştığını sandığı doğruları reddetmek zorunda kalır? Kaç kez tüm inanmışlığıyla kendisine karşı kürek çeker? Kaç kez sürüklenir ve başka bir kıyıda çıkar girdiği sudan? Kendini saygın bir kültür ürünü saymaya bunca alışmışken içindeki pek de uyumadığı anlaşılan hayvanla karşılaşınca ne hisseder, ne yapar? Vicdan, ahlak, tabiat, toplum, her biri eteklerine yapışıp onu farklı yönlerle çekiştirirken sağlam ve sağlıklı kalması mümkün müdür? Ya onur nedir? Sözelimi aşkın peşinden gidince mi, yoksa sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizde mi onurlu davranmış oluruz? Peki şeytan nerede? Onu hep kadında görmeyi, ruhlarımızın tüm yükünü kadına yüklemeyi benimsediğimiz bin yıllar olmuş. Tolstoy’un kahramanları da öyle yapar. Peki şimdi kötülük, şeytan nerede?

Şeytan

Tolstoy *Şeytan*’ı 1889 yılında, toplam on günde yazar ve karısının bulmasından korkarak çalışma odasındaki bir

koltuğun döşemesinin içine saklar. Öykü yaşanmış bir olayı esas alır; N. N. Frederiks adındaki bir sorgu yargıcısıyla köylü Stepanida Munitsına arasında geçmiştir. Bu yüzden Tolstoy öyküye başlangıçta *Frederiks'in Öyküsü* adını verir.

Şeytan öyküsü üzerine söz söylemeden önce Tolstoy'un Hristiyanlık anlayışına kısaca değinmekte fayda var. Tolstoy bilindiği üzere Ortodoks kilisesiyle derin bir görüş ayrılığı yaşıyordu. Bu ayrılığın temelinde yatan nedenlerden biri Tolstoy'un çileciliği reddedişidir. Tolstoy'a göre insanın ruhunda kötülük ve günahla dünyaya geldiği tezi yanlıştır. Ona göre insan temiz ve değişime açık olarak doğar, iyi mi kötü mü olacağını nasıl bir hayat yaşayacağı ve nasıl bir eğitimden geçeceği belirler. Dolayısıyla mühim olan akıldır. İnsan aklıyla doğru yolu bulup ruhunu kurtarabilir. Elbette günahla tanışacak ve mücadele edecek, zaman zaman çaresizliğe kapılacaktır ama savaşmayı bırakmadığı sürece Tanrı'ya ve ışığa bir adım daha yaklaşmış olacaktır. Bir mektubunda akrabası ve dostu A. A. Tolstaya'ya şunları yazar: "Hareket sevinç verir; ilkin ışığa ne kadar yakınsan o kadar iyi; ikincisi her yeni adımda henüz ne kadar az şey yaptığını ve önünde daha ne çok şen yolun uzandığını görürsün... işte bu hakiki yaşama adımını atan kişi her zaman bilir ve geriye dönüp baktığında şuna inanır ki ne kadar yavaş da olsa ışığa yaklaşmaktadır ve yönünü bulur, bu yöndeki hareketin yaşamın kendisi olduğunu düşünür."¹

Gelgelelim Yevgeni İrtenyev bir türlü o vaat edilen ışıklı yola giremez. Yaptığı hesaplar, aldığı önlemler işe yaramaz. *Peder Sergi*'de olduğu gibi bu öyküde de bir kör kuyuya düşülmüştür. *Peder Sergi* öyküsüne yaklaşık sekiz yıl sonra döndüğünde kuyuya bir fenerle ışık tutar Tolstoy. Oysa çok hızlı bir şekilde yazdığı *Şeytan*'da bu feneri yakacak gücü veya zamanı bulamamıştır.

1 Tolstoy Müzesi, Cilt 1: I.N. Tolstoy'un A.A. Tolstaya'yla Yazışmaları. 1857- 903. St. Petersburg, 1911. A.A. *Tolstoya'nın Anıları*. 71.

Şeytan öyküsünün otobiyografik özelliğinden de söz etmeli. V. B. Şklovski'nin *Lev Tolstoy* adlı kitabından, Tolstoy ve editörü Vladimir Çertkov'un öykünün taslağını yazarın eşi Sofya Andreyevna'dan bucak bucak kaçırdığını öğreniyoruz. Gelgelelim 1909 yılının ilkbaharında Sofya Andreyevna el yazmasını bulur ve feci bir kavga yaşanır. Karı kocanın gözyaşlarıyla sonuçlanan bu tartışmanın sebebi Lev Tolstoy'un gençliğinde Aksinya adında bir köylü kadına âşık olması mevzusudur. Hatta Tolstoy'un bu ilişkiden bir çocuğu olmuştur.

Şklovski'ye göre Tolstoy'un Aksinya'ya hissettiği, İrtenyev'in Stepanida'ya hissettiği şey aşktır. Öte yandan bizim anladığımız romantik aşka benzemeyen, tamamen cinsel arzularla tarif edilen bir aşktır bu. Kimin aşktan ne anladığı ya da Tolstoy'un aşk, evlilik, kadın konularındaki görüşleri bir yana, tekrar aynı soruyu sormak gerekirse: İnsan neden ve nasıl kendisi üzerindeki hâkimiyetini yitirir? Basit bir “zayıflık” veya “zaaf” açıklaması yeterli mi? Bazıları diğerlerinden daha mı yeniktir tutkularına? Hayvan doğamızın attığı bir çelme midir bazen yaşadıklarımız? Yoksa şeytan mıdır gerçekten içimize yerleşen? *Yeni Ahit*'te Pavlus'un Romalılara mektubunda söylediği gibi: “Ne yaptığımı anlamıyorum. Çünkü istediğimi yapmıyorum; nefret ettiğim neyse, onu yapıyorum.” Tolstoy'un kendisi muhtemelen bu sonuncuyu kastediyor Şeytan'da ve insanın ruhunu aşındıran, kimi zaman yaşamına bile mal olabilen o cehennemsi duyguyu kendi içinden çıkarıp paylaşıyor bizlerle.

Peder Sergi

Peder Sergi'nin hikâyesi Tolstoy'un aklına ilkin 1889-1890 yıllarında düşer. 3 Şubat 1890'da günlüğüne şöyle yazar: “*Peder Sergi*'ye başladım. Tüm ilgim, içinden geç-

tiği psikolojik evrelere yönelik.”² 1891 yılında çalışmalarını aralıklarla sürdürür ama öyküye tekrar dönüşü ancak 1898 yılında olur. 1900 senesinde Maksim Gorki’ye öyküden bahseder. “Öyküyü dinledim. İfade güzelliği, sadeliği ve fikrin kendisi aklıma durgunluk verdi...”³ diye hatırlar sonradan Gorki.

Tolstoy öyküyü yazmadan önce Optina Pustın adlı erkek manastırını ziyaret eder ve oradan kötü izlenimlerle döner. Yine günlüğünde rahiplerin “gösteriş uğruna çileciliğinden” ve “keyfe keder yaşantılarından” şikâyet eder. *Starets* denilen ihtiyar rahiplerin köle emeğiyle yaşadıklarını iddia eder. Neticede ortaya çıkan öykü katı Ortodoks çevrelerin eleştirilerine maruz kalır.

Vladimir Çertkov’a 16 Şubat 1891 tarihli mektubunda öykünün konusunun “şehvetle değil, öncelikle kibirle mücadele” olduğunu yazar Tolstoy, “dünyevi şöhretle”.⁴ Peder Sergi onu görmek, ondan şifa almak için hücrelerine akın eden kalabalıktan hem rahatsız olur, hem cahil ve samimiyetsiz bulduğu bu insanları küçümser, hem de aslında ilgilerinden, kendisini bir aziz gibi görmelerinden memnun olur. Şöhret açlığı –ki belki biz buna sevilip sayılma, kabul ve onay görme ihtiyacı da diyebiliriz– alttan alta her şeyin önüne geçer. Günün birinde bu kısırdöngü çekilmez hâle gelir ve insan kaçır. Böylece *Peder Sergi* aynı zamanda bir kaçış öyküsüne dönüşür. Tolstoy’a göre insan ancak bu fâni heveslerden ve hırslardan kurtulduğunda özgürleşir, kendisiyle barışır ve anlamlı bir yaşam sürmeye başlar. Yazarın 6 Kasım’da günlüğüne düştüğü not şöyledir: “Sergi’yi düşündüm bugün. Gururuyla mücadele etmeli, boyun eğmişliğin gurura dönüştüğü o sahte çemberin içine düşmeli; gururunun çıkışsızlığını hissetmeli ve ancak düştükten, rezil

2 L. N. Tolstoy, *Toplu Eserleri*: 90 Cilt, M., 1952, 51. Cilt, s. 47.

3 M. Gorki. *Toplu Eserleri*. - M., 1954, 28. Cilt, s. 137.

4 L. N. Tolstoy, *Toplu Eserleri*: 90 Cilt. - M., 1952, 87. Cilt, s. 71.

olduktan sonra o çemberin içinden çıktığını, gerçekten boyun eğdiğini hissetmeli. Bir de şeytanın ellerinden kurtulup Tanrı'nın kucağına düştüğünü.”⁵

Peder Sergi öyküsü on yıl boyunca değişerek, eksilip genişleyerek, bir hayli demlendikten sonra yazarın istediği hale gelir, Tolstoy'un kişisel arayışlarını, gelgitlerini içine alır ve ondan bir ses olarak kalır bizlere.

Günay Çetao Kızılırmak

⁵ Tolstoy L. N. *Toplu Eserleri: 90 Cilt*, M., 1952, Cilt 52, s. 57-58).

Şeytan

“Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan
her adam yüreğinde o kadınla zina etmiş olur.”

“Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at.
Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün
vücudunun cehenneme atılmasından iyidir.”

“Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at.
Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün
vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir.”¹

(*Matta, V:28, 29, 30. baplar*).

I

Yevgeni İrtenyev'i parlak bir kariyer bekliyordu. Bunun için gereken her şeye sahipti. Mükemmel aile terbiyesi, Petersburg Üniversitesi'nin hukuk fakültesinde parlak bir biçimde tamamladığı öğrenim hayatı, yakınlarda ölen babasının kaymak tabakayla bağlantıları ve hatta bakanlıkta, bakanın himayesinde başladığı memuriyet. Serveti de vardı, büyük ama şaibeli bir servet. Babası yurt dışında ve Petersburg'da yaşıyor, oğullarına –Yevgeni'ye ve muhafız süvari birliğinde görev yapan büyüğü Andrey'e– altışar bin yolluyor, kendisi de eşiyle birlikte epey harcıyordu. Çift-

¹ *Kutsal Kitap*, yeni çeviri (2009) kaynak alınmıştır. (ç.n.)

liğine yazları iki aylığına uğruyor, işlerle ilgilenmiyor, tüm sorumluluğu yine çiftlikle ilgilenmeyen ama sonuna kadar güvendiği, bir eli yağda diğeri balda yaşayıp giden kâhyasına yüklüyordu.

Ölümünden sonra kardeşler mirası bölüşmeye giriştiğinde, babanın dünya kadar borcu olduğu ortaya çıkmış, hatta avukat, babaannenin yüz bin ruble değer biçilen malikânesini kendilerine saklayıp mirastan feragat etmelerini bile öğütlemişti. O sırada çiftlikten komşuları olan bir toprak ağası gelmişti Petersburg'a; zamanında ihtiyar İrtenyev'le iş yapmıştı, daha doğrusu elinde ondan aldığı bir senet vardı ve gelme sebebi de buydu; borçlara rağmen işlerin düzeltilebileceğini ve yüklü bir servetin korunabileceğini söylüyordu adam. Tek yapılması gereken, ormanın ve boş arazilerin kimi parçalarının satılması ve asıl hazine olan dört bin *desyatina*'lık² çernozyom³, şeker fabrikası ve iki yüz *desyatina*'lık sulak meranın bulunduğu Semyonovskoye'yi elde tutmaktı; eğer kendilerini bu işe adar, köye yerleşip işleri akıllıca ve hesaplıca yürütürlerse elbet.

İşte Yevgeni de baharda (babası perhiz zamanı ölmüş-tü) çiftliğe gelip her şeyi incelemiş ve istifa edip annesiyle birlikte köye yerleşmeye, çiftliğin esas kısmını elinde tutabilmek için işlerle bizzat ilgilenmeye karar vermişti. Pek de dostane ilişkiler içinde bulunmadığı kardeşiyle de şu şekilde anlaşmıştı: Ona her yıl dört bin ya da tek seferde seksen bin ödeyecek, karşılığında kardeşi mirastaki payından feragat edecekti.

Öyle de yaptı ve annesiyle büyük eve yerleşip işleri şevkle, aynı zamanda da ihtiyatla ele aldı.

Genellikle en muhafazakârların ihtiyarlardan, yenilikçilerin de gençlerden çıktığı düşünülür. Pek de doğru değildir bu. En sıradan muhafazakârlar genç insanlardır. Yaşamak

2 1,09 hektara denk eski Rus ölçü birimi. (ç.n.)

3 Verimli kara toprak. (ç.n.)

isteyen ama nasıl yaşanması gerektiğini düşünmeyen ve düşünmeye zamanı olmayan, bu yüzden de yaşamış örnek alan gençler.

Yevgeni de böyle yaptı. Köye yerleşince babasının değil –babası kötü bir toprak sahibiydi– dedesinin zamanındaki yaşam tarzını canlandırma hayali ve idealine adadı kendisini. Ve şimdi gerek evde, gerekse bahçe ve çiftlik işlerinde, kuşkusuz zamanın gerektirdiği bazı değişiklikleri uygulayarak, dedesinin zamanındaki yaşamı diriltmeye çalışıyordu. Bu zengin, bolluk bereket, dirlik düzen içindeki yaşamı tesis etmek için yapılması gereken dünya kadar iş vardı: Hem toprak satıp ödemeleri erteleyerek alacaklıları ve bankaları tatmin etmek, hem de kâh kiraya vererek, kâh işçi çalıştırarak dört bin *desyatina* tarlası ve şeker fabrikasıyla koca Semyonovskoye çiftliğini ayakta tutmak için para bulmak gerekiyordu. Gerek evde, gerekse bahçede bakımsızlık ve çöküşü akla getirmeyecek şekilde düzenlenmeliydi her şey.

İş çoktu ama Yevgeni'nin de gücü çoktu – hem fiziksel, hem manevi gücü. Yirmi altı yaşındaydı; orta boylu, güçlü kuvvetliydi, jimnastikle uğraşarak kaslarını güçlendirmişti; al yanaklı, hayat dolu biriydi; dişleri ve dudakları pırıl pırıldı; saçları gür değilse de yumuşak ve dalgalıydı. Tek fiziksel kusuru, kendi kendine gözlük taka taka ilerlettiği miyopluydu ki artık burnunun kemerinde çizgiler bırakmaya başlayan kelebek gözlüğü olmadan gezemiyordu. Dış görünüşü böyleydi, iç dünyasına gelince – insan onu ne kadar yakından tanırса o kadar çok severdi. Annesi zaten her zaman herkesten çok sevmişti onu, şimdi, eşinin ölümünden sonraysa yalnızca şefkatini değil, tüm yaşamını ona adamıştı. Hem onu bu şekilde seven sırf annesi de değildi. Liseden ve üniversiteden yoldaşları da sever sayarlardı Yevgeni'yi. Yabancılar üzerinde hep iyi bir izlenim bırakırdı. Açık, dürüst yüzüne, hele ki gözlerine bakıp da lafına inanmamak, bir kandırmaca ya da yalandan şüphe etmek olanaksızdı.

Genel olarak iş hayatında kişiliğinin çok yardımını görüyordu. Başkasını geri çevirebilecek bir alacaklı ona güveniyordu. Kâhya, muhtar, köylü başkasına bir kötülük eder, kandırırdı da, iyi, sade ve en önemlisi dürüst bir insanla iletişimin verdiği hoş hissin etkisiyle onu kandırmayı ihmal ederdi.

Mayıs sonuydu. Yevgeni bir yolunu bulmuş, tüccara satacağı bir araziye rehinden kurtarmayı başarmış ve aynı tüccardan at, öküz gibi hayvanların ve at arabasının yenilenmesi, en önemlisi de çiftliğin gereksindiği inşaat işleri için borç almıştı. İş hallolmuştu. Kereste getiriliyordu, marangozlar çalışmaya başlamıştı, seksen arabayla gübre taşınıyordu, yine de her şey pamuk ipliğine bağlıydı.

II

Bu işin gücün ortasında önemsiz ama ne olursa olsun Yevgeni'yi huzursuz eden bir mevzu vardı. O da tüm genç ve sağlıklı bekârlar gibi gençliğini yaşıyor, yani çeşitli kadınlarla ilişkiye giriyordu. Zampara değildi ama kendi deyişiy-le rahip de sayılmazdı. Bu işlere, fiziksel sağlığının ve kendi deyişiy-le zihinsel özgürlüğünün gerektirdiğince zaman ayırıyordu. On altı yaşındayken başlamıştı. O zamandan beri de her şey yolunda gitmişti. Yani işi ahlaksızlığa vardır-mamış, bir kere bile kendini kaptırmamış ve bir defa olsun hastalanmamıştı. Önceleri Petersburg'da bir terziye gidip geliyordu ama sonra kadın bozulmuş, Yevgeni de başka bir düzen tutturmuştu. Zaten öyle çok imkânı vardı ki canını sıkmasına gerek yoktu.

Ama işte iki aydır köyde yaşıyor ve ne yapacağını bilemi-yordu. Mecburi perhiz onu kötü etkilemeye başlamıştı. Bu-nun için şehre mi gidecekti yani? Ve nereye? Nasıl? Yevgeni İvanoviç'i tedirgin eden tek şey buydu; buna ihtiyaç duy-

duğundan emin olduğu için kendisini özgür hissetmiyor ve elinde olmadan önünden geçen her genç kadını süzüyordu.

Kendi köyünden bir kadın ya da kızla birlikte olmayı münasip bulmuyordu. Babasının da, dedesinin de bu konuda devirlerinin toprak ağalarından farklı davrandıklarını ve asla evde, köleleriyle iş çevirmediklerini biliyordu, o da çevirmeyecekti. Ne var ki kendisini gitgide daha da sınırlanmış hissediyor ve taşra şehrinde başına gelebilecekleri düşünürken dehşete kapılıyordu, hem köylülerin artık köle olmadığını da hesaba katınca burada da yapabileceğine karar verdi. Yeter ki kimseler duymasın; hem zevk uğruna değil, sırf sağlık için yapacağını söylüyordu kendisine. Ancak kararını verdikten sonra daha da huzursuz oldu; muhtarla, köylülerle, marangozla konuşurken lafı ister istemez kadınlara getiriyor ve konu açıldıysa değişmemesi için uğraşıyordu. Üstelik gün geçtikçe kadınlara daha fazla gözü takılıyordu.

III

Ne var ki kendi içinde bir karar vermek ayrı şeydi, onu hayata geçirmek ayrı şey. Kendiliğinden bir kadına yaşması imkânsızdı. Hangisine yaşacaktı? Nerede? Birinin aracılığı gerekliydi ama kime müracat edebilirdi?

Bir defasında orman bekçisine uğramış, kafa çekmişti onunla. Bekçi babasının eski avcısıydı. Yevgeni İvanoviç sohbeti ilerletmiş, bekçi av zamanında yapılan âlemlerle ilgili eski öyküler anlatmaya koyulmuştu. Ve Yevgeni İvanoviç'in aklına, burada, bu kulübede ya da ormanda bir şeyler ayarlanabileceği geldi. Gelgelelim nasıl yapacağını ve yaşlı Danila'nın bu işi üstlenip üstlenmeyeceğini bilmiyordu. "Ya bu teklif karşısında dehşete kapılır, ben de rezil olurum ya da hemencecik kabul eder." Bunları düşünüyordu Danila'nın öykülerini dinlerken. Danila, köpeklerle çıktıkları bir av

sırasında diyakozun karısının evinde konaklamalarını ve Pryaniçnikov'a kadın getirmesini anlatıyordu. “Bu iş olur,” diye düşündü Yevgeni.

— Sizin pederiniz, mekânı cennet olsun, böyle saçmalıklarla uğraşmazdı.

“Yok olmaz,” diye düşündü Yevgeni ama biraz kurcalamak istedi:

— Ya sen ne diye böyle kötü işlerle uğraşıyordun peki?

— Ne var ki bunda? Kadın memnun, benim Fyodor Zahariç da gayet memnun. Cebim de para görüyor. Hem ne yapsın ki adamcağız? Onun da canı var. O da şarap içiyor.

“Evet, söyleyebilirim,” diye düşündü Yevgeni ve hemen konuya girdi.

— Biliyor musun, –kızarıp bozardığını hissetti,– biliyor musun Danila, ben de resmen tükendim. –Danila gülümse-di. – Rahip değilim nihayetinde, alışmışım da.

Söylediği her şeyin ahmakça olduğunu hissediyor, yine de seviniyordu, çünkü onaylıyordu Danila.

— E daha önce söyleseydiniz ya, hallederdik, –dedi. – Hangisini istersiniz deyiverin yeter.

— Benim için fark etmez. E tabii gudubetin teki olmasın ve sağlıklı olsun.

— Anladım! –dedi Danila dişiyle bir lokma koparıp, şöyle bir düşündü. – İyi bir parça var, –diye başladı, Yevgeni yine kızardı. – İyi parça. Anlarsınız ya, sonbaharda kocaya verdiler, –fısıldayarak devam etti,– adam bir türlü beceremiyor. Canı çeken için büyük eziyet.

Yevgeni'nin yüzü buruştu utançtan.

— Yok, yok, –dedi. – Bana öylesi gerekmez. Bana aksine (aksine ne?), aksine sağlıklı olması yeter ve derdi az olsun... asker karısı ya da öyle bir şey işte...

— Anladım. O zaman Stepanida'yı ayarlamalı size. Kocasını şehirde, asker karısı gibi bir şey. İyi de hatun, temiz. Memnun kalırsınız. Geçen gün dedim ben ona zaten ya...

— Ee, ne zaman peki?

— Hemen yarın bile olur. Tütün almaya gidecektim zaten, uğrarım, siz öğleyin buraya gelin yahut hamamın oraya, bostanın arkasındaki. Kimse yoktur. Öğleyin ahali hep uyuklar.

— Eh, tamam.

Eve döndüğünde Yevgeni’yi korkunç bir heyecan sardı. “Nasıl olacak ki? Köylü kadını neye benzer acaba? Ya surat-sız, çirkin bir şeyse. Yo, güzel oluyorlar,” diyordu süzdüğü kadınları hatırlayarak. “Ama ne diyeceğim, nasıl davranacağım?”

Bütün gün kendinde değildi. Ertesi gün saat on ikide bekçi kulübesinin yolunu tuttu. Danila kapıda dikiliyor, konuşmadan, manalı manalı ormanı işaret ediyordu başıyla. Bütün kanı kalbine hücum etti Yevgeni’nin, kalbini iyice hissetti ve bostana doğru yöneldi. Kimse yoktu. Hamama yaklaştı. Kimse yoktu. İçeri baktı, dışarı çıktı ve birden kırılan bir dalın çıtırtısını duydu. Etrafına bakındı, daracık bir koyağın karşı kıyısında, sık ağaçların içinde duruyordu. Koyağın üzerinden atlayıp yanına gitti. Isırgan otlarını fark etmemişti. Yaktı onu ısırgan, gözlüğü burnundan kaydı, karşı tümseğe zıpladı. Nakışlı beyaz önlüğü, kırmızı-boz yün eteği, parlak kırmızı eşarbi, çıplak ayaklarıyla, genç, güçlü, güzel dikiliyor, ürkek ürkek gülümsüyordu kadın.

— Buranın etrafı olduğu gibi patika, dolansaydınız ya, —dedi kadın.— Biz geleli çok oldu. Evvelce.

Yevgeni kadına yaklaştı ve etrafı kolaçan ettikten sonra dokundu ona.

On beş dakika sonra ayrıldılar, Yevgeni gözlüğünü buldu ve Danila’ya uğradı; “Memnun kaldınız mı beyim?” sorusuna cevaben bir ruble verip eve gitti.

Memnundu. Utanması sadece başlardaydı. Geçmişti sonra. Her şey yolundaydı. En önemlisi de şimdi kendisini hafif, sakın ve zinde hissediyordu. Kadını uzun uzadıya

incelememişti. Temizdi, gençti, çirkin değildi, sadeydi, yapmacıksızdı. “Kimlerden acaba?” diyordu içinden. “Peçnikovlardan mı demişti? Hangi Peçnikov⁴ ki? İki hane onlar. İhtiyar Mihayla’nın gelini olmalı. Sahi ya, onundur. Oğlu Moskova’daydı, bir ara Danila’ya sorayım.”

O zamandan sonra köy hayatının bu pek mühim tatsızlığı, yani mecburi perhiz bırakılmış oldu. Artık Yevgeni’nin zihinsel özgürlüğüne halel gelmiyor, işleriyle rahatça ilgilenbiliyordu.

Yevgeni’nin sırtlandığı iş öyle kolay cinsten değildi: Zaman zaman, dayanamayıp çiftliği satma noktasına geleceğini, tüm emeklerinin boşa gideceğini ve en önemlisi becerememiş, başladığı işi bitirememiş birisi olarak nam salacağını düşünüyordu. Onu en çok endişelendiren de buydu. Bir deliği güçbela kapadığına inanamazken beklenmedik bir yenisi peyda oluyordu. Üstelik tüm bu süre zarfında babasının evvelden bilinmeyen yeni borçları da çıkmıştı ortaya. Belli ki babası son zamanlarda önüne gelenden borç almıştı. Mayıs ayındaki miras paylaşımı sırasında Yevgeni her şeyden haberi olduğunu sanıyordu. Fakat yazın ortalarında birdenbire dul Yesipova’ya on iki bin rublelik borcun kaldığına ilişkin bir mektup aldı. Senet yoktu, kâhyanın dediğine göre rahatlıkla itiraz edilebilecek sıradan bir makbuz vardı elde. Fakat sırf belgeye itiraz edilebileceği gerekçesiyle babasının aleni bir borcunu ödemekten kaçınmak Yevgeni’nin aklının ucundan geçmezdi. Böyle bir borcun olup olmadığını kesin olarak öğrenmesi gerekiyordu.

— Anne! Bu Kaleriya Vladimirovna Yesipova nasıl biridir? —diye sordu annesine âdet edindikleri üzere öğle yemeğinde buluştuklarında.

— Yesipova mı? Dedenin yetiştirmesidir. Neden?

Yevgeni annesine mektuptan söz etti.

— Nasıl utanmıyor bilmem. Baban ona az mı verdi?

4 Yazar ileride “Peçnikov” yerine “Pçelnikov” adını kullanmıştır. (ç.n.)

— Ama ona borcumuz var değil mi?

— Nasıl izah etsem sana? Borç yok, baban sonsuz iyiliği yüzünden...

— İyi ama babam bunu borç saymış.

— Bir şey diyemem. Bilmiyorum. Tek bildiğim zaten zor durumda olduğun.

Yevgeni, Marya Pavlovna'nın söyleyecek söz bulamadığını görüyor ve bir nevi sorguya çekiyordu onu.

— Ben bu sözlerinden ödememiz gerektiği sonucuna varıyorum, –dedi oğul.– Yarın gidip konuşur, erteletmeye çalışırım.

— Ah, öyle acıyorum ki sana. Ama doğrusu ya iyi edersin. Beklemesini söyle, –dedi Marya Pavlovna endişesini alt edip oğlunun kararıyla gurur duyarak.

Yevgeni'nin işini hayli zorlaştıran bir diğer husus da yanında yaşayan annesinin durumunu hiç anlamamasıydı. Marya Pavlovna öyle rahat bir ömür sürmüştü ki oğlunun içinde bulunduğu durumu idrak edemiyor, bugün yarın her şeylerini satıp annesini taş çatlasa iki bin ruble maaşla geçindirmek zorunda kalabileceğini aklına getiremiyordu. Bu durumdan kurtulmanın tek yolunun her tür masrafı kıstamak olduğunu da anlamıyor, bu yüzden de Yevgeni'nin neden küçücük şeyleri bile mesele ettiğini, neden bahçıvan, arabacı, hizmetçi ve hatta yemek masraflarını kısıtlamaya çalıştığını aklı almıyordu. Üstelik her dul kadın gibi o da ölenin anısına, hayattayken şahsına duymadığı kadar saygıyla yaklaşıyor ve müteveffanın yaptığı ya da edindiği bir şeyin kötü olabileceğine yahut değiştirilebileceğine ihtimal vermiyordu.

Yevgeni, iki bahçıvanıyla bahçe ve limonluğu, iki arabacısıyla at ahırını binbir zahmetle elinde tutuyordu. Oysa Marya Pavlovna, saf saf, yaşlı aşçının hazırladığı yemeklerden, parktaki tüm yolların temizlenmeşişinden, uşak yerine bir erkek çocuğun çalıştırılmasından şikâyet etmeyerek

kendini oğluna adanmış fedakâr bir ananın yapabileceği her şeyi yaptığını düşünüyordu. Ve Yevgeni'nin tüm girişimlerine incek son darbe olarak algıladığı bu yeni borç meselesini de Marya Pavlovna sadece Yevgeni'nin asaletini gösteren bir hadise saymıştı. Annesi Yevgeni'nin maddi durumunu pek kafasına takmıyorsa bunun bir nedeni de her şeyi düzeltecek parlak bir evlilik yapacağına duyduğu inançtı. Hem gerçekten de Yevgeni parlak bir evlilik yapabilirdi. Ona kızlarını seve seve verebilecek on kadar aile tanıyordu. Ve bu işi de bir an önce halletmek istiyordu.

IV

Yevgeni de evlenmeyi hayal ediyordu ama annesi gibi değil: Evliliği işlerini yoluna koymak için bir araca çevirme fikri midesini bulandırırды. Dürüst bir aşk evliliği yapmak istiyordu o. Karşılaştığı, tanıştığı kızlara alıcı gözüyle bakıyor, kendisini onlarla birlikte düşünmeye çalışıyordu ama henüz nasip olamamıştı. Üstelik hiç beklemediği şekilde Stepanida'yla münasebetleri devam ediyordu, hatta bir tür âdet haline gelmişti. Zamparalıktan öyle uzaktı, uygunsuz olduğunu hissettiği bu şeyi gizli kapaklı sürdürmek öyle ağırına gidiyordu ki bir türlü kendisini rahat hissedemiyordu, hatta ilk buluşmanın ardından Stepanida'yı bir daha hiç görmemeyi ummuştu ama bir süre sonra yine cinsel açlığa yordığı bir huzursuzluk sardı içini. Bu defa huzursuzluk öznesiz de değildi; hep o kara, parlak gözler, o göğüsten kopup gelen, “evvelce” diyen ses, taze ve güçlü bir şeyin kokusu, önlüğü kabartan yüksek göğüs, o parlak ışıkla yıkanan ceviz ve akça ağaç korusu geliyordu gözünün önüne. Ne denli utansa da tekrar Danila'ya başvurdu. Ve yine öğleyin ormanda bir randevu ayarlandı. Bu kez Yevgeni kadını daha çok süzdü ve her şeyini çekici buldu. Onunla konuşmayı

denedi, kocasını sordu. Gerçekten de Mihayla'nın oğluydu kocası, Moskova'da arabacılık yapıyordu.

— Ee, sen nasıl...— Yevgeni nasıl olup da onu aldattığını sormak istemişti.

— Ne nasıl? —diye sordu Stepanida. Belli ki zeki ve anlayışlıydı.

— Nasıl oluyor da bana geliyorsun böyle?

— Bak hele, —dedi neşeyle.— O da oralarda boş durmuyordur herhal. Bana n'olmuş?

Laubali, efelenen bir eda takınmaya çalışıyordu belli ki. Yevgeni bunu sevimli buldu. Yine de kendisi randevu vermedi ona. Stepanida nedense pek hazzetmediği Danila'yı devreden çıkarmayı önerdiğinde de Yevgeni kabul etmedi. Bu buluşmanın son olmasını umuyordu. Hoşlanıyordu ondan. Bu ilişkiye ihtiyacı olduğunu, kötü bir şey yapmadığını düşünüyordu, ama ruhunun derinliklerinde daha sert bir yargıç vardı ve davranışını onaylamıyor, bu buluşmanın son olduğunu umuyor, umudunu kesse bile bu işe katılmak ve bir sonraki seferi bizzat tertiplemek istemiyordu.

On defa, hepsinde de Danila aracılığıyla görüştükleri koca yaz böylece geçip gitti. Stepanida bir keresinde kocası geldiği için gelemeyi, o zaman Danila bir başkasını önerdi. Yevgeni tiksinererek reddetti. Sonra koca gitti ve buluşmalar eskisi gibi sürdü, önce Danila aracılığıyla, sonra Yevgeni doğrudan saat söylemeye başladı; Stepanida, Prohorova adlı hatunla geliyordu çünkü bir kadın yalnız başına dolaşamazdı. Bir keresinde tam da kararlaştırılan randevu saatinde oğlu için düşündüğü kızla ailesi Marya Pavlovna'yı ziyarete geldi ve Yevgeni hiçbir şekilde evden ayrılamadı. Çıkar çıkmaz harman yerine gider gibi yapıp patikadan ormana, buluşma yerine saptı. Stepanida yoktu. Ama her zamanki yerde kırık dallar gördü: İdris, fındık, kazık kalınlığında genç akçağaç dalları. Stepanida beklemiş, endişelenmiş, kızmış ve bir oyun oynayıp ona bu notu bırakmıştı.

Yevgeni durdu, durdu ve Danila'ya gitti, kadının ertesi gün gelmesini söyledi. Geldi, her zamanki gibiydi.

Yaz böylece geçti. Buluşmalar hep ormanda gerçekleşiyordu, yalnızca bir kez, sonbahara doğru kulübelerin ardındaki harman ambarında buluştular. Bu ilişkinin kendisi için bir anlamı olabileceği Yevgeni'nin aklına bile gelemeydi. Kadın için nasıl bir anlamı olduğunaysa hiç düşünmüyordu. Ona para veriyordu, hepsi bu. Bütün köyün buluşmalardan haberdar olduğunu, Stepanida'ya özendiklerini, ev halkının ondan para aldığını, onu yüreklendirdiğini, günah anlayışının para ve aile desteğinin etkisiyle tümünden çöktüğünü bilemezdi. İnsanlar imrendiğine göre yaptığı için iyi bir şey olduğunu düşünüyordu.

“Sağlık için gerekiyor canım,” diyordu kendi kendine Yevgeni. “Diyelim ki kötü bir şey yapıyoruz ve kimse lafını etmese de herkes ya da çoğu kişi bundan haberdar. Birlikte geldiği kadın biliyor. Bildiğine göre herhalde başkalarına da anlatmıştır. Ama ne yapabilirim? İyi etmiyorum evet,” diye düşünüyordu Yevgeni, “ama ne yapalım, çok sürmeyecek zaten.”

Yevgeni'yi en çok tedirgin eden de kocaydı. Önceleri Stepanida'nın işe yaramaz bir kocası olduğunu düşünüyordu nedense, bu da yaptığı kısmen affettirirdi. Oysaki kocayı görmüş ve hayret etmişti. Boylu boslu, iyi giyimliydi, kendisinden daha kötü olmadığı gibi galiba daha da iyiydi. İlk buluşmada kadına kocasını gördüğünü ve boyuna bosuna hayran kaldığını söyledi.

— Bütün köyde yok onun gibisi, —dedi gururlu bir edayla Stepanida.

Şaşırttı bu Yevgeni'yi. O zamandan beri koca fikri daha da sıkıyordu canını. Bir keresinde Danila'ya uğramış, meseleyi biraz kurcalayınca Danila şöyle demişti ona:

— Mihayla geçenlerde sorduydu, bey sahiden de bizim oğlanın karısıyla birlikte mi oluyor diye. Bilmem dediydim

ben de. Hem köylüyle olacağına beyle olsun daha iyi dediydim.

— O ne dedi peki?

— Hiç, dur sen, dedi, öğrenirsem gösteririm geline gü-nünü.

“Kocası dönseydi bırakırdım zaten,” diye düşünüyordu Yevgeni. Ama koca şehirden dönmüyor ve ilişkileri şimdilik devam ediyordu. “Vakti gelince koparırım gider,” diyordu kendi kendine Yevgeni.

Şüphesi yoktu koparacağından çünkü yaz boyunca birçok farklı şeyle yoğun olarak ilgilenmişti: Yeni çiftliğin ter-tibi, temizlik, inşaat ve en önemlisi borcun ödenmesi ve boş arazinin satışı. Bunlar onu bütünüyle ele geçiren, yatıp kalkıp düşündüğü şeylerdi. Bunlardı gerçek yaşamı. Stepanida’yla münasebetine gelince –ki gerçek bir bağ gibi bile görmüyordu onu– gayet önemsiz bir şeydi onun için. Gerçi kimileyin onu görme arzusu öyle güçlü bastırıyordu ki başka şey düşünemez hale geliyordu ama kısa sürüyordu bu hal, hemen bir buluşma ayarlanıyor ve tekrar haftalarca, bazen bir ay boyunca unutuyordu onu.

Sonbaharda Yevgeni sık sık şehre gidip geldi ve orada Annenski ailesiyle yakınlaştı. Annenskilerin enstitüden yeni mezun olmuş bir kızları vardı. Ve işte Marya Pavlovna’yı derin teessüfe boğan şey oldu, Yevgeni onun deyişiyle kendini ucuza sattı, Liza Annenskaya’ya âşık oldu ve ona evlenme teklif etti.

O günden sonra Stepanida’yla ilişkisi kesildi.

V

Yevgeni’nin neden Liza Annenskaya’yı seçtiğini açıklamak imkânsız, zira bir erkeğin neden bir başkasını değil de filanca kadını seçtiğini izah etmek imkânsızdır.

Dünya kadar olumlu ve olumsuz sebep vardı. Annesinin ona yakıştırdıkları kadar zengin bir kız olmaması sebeplerden biriydi; Liza'nın kendi annesiyle ilişkilerinde saf ve zavallı bir hali olması, öyle çok dikkat çeken bir dilber olmasa da alımlı bir kız olması da diğer sebeplerdi. Bununla birlikte en temel neden, Yevgeni'nin Liza'yla evlilik için olgunlaştığı çağda yakınlaşmış olmasıydı. Âşık olmuştu, çünkü evleneceğini biliyordu.

Liza Annenskaya başlarda sadece hoşuna gidiyordu Yevgeni'nin, ama karısı olmasına karar verdiğinde çok daha güçlü bir his duydu ona, âşık olduğunu hissetti.

Liza ince ve uzundu. Aslında her şeyi uzundu: Yüzü, öne doğru çıkık değil de yüzüne yayılmış gibi duran burnu, parmakları, ayakları... Yüzünün rengi çok yumuşak, sarı-beyazdı, yanaklarında hoş bir allık vardı, saçları uzun, kumral, yumuşak ve dalgalıydı, bir de aydınlık, tatlı, güven dolu harikulade gözleri vardı. Özellikle bu gözler çarpmıştı Yevgeni'yi. Liza'yı düşündüğü zaman da karşısında hep bu aydınlık, ürkek, güven dolu gözleri gördü.

Fiziksel görünüşü böyleydi; ruhuna ilişkinse hiçbir şey bilmiyordu Yevgeni, ancak gözlerini görebiliyordu. Ve bu gözler bilmesi gereken her şeyi söylüyordu ona sanki. Gözlerindeki anlamsa şöyleydi:

Daha enstitüdeyken, on beş yaşından beri Liza tüm çekici erkeklere âşık olur ve ancak âşıkken zinde ve mutlu hissederdi. Enstitüden mezun olunca da karşısına çıkan tüm genç erkeklere âşık olmayı sürdürdü ve elbette Yevgeni'ye de tanışır tanışmaz âşık oldu. Yevgeni'yi öylesine büyüleyen anlamı bakışlarına ilıştiren işte bu aşktı.

Daha o kış aynı anda iki genç adama âşık olmuştu ve yalnızca odaya girdiklerinde değil, isimleri telaffuz edildiğinde bile kızarıyordu. Fakat sonra, annesi İrtenyev'in niyetinin galiba ciddi olduğunu ima ettiğinde İrtenyev'e tutkunluğu öyle güçlendi ki önceki ikisine karşı neredeyse tamamen du-

yarsızlaştı; hele ki İrtenyev evlerine gelip gitmeye, balolara, toplantılara katılmaya, onunla başkalarından daha sık dans etmeye başlayınca ve belli ki sırf kendisini sevip sevmediğini öğrenmeye çalışırken sevdası hastalıklı bir hal aldı: Onu rüyasında, hatta uyanıkken, karanlık bir odada bile görüyordu sanki; diğerleriye silinip gitmişti zihninden. Yevgeni teklifte bulundu, hayır dualarını da aldılar ve öpüşüp nişanlandıktan sonra, Yevgeni'den başka bir düşüncesi, onunla birlikte olmak, onu sevmek ve onun tarafından sevilme dışında bir arzusu kalmadı. Onunla gurur duyuyor; onu, kendisini ve aşkını düşünerek duygulanıyor, aşkından eli ayağı uyuşuyor, handiyse eriyordu. Yevgeni de Liza'yı tanıdıkça seviyordu. Böylesi bir aşkla karşılaşmayı hiç ummamıştı ve duyguları bu aşktan ilhamla güçlenmekteydi.

VI

Bahardan önce Semyonovskoye'ye bakmaya ve düğün sonrası için hazırlanan evle ilgili gerekli talimatları vermeye geldi.

Marya Pavlovna oğlunun seçiminden memnun değildi fakat bunun sebebi, muhtemel en kârlı evliliğin gerçekleşmemiş olması, bir de müstakbel kayınvalide Varvara Alekseyevna'dan hoşlanmamasıydı. İyi miydi kötü mü bilmiyordu, bir karar verememişti ama görgülü, Marya Pavlovna'nın hep söylediği gibi *comme il faut* bir kadın, bir *lady* olmadığını ilk tanışmada anlamış ve buna da pek üzülmüştü. Üzülmüştü çünkü öteden beri bu görgü meselesine önem verir, Yevgeni'nin de bu konuda hassas olduğunu bilirdi; oğlunun bu yüzden çok üzüleceğini öngörebiliyordu. Kız hoşuna gitmişti ama. Öncelikle Yevgeni beğendiği için beğenmişti onu. Sevmek lazımdı kızcağızı. Marya Pavlovna da buna hazırdı, hem de yürekten.

Yevgeni annesini keyifli ve hoşnut buldu. Evde düzenlemeler yapıyordu ve Yevgeni genç karısını getirir getirmez gitmek niyetindeydi. Yevgeni onu kalması için ikna etmeye çalıştı. Tartışma sonuçsuz kaldı. Akşamleyin, çaydan sonra Marya Pavlovna her zaman olduğu gibi pasiyans açıyor, Yevgeni yanında oturmuş annesine yardım ediyordu. Bu en içten sohbetlerin saatiydi. Bir pasiyansı bitirip yenisine başlamadan evvel Marya Pavlovna Yevgeni'ye baktı ve biraz duraksayarak şöyle girdi söze:

— Sana söylemek istediğim bir şey var Jenya.⁵ Elbette bildiğim bir şey yok, yalnız evlenmeden önce tüm bekârlık maceralarını muhakkak bitirmeni tavsiye ederim sana, ne seni ne de Tanrı korusun karını hiçbir şey huzursuz etmesin diye. Anlıyor musun beni?

Yevgeni, Marya Pavlovna'nın, Stepanida'yla daha sonbaharda bitirdiği ilişkiyi kastettiğini ve tüm yalnız kadınların hep yaptığı gibi bu işlere lüzumundan fazla önem atfettiğini hemen anladı. Yevgeni kızardı, utancından ziyade, iyi kalpli Marya Pavlovna'nın burnunu sokmaması gereken, anlamadığı ve anlayamayacağı konulara –sevgisinden de olsa– burnunu sokmasından ötürü. Saklayacak bir şeyi olmadığını ve her zaman evlenmesine mâni çıkarmayacak şekilde davranıldığını söyledi.

— Bu çok iyi dostum. Genya,⁶ sakın alınmayasın bana, –dedi Marya Pavlovna çekinerek.

Ne var ki Yevgeni onun bitirmediğini ve söylemek istediği şeyi söylemediğini görebiliyordu. Haklı da çıktı. Biraz bekledikten sonra, o yokken... kendisinden Pçelnikovların çocuğunu vaftiz etmesini istediklerini anlatmaya koyuldu.

Bu defa Yevgeni sıkıntıdan ve hatta utançtan değil, az sonra ona söylenecek şeyin önemini tuhaf bir şekilde kavradığı için kıpkırmızı oldu; gayriihtiyari kavradığı ve düşün-

5 Yevgeni isminin akrabalar, dostlar arasında kullanılan bir kısaltması. (ç.n.)

6 Yevgeni isminin bir başka kısaltması. (ç.n.)

celeriyle hiçbir şekilde bağdaştıramadığı için. Tam beklediği gibi oldu. Marya Pavlovna, güya muhabbetten öte hiçbir amacı yokmuş gibi, bu yıl hep erkek bebeklerin doğduğunu, bunun da savaşa delalet olduğunu söyledi. Vasinler'in de, Pçelnikov'un genç hatununun da ilkleri erkekmiş. Marya Pavlovna bunu laf arasında söylemek istemişti ama oğlunun kızardığını, kelebek gözlüğünü sinirli sinirli çıkarıp, tıkırdatıp, tekrar taktığını, sonra da alelacele sigara yaktığını görünce kendisi de utandı. Sustu. Yevgeni de susuyor ve bu suskunluğu nasıl bozacağını bilemiyordu. Nihayet ikisi de birbirlerini anladıklarını anladı.

— Evet, önemli olan köyde adaleti sağlamak, amcanın zamanındaki gibi gözdeler filan olmasın yeter.

— Anneciğim, —dedi birden Yevgeni,— bunu neden söylediğinizi biliyorum. Boş yere endişe ediyorsunuz. Benim için gelecekteki aile yaşantım öylesine kutsal ki ona asla leke düşürmem. Bekârlık günlerimde ne olduysa artık geçmişte kaldı. Hem ben hiçbir zaman kendimi bağlayacak bir şey yapmadım ve kimsenin üzerimde herhangi bir hakkı da yok.

— Eh, sevindim buna, —dedi annesi.— Senin soylu düşüncelerini biliyorum.

Yevgeni annesinin bu sözlerini hakkının teslim edilmesi olarak kabul edip sustu.

Ertesi sabah Yevgeni şehre giderken nişanlısını, cümle âlemi düşünüyordu da Stepanida aklının ucundan bile geçmiyordu. Ama sanki inadına, aklına düşün diye, kiliseye yaklaşırken köylülere, gidenlere ve dönenlere rastladı. İhtiyar Matvey ile Semyon'a, delikanlılara, genç kızlara rastladı; sonra birisi yaşça daha büyük, diğeri daha süslü iki hatun gördü, parlak kırmızı başörtüsü, tanıdık bir şeyler... Kadın hafif adımlarla, dinç yürüyordu, kucağında çocuk vardı. Yanlarına gelince, daha büyük olan kadın durup eski usulle selam verdi, çocuklu tazeyse sadece başını eğdi ve örtüsünün altında gülümseyen, neşeli, tanıdık gözler ışıldadı.

“Evet, bu o, ama her şey bitti, bakıp durmayayım artık. Çocuk da benden olabilir,” diye geçti aklından. “Yok canım, saçma. Kocası vardı, onunla da oluyordu.” Hatta kafasında hesap bile yaptı. Nihayet her ne yaptıysa sağlığı için yaptığına karar verdi, parasını da ödüyordu, o kadar; aralarında bir bağ yoktu ve olmamıştı, olamazdı, olmamalıydı. Vicdanının sesini bastırdığından değil, hayır; basbayağı vicdanı hiçbir şey söylemiyordu ona. Annesiyle yaptığı konuşmadan ve bu karşılaşmadan sonra da bir kez olsun anımsamadı Stepanida’yı. Bir daha da hiç rastlamadı ona.

Krasnaya Gorka’da⁷ Yevgeni şehirde nikâhlandı ve genç eşiyle birlikte hemen köye geldi. Ev, yeni evliler için ekseriyetle nasıl hazırlanırsa öyle hazırlanmıştı. Marya Pavlovna gitmek istedi ama Yevgeni, daha da önemlisi Liza kalmasını rica ettiler. Sadece yandaki eve geçti.

Ve Yevgeni için yeni bir hayat başladı.

VII

Aile yaşamının ilk yılı Yevgeni için zorlu bir yıldı. Nişanlılık döneminde ertelediği işlerin tümü nikâhın ardından birdenbire üzerine yığılmıştı.

Borç batağından çıkmak imkânsızdı. Yazlık satılmış, en acil borçlar kapatılmıştı ama hâlâ borç vardı ve para yoktu. Çiftlik iyi gelir getirmişti gerçi ama kardeşinin payını göndermesi, düğünü kotarması gerekmişti, yani para yoktu, fabrika işi de yürümüyordu ve durdurmak gerekmişti. Tek çare karısının parasını kullanmaktı. Kocasının durumunu gören Liza bunu kendisi talep etti. Yevgeni kabul etti ama bir şartla: Çiftliğin yarısını karısının üzerine geçirecekti. Öyle de yaptı.

⁷ Paskalya’dan sonraki ilk pazar günü kutlanan ve baharın başlangıcını müjdeleyen bir bayram. (ç.n.)

Elbette bu önlemi hakaret sayan karısı için değil, kayınvalidesinin gönlü olsun diye.

Bu değişiklikler, kâh başarılar kâh başarısızlıklar ilk yıl Yevgeni'nin yaşamını zehirleyen şeylerden biriydi. Diğer karısının sağlık sorunlarıyla ilgiliydi. Yine bu ilk yıl, düğünden yedi ay sonra, sonbaharda Liza'nın başına kötü bir şey geldi. Şaraban'la⁸ şehirden dönen kocasını karşılamaya çıkmıştı, uysal at huysuzlanıvermiş, Liza korkup arabadan atlamıştı. Nispeten talihli bir atlayıştı bu, zira tekere takılabilirdi, ama hamileydi ve aynı gece sancılanıp düşük yaptı, sonra da uzun süre sağlığı düzelmedi. Beklenen çocuğun kaybı, karısının hastalığı, bunlara bağlı olarak yaşanan aksaklıklar ve daha da önemlisi Liza hastalanır hastalanmaz geliveren kayınvalidesinin varlığı, işte tüm bunlar o seneyi Yevgeni için daha da zor hale getirdi.

Yine de, tüm bu zorluklara karşın ilk yılın sonuna yaklaşırken kendisini çok iyi hissediyordu Yevgeni. Birincisi, yiten servetini geri kazanma ve atalarının yaşam tarzını yenileyerek tekrar tesis etme hayalini güçlkle ve yavaş da olsa hayata geçirebilmişti. Artık tüm çiftliğin borç karşılığında satılması söz konusu bile edilemezdi. Karısının üzerine geçirilmiş olsa da çiftliğin esas kısmı kurtarılmıştı ve pancara talep olur da fiyatlar yükselirse bir dahaki seneye yokluk ve gerilim hali yerini tam bir refaha bırakabilirdi. Birincisi buydu.

İkincisi, karısından ne çok şey beklemiş olursa olsun, onda bulduğu şeyi bulmayı ummamıştı doğrusu: Umduğu bu değildi ama bulduğu, umduğundan çok daha iyiydi. Âşık duygulanmaları, coşkuları, Yevgeni ne kadar yaratmaya çalışsa da pek becerilemiyor ya da çok sönük kalıyordu, bununla birlikte yaşamı yalnızca daha neşeli ve keyifli değil, daha kolay bir hal de almıştı artık. Bunun nedenini hiç bilmiyordu ama böyleydi işte.

8 Fransızca kökenli *char-à-banc*'tan: Tahta oturaklı bir tür at arabası. (ç.n.)

Nedeni şuydu: Liza nikâhtan hemen sonra, Yevgeni İrtenyev'in dünyadaki tüm insanlardan daha üstün, akıllı, temiz, asil olduğuna karar vermişti, dolayısıyla tüm insanların görevi de bu İrtenyev'e hizmet etmek ve onu hoş tutmaktı. Tabii herkesi buna zorlamak mümkün olmadığı için Liza gücü yettiğince kendisi yapmalıydı bunu. Öyle de yapıyordu ve bu yüzden olanca gücünü Yevgeni'nin ne sevdiğini öğrenmeye, tahmin etmeye ve ardından bu şeyleri ne pahasına olursa olsun, ne denli zor gelirse gelsin yapmaya yöneltiyordu.

Ayrıca Liza seven bir kadınla birlikteliğin en harika yönüne de sahipti: Sevgisi sayesinde eşinin ruhunu okuyabilme kabiliyeti. Yevgeni'nin ruhunun her halini, hislerinin tüm inceliklerini galiba ondan iyi sezip buna uygun davranıyor, haliyle duygularını asla incitmediği gibi, ağır duyguları hafifletiyor, sevinçleri pekiştiriyordu. Ama sadece duyguları, düşünceleri değildi anladığı. Tarımcılığa, fabrikaya, insan tahlillerine dair ona en uzak konuları hemencecik kavrayıyor ve sohbet arkadaşlığıyla kalmıyor, Yevgeni'nin de söylediği gibi sıkça gayet faydalı, yeri doldurulmaz bir akıl hocası da oluyordu. Olaylara, insanlara, yeryüzündeki her şeye sadece kocasının gözüyle bakıyordu. Annesini seviyordu ama Yevgeni'nin yaşamlarına müdahalesinden hoşlanmadığını görünce hemen kocasının tarafını tutmuştu, hem de öyle bir kararlılıkla yapmıştı ki bunu, Yevgeni'nin onu dizginlemesi gerekmişti.

Tüm bunların da ötesinde Liza'da müthiş bir zevk, incelik ve en mühimi de sükûnet vardı. Ne yapıyorsa sessizce yapıyor, yaptığığın ancak sonuçları fark ediliyordu, yani her zaman ve her yerde temizlik, düzen, zarafet. Liza, kocasının yaşam idealini hemen kavramıştı; evin yapısı ve düzeni hususunda onun hedeflerine ulaşmaya çalışıyor, bunu da başarıyordu. Tek eksik çocuklardı ama bu konuda da umutluydular. Kışın Petersburg'daki bir doğum hekimine gitmiş-

ler, Liza'nın gayet sağlıklı olduğu ve çocuk doğurabileceği konusunda teminat almışlardı.

Ve bu dilekleri de gerçek oldu. Sene sonunda Liza yeniden hamile kaldı.

Saadetlerine gölge düşüren demeyelim de onu tehdit eden tek şey Liza'nın kıskançlığıydı: dizginlemeye çalıştığı, belli etmediği ama sık sık acısını çektiği kıskançlık. Yalnızca Yevgeni'nin kimseyi sevmemesi yetmiyordu, ki zaten yeryüzünde ona layık kadın yoktu (kendisinin layık olup olmadığını hiç sormamıştı kendisine) ve hiçbir kadın da bu nedenle onu sevmeye cüret etmemeliydi.

VIII

Şöyle bir düzen kurmuşlardı: Yevgeni her zamanki gibi erken kalkıyor, çiftliği, faaliyet halindeki fabrikayı, kimi zaman da tarlayı dolaşıyordu. Saat ona doğru kahve içmeye geliyordu. Kahveyi Marya Pavlovna, onlarda kalan dayı ve Liza'yla birlikte verandada içiyordu. Genellikle pek hararetli geçen kahve muhabbetinin ardından, öğle yemeği öncesi dağılıyorlardı. Saat ikide yemek yeniyordu. Sonrasında da yaya veya arabayla gezintiye çıkıyorlardı. Akşamleyin Yevgeni yazıhaneden geldiğinde, geç vakit çay içiyorlardı, bazen Liza işini yaparken Yevgeni yüksek sesle kitap okuyor, bazen de ya birlikte enstrüman çalıyorlardı ya da misafirler de varsa sohbet ediliyordu. Yevgeni işleri için çiftlik dışına çıktığında karısına mektuplar yazıyor ve ondan da her gün mektup alıyordu. Bazen Liza da ona eşlik ediyordu, böyle zamanlarda daha da eğleniyorlardı. İkisinin de isim günlerinde⁹ misafirler toplanıyordu; eşinin her şeyi, herkesi iyi hissettirecek şekilde ayarlama becerisi Yevgeni'nin hoşuna gidiyordu. Herkesin ona, evin genç, tatlı hanımına hayran-

9 Bir Hristiyan'a vaftizi esnasında ismi verilen azizin anıldığı gün. (ç.n.)

lıkla baktığını görüp duyuyor, bunun için daha da çok seviyordu onu. Her şey mükemmel gidiyordu. Hamileliği de kolay geçiyordu Liza'nın ve çekine çekine de olsa çocuğu nasıl yetiştireceklerini konuşmaya başlamışlardı. Eğitim yöntemi, usuller, tüm bunlara Yevgeni karar veriyor, Liza'ysa sadece onun arzularını itaatkâr bir şekilde gerçekleştirmek istiyordu. Yevgeni bir sürü tıp kitabı okumuştı ve çocuğu bilimin tüm kurallarına uygun şekilde büyütme niyetindeydi. Liza tabii her şeyi kabul ediyor, hazırlanıyor, inceli kalınlı kundaklar dikeyor, beşiğı kuruyordu. Böylece evliliklerinin ikinci senesine ve ikinci baharına girdiler.

IX

Troitsa Günü¹⁰ oldu ne olduysa. Liza beşinci ayındaydı ve kendini ne kadar sakınsa da neşeli ve hareketliydi. İki anne de onu koruyup kollama bahanesiyle yanlarında kalıyordu ama aslında tek yaptıkları iğneli laflarıyla Liza'yı huzursuz etmektir. Yevgeni'yse dört elle çiftlik işlerine, yeni bir yöntemle büyük miktarlarda pancar yetiştirme yöntemine sarılmıştı.

Troitsa Günü'nün arifesinde Liza evin köşe bucak temizlenmesi gerektiğine karar verdi, Paskalya haftasından beri büyük temizlik yapılmıyordu; hizmetkârlara yardımcı olsun, yerleri, pencereleri silsin, mobilya ve halıları dövüp kılıfları geçirsinler diye iki gündelikçi kadın çağırttı. Sabah erkenden gelen kadınlar kazanlara su doldurup işe koyuldu. İki kadından biri, kısa zaman önce oğlunu memeden kesen ve şimdilerde görüştüğü kâtip aracılığıyla gündelikçiliğe soyunan Stepanida'ydı. Yeni hanımı yakından görmek istiyordu. Stepanida eskisi gibi yalnız başına, kocasından ayrı yaşıyor ve çapkınlık ediyordu: önceleri onu odun çalarken

10 Slav halklarının kutladığı bir bayram. (ç.n.)

yakalayan ihtiyar Danila'yla, sonra beyle, şimdi de genç bir delikanlı olan kâtiple. Beyi düşündüğü filan yoktu. “Artık karısı var onun,” diyordu. “Ama şu hanımı, kurduğu düzeni görmek pek hoş olur, evi çok güzel döşemiş diyorlar.”

Yevgeni, kucağında çocukla rastladığından beri görmüyordu onu. Stepanida çocuk baktığı için gündeliğe gitmiyor, Yevgeni'ye nadiren köyden geçiyordu. O sabah, Troitsa Günü arifesinde Yevgeni erkenden, beş sularında kalktı ve fosforit atılması gereken nadastaki tarlanın yolunu tuttu; kadınlar henüz içeri girmemişti, ocağın başında kazanlarla uğraşıyorlardı.

Kahvaltı için eve dönerken neşeli, memnun ve açtı Yevgeni. Bahçe kapısında attan indi ve hayvanı oradan geçen bahçivana teslim etti, uzun otları kırbacıyla yarararak, sıkça yaptığımız gibi az evvel söylediği bir cümleyi tekrarlayarak eve doğru yürüyordu. “Fosforit yüzümüzü kara çıkarmayacak” idi bu cümle – nasıl ve kime karşı bilmiyor ve düşünmüyordu.

Çayırın üzerinde halı dövüyorlardı. Eşyalar dışarı çıkarılmıştı.

“Vay canına! Liza amma büyük temizliğe girişmiş. Fosforit yüzümüzü kara çıkarmayacak. Harika bir ev hanımı. Hanımcığım! Ah hanımcığım benim,” dedi kendi kendine ve onu beyaz sabahlığıyla, ne zaman kocasının bakışlarını hissetse sevinçten ışıldayan yüzüyle getirdi gözünün önüne. “Eh çizmeleri değiştirmeli, hem fosforit de yüzümüzü kara çıkarmayacak, ama burası gübre kokacak hep, oysa hanımcığımız hamile. Hamile? Evet, içinde yeni küçük bir İrtenyev büyüyor,” diye düşünüyordu. “Evet fosforit yüzümüzü kara çıkarmayacak.” Ve düşüncelerine gülümseyerek odasının kapısını itti eliyle.

Ama itmesine kalmadan kapı kendiliğinden açıldı ve elinde kova, eteğini beline sıkıştırmış, yalınayak, kolları sıvalı bir köylü kadınıyla burun buruna geldi. Geçsin diye yol

verdi kadına, o da ıslak elinin tersiyle kayan eşarbını düzelterek kenara çekildi.

— Geç, geç, işiniz varsa girmem ben... —diye başladı söze Yevgeni ama birdenbire kadını tanıyarak sustu.

Kadın gözlerinin içi gülerek, neşeyle baktı ona ve yün eteğini çekiştirip kapıdan çıkıp gitti.

“Bu da nesi? Ne saçmalık. Olamaz ki,” diyordu onu gördüğüne bozulan Yevgeni kendi kendine, kaşlarını çatmış, sinek kovalar gibi elini sallıyordu bir yandan da. Bozuluyordu bozulmasına ama çıplak ayakları yere emin ve sağlam bastıkça sallanan bedeninden, kollarından, omuzlarından, gömleğinin güzel kıvrımlarından ve ak baldırlarını açıkta bırakacak şekilde beline sıkıştırdığı kırmızı eteğinden gözlerini alamıyordu.

“Ne diye bakıyorum ben böyle,” dedi neden sonra kendi kendine onu görmemek için bakışlarını kaçırarak. “Ama girmem gerekecek içeri, diğer çizmeleri almalıyım.” Ve odasına geçmek üzere arkasını döndü ama henüz beş adım bile atmadan, nasıl oldu, kimin emri devreye girdi bilinmez, onu bir kez daha görebilmek için tekrar arkasına baktı. Stepanida da köşeyi dönmek üzereyken dönüp Yevgeni’ye baktı.

“Ah, ne yapıyorum ben,” diye haykırdı ruhunun derinlerinde. “Yanlışı anlayabilir. Anlamıştır bile.”

Yerleri ıslak odasına girdi. Yaşlı, zayıf olan diğer kadın da oradaydı ve hâlâ yerleri siliyordu. Yevgeni parmak uçlarında kirli birikintilerin üzerinden atlayarak çizmelerinin durduğu dolaba yöneldi, kadın dışarı çıkınca o da çıkmaya niyetlendi.

“Bu çıktı ya şimdi diğeri gelir, Stepanida, hem de yalnız başına,” diye kurmaya başladı içindeki ses.

“Aman Tanrım! Neler düşünüyorum, ne yapıyorum ben böyle?” Çizmelerini kaptığı gibi hole fırladı, ayaklarına geçirdi, üstünü silkeledi ve iki annenin kahve içtiği terasa çıktı. Liza onu bekliyor olmalıydı ki o da aynı anda diğer kapıdan terasa çıktı.

“Tanrım, ya bilseydi, beni pek dürüst, temiz, masum sanan şu kadın!”

Liza her zamanki gibi ışıldayan gözlerle karşıladı onu. Ama şimdi nedense her zamankinden daha solgun, sarı, uzun ve güçsüz görünüyordu artık.

X

Kahve faslı esnasında herhangi bir mantıksal bağlantıdan yoksun ama kesintisiz devam edebildiğine göre her nasılsa bir şeylerle bağlantılı olan o malum kadın sohbetlerinden birisi sürdürülüyordu.

Her iki hanım birbirlerini iğneleyip duruyor, Liza’ysa ustalıkla manevralar yapıyordu aralarında.

— Odayı sen gelmeden bitirmemelerine canım sıkıldı, –dedi kocasına.– Ama her şey bir güzel elden geçsin istiyorum.

— Sen nasılsın, uyudun mu benden sonra?

— Evet uyudum, iyiyim.

— Bu dayanılmaz sıcakta onun durumundaki bir kadın nasıl iyi olabilir ki, pencereler böyle güneş alırken, –dedi Liza’nın annesi Varvara Alekseyevna.– Jaluzi veya güneşlik de yok. Güneşliksiz bir ev düşünemem ben.

— Saat ondan itibaren gölge oluyor burası, –dedi Marya Pavlovna.

— Ateşlenmesi de ondan. Nemden, –dedi Varvara Alekseyevna, az önce söylediğinin tam tersini söylediğini fark etmeden.– Doktorum hastanın karakterini bilmeden teşhis konulamayacağını söyler hep. Bilir o, bir numaralı doktor, yüz ruble ödüyoruz kendisine. Merhum eşim doktorlara inanmazdı ama benim için de paraya acımazdı.

— Kadının ve çocuğunun hayatı buna bağlıysa erkek paraya acımaz ki zaten...

— Evet, para olduktan sonra kadın kocasına bağı olmak zorunda değil. İyi bir eş kocasına boyun eğ, –dedi Varvara Alekseyevna,– ama Liza hastalığından sonra hâlâ güçsüz.

— Hayır anne, gayet iyi hissediyorum ben kendimi. A-a, size yeni kaynatılmış kaymak vermediler mi?

— Lüzumu yok. Çiğ de yiyebilirim.

— Sordum Varvara Alekseyevna'ya. İstemedi, –dedi Marya Pavlovna kendini savunur gibi.

— Yo, istemem artık. –dedi Varvara Alekseyevna ve güya tatsız bir konuşmayı kesmeye çalışarak ve güya alttan alan bir edayla Yevgeni'ye döndü:– Ee, fosforit atıldı mı?

Liza kaymak getirmek için mutfığa koşturdu.

— İstemem dedim ya canım, istemem.

— Liza! Liza! Yavaş, –dedi Marya Pavlovna.– Böyle hızlı hareketler zararlı ona.

— Zararlı filan değil, yeter ki içi huzurlu olsun, –dedi bir şey ima eder gibi Varvara Alekseyevna, oysa kendisi de bilmiyordu neyi kastettiğini.

Liza gidip kaymağı getirdi. Yevgeni kahvesini içiyor, konuşmayı suratı asık dinliyordu. Bu sohbe alışmıştı ama anlamsızlığı şimdi daha bir sinirlendiriyordu onu. Başından geçeni düşünmek istiyor, oysa bu safsata mâni oluyordu ona. Kahvesini bitiren Varvara Alekseyevna yine öyle moralsiz ayrıldı yanlarından. Liza, Yevgeni ve Marya Pavlovna baş başa kaldılar. Sıradan, hoş bir sohbet tutturdular. Ama aşkın elinde hassaslaşan Liza bir şeyin Yevgeni'yi üzdüğünü fark etti ve tatsız bir şey olup olmadığını sordu ona. Yevgeni soruya hazırlıklı değildi ve “yok bir şey” demeden önce bir süreliğine duraksadı. Ve bu cevap Liza'yı daha da derin düşüncelere sevk etti. Bir şeyin kocasına eziyet ettiği, hem de büyük eziyet ettiği karasineğin süte düştüğü kadar aşikârdı ama Yevgeni derdini söylemiyordu.

XI

Kahvaltıdan sonra dağıldılar. Yevgeni alışkanlık icabı yazıhanesine çekildi. Ne bir şey okudu, ne mektup yazdı, oturup art arda sigara yakmaya, bir yandan da düşünmeye koyuldu. Evlendiğinden beri azat olduğunu zannettiği, oysa şimdi tekrar açığa çıkan berbat his onu fena halde şaşırtmış ve üzmüştü. Düğünden sonra bir kez olsun ne ona, o kadına, ne de karısından başka herhangi birine karşı böyle bir şey hissetmişti. Kurtuluşuna içten içe kaç kez sevinmişti, oysa şimdi birdenbire bu tesadüf, bu lüzumsuz tesadüf yüzünden özgür olmadığını keşfediyordu. Yeniden bu duygunun boyunduruğuna girmesi, kadını arzulaması değildi ona acı veren –bunu aklına dahi getirmek istemiyordu– duygunun içinde hâlen yaşaması ve ona karşı tetikte olma gerekliliğiydi. Duyguyu bastırabileceğinden yana zaten şüphesi yoktu.

Yanıtlanmamış bir mektubu ve düzenlemesi gereken bir kâğıdı vardı. Yazı masasının başına geçip çalışmaya koyuldu. İşini bitirdiğinde endişesinin kaynağını büsbütün unutmuş vaziyette dışarı çıktı ve at ahırının yolunu tuttu. Ve ne yazık ki, kötü bir tesadüf sonucu mu yoksa kasıtlı mı bilinmez, dışarı çıkmasıyla köşeden kırmızı yün etek ve al eşarbın dönmesi bir oldu... ellerini sallayarak, salına salına önünden geçti kadın. Geçmekle de kalmadı, onu geride bırakınca koşarak, cilveli bir edayla arkadaşına yetişti.

Yine aydınlık öğle vakti, ısırgan otu, Danila'nın kulübesinin ardı ve akçağağaçların gölgesinde onun gülümseyen, yaprakları ısiran yüzü belirdi gözünün önünde.

“Hayır, bir şey olmamış gibi yapılamaz,” dedi içinden ve kadınların gözden yitmesini bekleyip yazıhaneye girdi. Öğle yemeği vaktiydi, kâhyayı yerinde bulmayı umuyordu. Öyle de oldu. Kâhya yeni uyanmıştı. Yazıhanenin ortasında dikiyor, sığırtmacı dinlerken gerinerek esniyordu.

— Vasiliy Nikolayeviç!

— Buyurun?

— Sizinle konuşmam lazım.

— Buyurun?

— İşinizi bitirin de.

— Getiremez misin şimdi? –dedi Vasiliy Nikolayeviç sı-
ğırtmaca.

— Biraz zor Vasiliy Nikolayeviç.

— Neymiş o? –diye sordu Yevgeni.

— İnek tarlada yavrulamış da. Neyse, şimdi atı koşma-
larını söylerim ben. Nikolay Lısuha'ya söyle koşsun, yük
arabası bile iş görür.

Sığırtmaç çıktı.

— Şey diyecektim ben, –diye başladı lafa Yevgeni kıza-
rarak, kızardığını da hissediyordu. – Şey diyecektim Vasiliy
Nikolayeviç. Burada, bekârlık günlerimde bazı günahlarım
oldu... Duymuşsunuzdur belki...

Vasiliy Nikolayeviç'in gözlerinin içi gülüyordu, galiba
beye acıyarak:

— Stepaşka meselesi mi? –diye sordu.

— Öyle ya. Diyeceğim oydu. Lütfen, lütfen ev işi için onu
göndermeyin bir daha... Anlarsınız ya, çok huzursuz oluyo-
rum...

— Bu işi herhalde kâtip Vanya ayarlamıştır.

— Lütfen halledin... Neyse, kalan fosforiti de şimdi attır-
sak mı? –dedi Yevgeni mahcubiyetini gizlemek için.

— Şimdi oraya gidiyorum ben de.

Böylece konu kapandı. Ve Yevgeni de bir yıl boyunca
onu görmeden nasıl yaşadıysa o şekilde yaşamayı umarak
sakinleşti.

“Hem Vasiliy kâtip İvan'a söyler, İvan da ona söyler, o
da anlar istemediğimi,” diyordu içinden Yevgeni ve ne kadar
zor olsa da duruma el koyup Vasiliy'e söylediğine seviniyor-
du. “Ne olursa olsun böyle şüpheye, utanca düşmekten iyi-
dir.” Zihninde işlediği suç aklına gelir gelmez ürperiyordu.

XII

Utancını yenip de Vasiliy Nikolayeviç'le konuşmak için sarf ettiği ahlaki çaba Yevgeni'yi rahatlatmıştı. Artık her şeyin bittiğini sanıyordu. Liza da onun gayet sakin ve hatta her zamankinden de keyifli olduğunu hemen fark etti. “Anneler arasındaki şu laf yarışına sıkılıyordu canı galiba. Sahiden de zor zanaat, onun gibi hassas ve onurlu biri için bu düşmanca ve münasebetsiz imalara katlanmak daha da zor,” diye düşünüyordu Liza.

Ertesi gün Troitsa Günü'ydü. Hava şahaneydi ve kadınlar ormana taç örmeye giderken âdet yerini bulsun diye beyevin önünde duraklayıp şarkı söylemeye, dans etmeye başladılar. Marya Pavlovna ve Varvara Alekseyevna şık elbisele-ri ve şemsiyeleriyle evin önüne çıkıp, daire şeklinde dizilmiş oynayanların yanına gittiler. O yaz Yevgeni'nin evinde kalan zampara ve ayyaş dayı da Çin işi redingotuyla dışarı çıktı.

Her zamanki gibi her şeyin merkezini oluşturan genç kadın ve kızların alacalı, parlak renkli dairesini dört bir yandan kuşatanlar, bu daireden kopmuş ve çevresinde dönen gezegen ve uyduları andırıyordu: El ele tutuşmuş, roplarının yeni basmasını hışırdatan kızlar, bir şeylere gülüşen ve birbirini kovalayan küçük çocuklar, lacivert ve siyah *poddyovka*'lı,¹¹ kasketli, kırmızı gömlekli, durmadan çekirdek kabuğu tüküren delikanlılar, dans edenlere uzaktan bakan hizmetkârlar veya yabancılar... İki hanım daireye yaklaştı, açık mavi elbisesi ve başında aynı renkten kurdeleleriyle Liza da onları izledi; yenlerinden dirsekleri kemikli, uzun, beyaz kolları görünüyordu.

Yevgeni yanlarına gitmek istemiyordu ama saklanmak da komik kaçacaktı. O da sigarasıyla kapının önüne çıktı, gençlerle köylüleri selamladı, içlerinden biriyle laflamaya koyuldu. Bu esnada kadınlar olanca sesleriyle şarkı söylüyor, parmak şaklatıyor, el çırpıyor ve oynuyorlardı.

11 Yandan düğmeli, bele oturan erkek ceketi. (ç.n.)

— Hanımefendi sesleniyorlar, —dedi bir delikanlı karısının çağrısını duymayan Yevgeni'nin yanına gelerek.

Liza onu oyuna, oynayanların arasında da en beğendiği kadına bakmaya çağırıyordu. Stepaşa'ydı bu. Üzerinde sarı bir rop, pamuklu kadifeden bir yelek, başında ipek eşarp vardı; geniş, enerjik, al yanaklı, neşeliydi. İyi oynuyor olmalıydı. Yevgeni bir şey görmüyordu.

— Evet, evet, —dedi kelebek gözlüğünü çıkarıp tekrar tatkarken.— Evet, evet.

“Ondan kurtulmam imkânsız galiba,” diye düşünüyordu içinden.

Yevgeni çekiciliğinden korktuğu için kadına bakmıyor, fakat tam bu yüzden göz ucuyla gördüğü şey daha da çekici geliyordu ona. Üstelik ıslıl ıslıl bakışlarından Stepanida'nın da onu gördüğünü ve hayranlığını sezdiğini hissetmişti. Nezaketin gerektirdiği kadar orada durdu Yevgeni, Varvara Alekseyevna'nın Stepanida'yı yanına çağırdığını, ona beceriksizce, sahtekârca, “şekerim” diye hitap ederek bir şeyler söylediğini görünce de arkasını dönüp uzaklaştı. Uzaklaştı ve eve döndü. Onu görmemek için kaçıyordu, ne var ki üst kata çıkınca, nedenini nasılinı düşünmeksizin gayriihtiyari pencereye yanaştı, hatunlar kapının önünden ayrılana kadar öylece dikilip mest olarak izledi, izledi kadını.

Kimse onu görmeden kaçtı ve sessiz adımlarla balkona çıktı, sigarasını yaktı ve güya gezinir gibi bahçeye inip Stepanida'nın gittiği yöne doğru yürüdü. Patika boyunca daha iki adım atmamıştı ki ağaçların arkasında pembe¹² rop, pamuklu kadifeden yelek, kırmızı eşarp belirdi. Başka bir kadınla bir yere gidiyordu. “Nereye gidiyorlar acaba?”

Ve birdenbire şehvet, bir el kalbini sıkıyormuş gibi tutuşturdu onu. Yevgeni sanki bir başkasının iradesiyle arkasına bakındı ve ona doğru yürüdü.

12 Özgün metinde daha önce giysinin rengi “sarı” olarak anılıyordu. (ç.n.)

— Yevgeni İvanıç, Yevgeni İvanıç! Ben de zatıalınızı arıyordum, –dedi arkadan bir ses; arazisinde kuyu açan ihtiyar Samohin’i gören Yevgeni kendine geldi, hızlıca dönüp Samohin’in yanına gitti. Onunla konuşurken yan döndü; kadınların aşağı, herhalde kuyuya yahut kuyu bahanesiyle başka bir yerlere gittiklerini, orada bir süre kaldıktan sonra dans edenlerin yanına koştuklarını gördü.

XIII

Bir müddet Samohin’le konuşan Yevgeni eve bitkin, hancıysa suç işlemiş gibi döndü. Birincisi, Stepanida onu anlamıştı, görüşmek istediğini düşünüyor ve o da bunu arzulu-yordu. İkincisi, şu diğer hatun, Anna Prohorova da belli ki durumdan haberdardı.

En önemlisi de, yenildiğini, iradesini yitirdiğini, onu yönlendiren başka bir gücün olduğunu hissetmesiydi; bugünlük şans eseri kurtulmuştu ama şimdi değilse yarın yahut sonrakı gün mahvolacaktı.

“Evet, mahvolacaksın,” diyordu içinden, başka açıklaması yoktu ona göre: “Seni seven genç eşine bir köylü kadınıyla milletin gözü önünde ihanet ediyorsun; yaşamaya imkân bırakmayacak bir felaket, korkunç bir felaket değilse ne bu? Yok, muhakkak önlem almalı.”

“Tanrım, Tanrım! Ben şimdi ne yapayım? Gerçekten mahvolup gidecek miyim öylece?” diyordu kendi kendine. “Bir önlem alınamaz mı? Mutlaka bir şey yapmalı. Onu düşünmemeli,” diye emrediyordu kendine, “düşünmemeli!” Fakat hemen düşünmeye başlıyor, onu, akçağaçların gölgesini görür gibi oluyordu.

Bir *starets*’le¹³ ilgili okuduklarını anımsadı, dokunuşuyla şifa vermesi gereken kadına duyduğu şehvetten kurtul-

13 Papazlara manevi rehberlik yapan yaşlı rahip. (ç.n.)

mak için elini sobanın üzerine koymuş ve parmaklarını yakmış. Bunu anımsadı. “Evet, ben de mahvolup gideceğime parmaklarımı yakarım daha iyi.” Ve odada kimse-
nin olmadığından emin olduktan sonra bir kibrit yakıp parmağını ateşe tuttu. “Hadi, düşün bakalım onu şimdi,” dedi alaycı bir edayla kendi kendine. Canı yandı, islenen parmağını çekti, kibriti fırlattı ve haline güldü. “Ne saçmalık. Yapılması gereken bu değil. Onu görmemek için önlem almalı, ya kendin gideceksin, ya onu göndereceksin. Evet, göndermeli! Şehre ya da başka köye gitmesi için kocasına para teklif etmeli. Ne yapalım, her seçenek bu tehlikeden evladır. Evet, böyle yapmalı,” dedi içinden, gözünü dikmiş kadını izlerken. “Nereye gitti ki?” diye sordu kendisine. Galiba kadın onu pencerede görmüştü ve sonra bir hatunla el ele tutuşup ellerini sallaya sallaya bahçeye yönelmişti. Yevgeni nedenini nasılinı bilemeden düşüncelerinin peşi sıra yazıhaneye yöneldi.

Vasiliy Nikolayeviç, sırtında şık bir kaftan, saçlarında briyantın, karısı ve başına kilim desenli eşarp takmış bir misafirle çay içmekteydi.

— Vasiliy Nikolayeviç, bir şey konuşacaktım sizinle.

— Tabii. Buyurun. Biz bitirdik zaten.

— Yo, benimle gelseniz daha iyi.

— Bir saniye, yalnız izin verin kasketimi alayım. Tanya, semaverin kapağını örtüver, —dedi Vasiliy Nikolayeviç neşyle dışarı çıkarken.

Yevgeni adamın çakırkeyif olduğunu düşündü ama önemsemedi; belki daha iyiydi böylesi, daha anlayışlı yaklaşırdı.

— Ben yine aynı konu için geldim Vasiliy Nikolayeviç, —dedi Yevgeni— hani şu kadınla ilgili.

— O iş tamam. Bir daha ev işine gönderilmemesini emrettim.

— Yok, yok, ben aslında başka bir şey düşünmüştüm, sizin de tavsiyenizi almak istedim. Uzaklaştıramaz mıyız onları maaile?

— Nasıl uzaklaştırırız canım? —dedi Vasiliy hoşnutsuz ve Yevgeni'ye biraz da alay eder gibi gelen bir tavırla.

— Para verilebilir diye düşündüm, hatta Koltovskoye'de toprak da olabilir, yeter ki buralarda olmasın.

— Nasıl uzaklaştırırız? Kökünü bırakıp nereye gidecek adam? Hem sizin için ne fark eder? Sizi rahatsız mı ediyor?

— Ah Vasiliy Nikolayeviç, anlasanıza, karımın öğrenmesi korkunç olur.

— Kim söyleyecek ki ona?

— Ya ben bu korkuyla nasıl yaşarım? Her hâlükârda zor.

— İyi ama neden endişeleniyorsunuz ki? Geçmişe mazi derler. Tanrı karşısında günahsız olan, çara karşı da suçsuzdur,¹⁴ öyle değil mi?

— Yine de uzaklaştırsak iyi olur. Kocasıyla konuşamaz mısınız?

— Konuşacak bir şey yok ki. Ah Yevgeni İvanoviç, nereden çıkardınız bunu? Olan olmuş, unutulmuş gitmiş. İnsanın başına her türlü gelmez mi? Hem şimdilerde kim sizin için kötü söz söyler? Siz böyle göz önünderken.

— Siz yine de söyleyiverin.

— Tamam, konuşurum.

Bu girişimin bir sonuç vermeyeceğini peşinen bilmesine rağmen yaptığı konuşma bir nebze rahatlattı Yevgeni'yi. En önemlisi de heyecanı yüzünden tehlikeyi büyüttüğünü hissetti.

Onunla randevulaşmış değildi ya. Mümkün değildi bu zaten. Sadece bahçede geziniyordu, o da tesadüfen aynı yerde bitivermişti.

14 Tanrının nezdinde masum olanı insanlar yargılayamaz anlamında bir atasözü. (ç.n.)

XIV

Aynı Troitsa Günü, öğle yemeğinden sonra Liza bahçede geziniyordu; kocasının onu bir yonca göstermek için çağırdığı çayıra geçerken küçük bir arkın üzerinden atlama-sı gerekti ve tökezleyip düştü. Yumuşak bir şekilde ve yan-lamasına düşmüştü ama inledi ve kocası yüzünde yalnızca korku değil, acı da gördü. Onu kaldırmak istedi ama Liza elini itti.

— Yok, bekle biraz Yevgeni, –dedi hafifçe gülümseyerek ve biraz da kabahat işlemiş gibi bakarak.– Ayağımı burktum sadece.

— Hep diyorum, –diye başladı Varvara Alekseyevna.– Bu haldeyken arklardan atlanır mı hiç?

— Bir şeyim yok anne. Şimdi kalkarım.

Liza kocasının yardımıyla kalktı ama aynı anda sarardı, yüzünde korku belirdi.

— Yok, iyi değilim, –dedi ve annesine bir şey fısıldadı.

— Ah, Tanrım, başımıza iş açtınız! Ben size fazla gez-meyin demiştim, –diye bağıırıyordu Varvara Alekseyevna.– Bekleyin, adam çağırayım. Yürüyemez. Taşınması lazım.

— Korkma Liza, ben taşıyım seni, –dedi Yevgeni sol ko-luyla belini kavrayıp.– Boynuma sarıl sen. İşte böyle.

Eğilip sağ eliyle de bacaklarından kavrayıp kaldırdı. Ka-rısının yüzündeki acı dolu ve aynı anda minnettar ifadeyi hiç unutmayacaktı.

— Zorlanıyorsun canım, –dedi Liza gülümseyerek.– An-nem de koşuyor hâlâ, seslensene şuna!

Ve uzanıp kocasını öptü. Belli ki annesinin de kucakta taşındığını görmesini istiyordu.

Yevgeni, Varvara Alekseyevna'ya seslendi, acele etmeme-sini söyledi, kendisi taşıyacaktı Liza'yı. Varvara Alekseyevna durdu ve daha büyük bir feryat kopardı.

— Düşüreceksin onu, şimdi düşüreceksin. Öldürmek mi istiyorsun kızı? Vicdansız.

— Gayet güzel taşıyorum yahu.

— Kızımın canını çıkarışını izlemeye niyetim yok, – dedi ve koşar adım patikanın kıvrımında kayboldu.

— Mühim değil, geçer, –diyordu Liza gülümseyerek.

— Geçenki gibi olmasın da sonu.

— Ondan bahsetmiyorum. Her şey yolunda, annemden söz ediyorum ben. Yoruldun, dinlensene biraz.

Yevgeni ne kadar zorlansa da yükünü gururlu bir sevinçle eve kadar taşıdı, Varvara Alekseyevna'nın yolladığı hizmetçiyle aşçıya vermedi onu. Karısını yatak odasına kadar götürüp yatağına yatırdı.

— Git sen, –dedi Liza ve elini tutup öptü.– Annuşka'yla ben başımızın çaresine bakarız.

Marya Pavlovna da yan evden geldi koşarak. Liza'yı soyup yatağa yatırdılar. Yevgeni misafir odasında eline bir kitap alıp beklemeye başladı. Varvara Alekseyevna önünden öyle sitemkâr ve karamsar bir ifadeyle geçti ki ödü patladı.

— Ne oldu? –diye sordu.

— Ne mi? Bir de soruyor musunuz? Karınızı arkların üzerinden atlatırken ne olmasını istiyorsanız o oldu.

— Varvara Alekseyevna! –diye bağırdı Yevgeni ve “Bu kadarı da dayanılmaz, insanlara eziyet etmek, hayatlarını zehir etmek istiyorsanız başka bir yere gidin,” demek istedi ama tuttu kendini.– Nasıl da canınız yanmıyor?

— Artık çok geç.

Ve zafer kazanmış gibi başlığını sallayarak içeri geçti Varvara Alekseyevna.

Liza gerçekten kötü düşmüştü. Ayağını burkmuştu ve yine düşük tehlikesi vardı. Herkes yapacak bir şey olmadığını, sakince yatması gerektiğini biliyordu, yine de doktor çağırmaya karar verdiler.

“Pek Sayın Nikolay Semyonoviç,” diye yazdı Yevgeni doktora, “bize karşı her zaman çok iyiydiniz, umarım karıma yardım etmek için tekrar gelmeyi de kabul edersiniz. Kendisi...” vs. Mektubu bitirdiğinde at ve araba işleri konusunda gerekli talimatları vermek üzere ahıra gitti. Bir takım atı doktoru getirme, diğer bir takımı da geri götürme işi için ayarlamalıydı. Çok büyük olmayan çiftliklerde tüm bunları bir çırpıda ayarlamak zordu, her ayrıntıyı düşünmek gerekiyordu. Her şeyi bizzat ayarladıktan ve arabacıyı yolladıktan sonra saat onda eve döndü. Karısı yatıyor, kendisini gayet iyi hissettiğini ve hiçbir yerinin ağrımadığını söylüyordu; Varvara Alekseyevna, Liza’nın nota sehпасı yüzünden göremediği lambanın arkasında oturmuş kocaman kırmızı bir battaniye örüyordu; olanlardan sonra barışın mevzu bahis olamayacağını gösteren bir hali vardı: “Kim ne yaparsa yapsın, hiç değilse ben görevimi yerine getirdim.”

Yevgeni bunu anlıyor, görmezlikten gelmek için neşeli ve kaygısız bir tavır takınıyor, atları nasıl bir araya getirdiğini, kısarak Kavuška’nın arabanın soluna gayet güzel koşulduğunu anlatıyordu.

— Hah, elbette at alıştırmanın tam zamanı, yardıma ihtiyaç varken. Herhalde doktoru da şarampole yuvarlarlar, —dedi Varvara Alekseyevna tam lambanın altına tuttuğu örgüsüne kelebek gözlüğünün altından bakarken.

— E ama birini göndermek gerekiyordu. Ben de elimden geleni yaptım.

— Sizin atların beni trenin altına sürükledikleri günü unutmuş değilim.

Bu Varvara Alekseyevna’nın eski bir uydurmasıydı ve bu kez Yevgeni olayın pek de öyle gelişmediğini belirtme ihtiyatsızlığında bulundu.

— Tevekelli değil her zaman söylerim, prenze de kaç kez söylemişimdir, şu hayatta en zor şey yalan yanlış konuşan,

samimiyetsiz kimselerle bir arada yaşamak diye; her şeye katlanırım da buna katlanamam.

— Fakat şu durumda en çok canı yanan benim, bu kesin, —dedi Yevgeni.

— Belli oluyor.

— Ne?

— Hiç, ilmek sayıyorum.

Yevgeni bu sırada yatağın başında dikiliyordu; Liza ona bakıyor, yorganın üzerindeki nemli ellerinden biriyle onun elini sıkıyordu. “Benim için katlan ona. Birbirimizi sevmemize engel olamaz ki,” diyordu bakışları.

— Bir şey demeyeceğim. Merak etme, —diye fısıldadı ve karısının uzun nemli elini, sonra da güzel gözlerini öptü; öpülürken kapandı gözleri.

— Yine mi aynı şey? —dedi Yevgeni.— Nasıl hissediyorsun kendini?

— Büyük konuşmak istemem ama bana öyle geliyor ki yaşıyor ve yaşayacak, —dedi Liza karnına bakarak.

— Ah, düşünmesi bile korkunç, korkunç.

Liza’nın gitmesi yönündeki ısrarlarına rağmen Yevgeni geceyi karısının yanında geçirdi, tek gözüyle uyudu, emrine amade bekledi. Oysa Liza geceyi iyi geçirdi ve doktor çağrılmamış olsaydı ayağa kalkmış bile olabilirdi.

Öğlene doğru doktor geldi; söylediğine göre, tekrarlayan belirtiler endişe yaratsa bile, aslına bakılacak olursa pozitif bir gösterge yoktu, tabii aksi yönde bir gösterge de yoktu ve dolayısıyla şöyle varsayılabilceği gibi böyle de varsayılabilirdi. Bu nedenle de hasta yatmalı ve her ne kadar ilaç yazmayı sevmese de hasta şunları almalı ve tabii ki yatmalıydı. Bunun yanı sıra doktor, Varvara Alekseyevna’ya kadın anatomisine dair konferans verdi; Varvara Alekseyevna manalı manalı başını sallayarak dinledi onu. Ücretini her zamanki gibi avcunun en arka kısmıyla alan doktor gitti, hastaysa bir hafta yatak istirahatine mecbur kaldı.

XV

Yevgeni, zamanının çoğunu karısının başucunda geçiriyor, ona hizmet ediyor, onunla konuşuyor, kitap okuyor ve en zoru da hiç söylenmeden Varvara Alekseyevna'nın iğnelerine katlanıyordu, hatta bunları şaka konusu haline getirmeyi bile başarmıştı.

Gelgelelim evde oturamıyordu. Birincisi, karısı devamlı yanında otursa hastalanacağını söyleyerek yolluyordu onu; ikincisi de çiftlik işlerinin her aşamasında bizzat bulunması gerekiyordu. Evde oturamıyordu, tarlada, ormanda, bahçede, harmanda, her yerde yalnızca düşüncesi değil, Stepanida'nın canlı sureti de takip etmekteydi onu, öyle ki nadiren aklından çıkıyordu. Bu kadarla kalsa yine iyi; belki de bu duyguyu aşmayı başarırdı ama işin kötüsü eskiden onu hiç görmeden aylar geçirirken şimdi habire görüyor, rastlıyordu ona. Belli ki Stepanida onun yeniden görüşmek istediğini anlamıştı ve karşısına çıkmak için fırsat kolluyordu. Birbirlerine bir söz söylemiş değillerdi, dolayısıyla ikisi de doğrudan randevu vermiyor, sadece karşılaşmaya çalışıyorlardı.

Karşılaşılacak yer, kadınların inekler için ot toplamaya geldikleri ormandı. Yevgeni de bunu biliyor, bu yüzden her gün ormanın önünden geçiyordu. Her gün kendi kendine gitmeyeceğini söylüyor, oysa her gün ormana gitmesiyle sonuçlanıyordu; sesleri duyunca bir çalının ardına gizleniyor, yüreği yerinden oynayarak gelenin o olup olmadığına bakıyordu.

Peki neden o mu değil mi bilmek istiyordu? Kendi de bilmiyordu. Eğer oysa ve yalnızsa bile yanına gitmez –öyle düşünüyordu– kaçırdı ama onu görmesi lazımdı işte. Bir defasında rastladı da ona: Tam ormana girerken gördü, Stepanida iki kadın ve sırtında ot dolu ağır bir çuvala çıkıyordu oradan. Biraz erken gitseydi belki ormanda kar-

şılaşırlardı. Oysa şimdi diğer kadınların gözünün önünde ormana dönemez, yanına gelemezdi Stepanida. Yevgeni de bu imkânsızlığı gayet iyi kavramasına karşın uzun süre, diğer kadınların dikkatini üzerine çekme riskini göze alarak fındık çalısının ardında dikildi. Elbette Stepanida dönmedi ama Yevgeni uzun süre öylece durdu. Ve Tanrım, hayal gücü nasıl da şahane resmediyordu kadını. Hem ilk kez de değil, beşinci, altıncı kez. Ve ne kadar ileri giderse o kadar güçlü. Hiçbir zaman böyle çekici görünmemişti ona Stepanida. Çekici ne kelime; hiçbir zaman böyle tamamen sahip olmamıştı Yevgeni'ye.

Yevgeni iradesini yitirdiğini hissediyordu, delirmesine ramak kalmıştı. Kendisine karşı sertliği bir milim dahi gevşemiş değildi; aksine, arzularının hatta eylemlerinin iğrençliğinin farkındaydı çünkü ormanda dolanıp durmak da bir eylemdi. Onunla bir yerlerde, karanlıkta burun buruna gelse, ona dokunmak mümkün olsa, kendini duygularına kaptıracağını biliyordu. Yalnızca insanlardan, ondan ve kendinden utanma belasına kendini tuttuğunu da biliyordu. Ve biliyordu ki bu utancın fark edilmeyeceği koşulları arıyordu: karanlık bir ortam ya da hayvani tutkunun ağır basacağı bir temas. Bu yüzden de iğrenç bir suçlu olduğunu biliyor, kendinden ruhunun olanca gücüyle tiksiniyor, nefret ediyordu. Hâlâ teslim olmadığı için nefret ediyordu kendisinden. Her gün güç versin, kurtarsın diye Tanrı'ya yakarıyor, her gün bir adım daha atmamaya, dönüp ona bakmamaya, onu unutmaya karar veriyordu. Her gün bu tılsımdan kurtulmak için çareler düşünüyor ve bulduğu çarelerden yararlanıyordu.

Gelgelelim hepsi boşunaydı.

Çarelerden biri sürekli meşgul olmaktı; diğeri yoğun fiziksel çalışma ve perhizdi; üçüncüsü herkes, karısı, kayınavlidesi, cümle âlem öğrendiğinde başına yığılacak utancı açık seçik tahayyül etmekteydi. Hepsini yapıyor ve kazandığını

zannediyordu, fakat bir zaman sonra, öğleyin, eski randevuların saati, ona ot toplarken rastladığı saat geliyor ve yine ormanın yolunu tutuyordu.

Böylece azap dolu beş gün geçti. Onu sadece uzaktan görüyordu, fakat bir kez olsun karşılaşmadılar.

XVI

Liza yavaş yavaş iyileşiyor, geziniyor ve kocasında meydana gelen, anlam veremediği değişiklik yüzünden kaygılanıyordu.

Varvara Alekseyevna bir süreliğine gitmişti, yabancıardan tek misafir dayıydı. Marya Pavlovna her zamanki gibi evdeydi.

Haziran fırtınalarının ardından iki gün süren sağanaklar başladığında Yevgeni böyle yarı deli bir haldeydi. Yağmur tüm işleri sekteye uğrattı. Rutubet ve çamur yüzünden gübre taşımayı bile bıraktılar. Köylüler evlerinde oturuyordu. Çobanların hayvanlarla başı dertteydi, sonunda çiftliğe sürdüler onları. İnek ve koyunlar otlakta geziniyor, çiftlikler arasında koşturuyordu. Yalınayak gezen başı bağlı köylü kadınları çamurlara bata çıka kaçışan inekleri aramaya çıkmıştı. Tüm yollardan dereceler akıyordu, tüm yapraklar, otlar su içindeydi, oluklardan köpüklenen su birikintilerine akan dereciklerin sesi kesilmiyordu. Yevgeni şu sıra canı daha bir sıkılarak karısıyla oturuyordu. Liza onu birkaç kez keyifsizliğinin sebebi konusunda sorguya çekmiş, Yevgeni bunalarak “bir şey yok” demişti. Liza da uzatmamış ama üzölmüştü.

Kahvaltıdan sonra konuk odasında oturuyorlardı. Dayı, yüksek sosyeteden tanıdıklarına dair uydurma öykülerini yüzüncü kez anlatıyordu. Liza kazak örüyor, havadan, bel ağrısından şikâyet ederek iç geçiriyordu. Dayı ona uzanmasını tavsiye etti, kendisine şarap söyledi.

Yevgeni'nin evde feci şekilde canı sıkılıyordu. Renksizdi her şey, sıkıntılıydı. Kitap okuyor, sigara içiyor ama hiçbir şey anlamıyordu.

— Eh, gidip tohum eleme makinelerine bakmalı, dün getirmişlerdi, —dedi ve kalkıp çıkmaya hazırlandı.

— Şemsiye al.

— Gerek yok, deri paltomla çıkarım. Zaten ağıllara kadar gideceğim.

Çizmelerini, deri paltosunu giydi ve fabrikaya yöneldi; ne var ki daha yirmi adım bile gitmeden karşısına beyaz baldırlarını epeyce açıkta bırakacak şekilde kaldırdığı eteğiyle o çıktı. Başını ve omuzlarını örten şalını eliyle tutarak yürüyordu.

— Ne yapıyorsun? —diye sordu Yevgeni ilkin onu tanımadan. Tanıdığındaysa geç olmuştu. Stepanida durdu ve gülümseyerek uzun uzun baktı ona.

— Buzağıyı arıyorum. Siz bu havada nereye böyle? —dedi onu her gün görürmüş gibi.

— Alacığa¹⁵ gel, —dedi Yevgeni birdenbire nasıl olduğunu kendi de anlayamayarak. Sanki içindeki bir başkası telaffuz etmişti bu kelimeleri.

Stepanida eşarbını ısırdı, gözlerini tamam anlamında kırptı ve koşarak yoluna gitti — bahçeye, alacığın oraya, Yevgeni'ye leylak çalısının ardından alacık yoluna sapma niyetiyle yoluna devam etti.

— Bey, —diyen bir ses duydu sonra arkasında.— Hanım sizi çağırıyor, bir dakikalığına uğrayacakmışsınız.

Hizmetkârları Mişa'ydı bu.

“Tanrım beni ikinci kez kurtarıyorsun,” diye düşündü Yevgeni ve alelacele geri döndü. Karısı ona hasta bir kadına öğleyin ilaç götürme sözünü anımsattı, ilacı vermek için çağırtmıştı.

15 Bağ ve bahçelerde yapılan, tahta ya da hasırdan yapılan geçici barınak. (ç.n.)

İlaç hazırlanırken beş dakika geçti. Sonra ilacı alıp çıktığında alacığa gitmeye cesaret edemedi; evden görebilirlerdi onu. Ama gözden kaybolur kaybolmaz derhal alacığa giden yola saptı. Şimdiden hayalinde, alacığın ortasında durmuş, neşeyle gülümserken canlandırabiliyordu onu; oysa Stepanida orada değildi, geldiğine dair hiçbir emare de yoktu. Yevgeni Stepanida'nın gelmediğine karar verdi, hatta söylediğini duymamış, anlamamıştı bile. Bıyık altından, duyulmaktan korkar gibi mırıldanmıştı zaten. “Ya da belki istememiştir gelmeyi? Boynuma atlayacağını da nereden çıkardım? Kendi kocası var; tek namussuz benim, karım var, hem de iyi bir karım var ama başkasının karısının peşinde koşuyorum.” Bir yerinden su sızdıran, samanı damlatan alacıkta otururken böyle düşünüyordu Yevgeni. “Ama gelse ne büyük mutluluk olurdu. Şu yağmurda burada yalnız kalırdık. Bir kerecik daha sarılabilsem yeterdi, sonra ne olursa olsun. Ah sahi,” dedi sonra hatırlayarak, “geldiyse izlerden anlaşılır.” Alacığa doğru giden ot bürümemiş patikanın toprağına baktı; aşağı inen çıplak ayakların taze izleri duruyordu üzerinde. “Evet, gelmiş. Artık yeter. Nerede görürsem göreyim yanına gideceğim. Geceleyin gideceğim yanına.” Yevgeni alacığın içinde uzun süre oturdu, dışarı çıktığında perişandı, bitmişti. İlacı götürdü, eve döndü ve öğle yemeğini beklerken odasında uzandı.

XVII

Öğle yemeğinden önce Liza yanına geldi ve durmadan keyifsizliğine nedenler arayarak, doğum için Moskova'ya götürülmesi kararından memnun olmadığını bildiğini, bu yüzden de burada kalacağını söyledi. Moskova'ya falan gitmeyecekti. Yevgeni onun doğumdan da, sağlıklı bir bebek doğurmaktan da nasıl korktuğunu biliyordu ve

sevgisinden ötürü göze alabildikleri karşısında duygulanmadan edemedi. Evde her şey öyle iyi, öyle şen ve temizken onun ruhu öyle kirli, öyle iğrenç, öyle korkunçtu ki... Yevgeni bütün akşam, zaafından samimi olarak tiksinsesine, kesip atmaya kesin olarak karar vermesine rağmen ertesi gün yine aynı şeylerin tekrar edeceğini bildiği için kıvrandı durdu.

— Hayır, bu imkânsız, –diyordu odasında volta atarken.– Bir devası olması gerekmez mi bu derdin? Tanrım! Ne yapacağım ben?

Birisi yabancıların usulüyle kapıyı çaldı. Yevgeni, gelenin dayısı olduğunu biliyordu.

— Buyurun, –dedi.

Dayı güya kendiliğinden, ama esasen karısının elçisi olarak gelmişti.

— Baksana, sahiden de sende bir değişiklik seziyorum ve bunun Liza'yı nasıl üzdüğünü anlayabiliyorum, –dedi dayı.– Başladığın mükemmel işi bırakmak zoruna gidiyor, anlıyorum, ama ne istiyorsun, *que veux tu?*¹⁶ Bana soracak olursanız bir yerlere gitmelisiniz. Liza da, sen de daha huzurlu olursunuz. Bak ne diyeceğim, bence Kırım'a gitmelisiniz. İklimi mükemmel bir ebeye bedel, hem tam da üzüm sezonuna denk gelirsiniz.

— Dayıcığım, –dedi birdenbire Yevgeni,– sır saklayabilir misiniz, korkunç, utanç verici bir sırrı?

— O nasıl söz, benden yana şüphen mi var yoksa?

— Dayıcığım! Siz bana yardım edebilirsiniz. Yardım ne kelime, kurtarabilirsiniz beni, –dedi Yevgeni ve sırrını saygı duymadığı dayıya açacağı, karşısında en beter haliyle boy göstereceği, küçük düşeceği fikri hoşuna gitti. Kendisini iğrenç ve suçlu hissediyor, cezalandırmak istiyordu.

— Söyle dostum, seni nasıl sevdiğimi bilirsin, –dedi bir sırrın varlığına, üstelik utanç verici olmasına, kendisine açı-

16 (Fr.) Ne istiyorsun? (ç.n.)

lacağına ve belki de bir işe yarayacağına belli ki pek memnun olan dayı.

— Öncelikle alçağın, namussuzun, rezil herifin teki olduğumu söylemeliyim, alçak, evet tam olarak alçak.

— Yok canım, –dedi dayı boğazını şişirerek.

— Alçak değilim de neyim peki? Ben, Liza'nın kocası, Liza'nın! Onun saflığını, sevgisini bir düşünsenize. İşte ben, kocası onu bir köylü kadınla aldatmak istiyorum!

— Ne demek istiyorsun yani? Aldatmadın değil mi?

— Evet, yani aldattım sayılır, çünkü elimden gelmedi. Ama hazırdım. Mâni oldular, yoksa şimdiye... şimdiye. Ne yapardım bilmiyorum.

— Ama müsaadenle, bana şunu açıkla...

— Peki, şöyle ki, bekârken burada, bizim köyden bir kadınla ilişkiye girme aptallığında bulundum. Yani ormanda, tarlada buluşuyordum onunla...

— Güzel mi bari? –dedi dayı.

Bu soruyu duyan Yevgeni yüzünü buruşturdu ama dışarıdan yardım almaya öylesine muhtaçtı ki duymazlıktan gelerek devam etti:

— Bunun basit bir şey olduğunu sandım, koparırım biter dedim. Evlenmeden önce de koparmıştım zaten ve neredeyse bir yıl boyunca ne gördüm ne düşündüm onu, –kendini, durumunun tarifini dinlemek Yevgeni'ye tuhaf geliyordu, –sonra birdenbire, nedendir bilmem, –bazen insanın büyüye inanası geliyor gerçekten, –onu gördüm ve bir kurt düştü içime, kemirmeye başladı. Kendime kızıyorum, davranışımın ne denli korkunç olduğunu farkındayım, yani her an gerçekleştirebileceğim davranışın ve buna sürükleniyorum; henüz yapmadıysam sırf Tanrı beni kurtardığı için. Dün Liza beni çağırdığında ona gidiyordum.

— Nasıl olur, yağmurda mı?

— Evet, çok yıprandım dayı ve size açılmaya karar verdim, yardımınızı istemeye.

— Evet, elbette, kendi çiftliğinde böyle şey yapılmaz. Duyan olur. Biliyorum Liza zayıf, onu kollamak lazım, hem kendi çiftliğinde olur mu hiç?

Yevgeni dayının sözlerini yine duymazlıktan gelmeye ve bir an evvel sadede gelmeye çalıştı:

— Ne olur beni kendimden kurtarın. Sizden istediğim bu. Şimdilik bana tesadüfen mâni oldular ama yarın, başka bir seferinde kimse engel olmayacak. Üstelik kadın da biliyor artık. Beni yalnız başıma bir yere göndermeyin.

— Evet, olabilir, –dedi dayı.– Ama gerçekten de bu kadar mı âşıksın?

— Ah, hiç alakası yok. Bu öyle bir şey değil, bir güç beni ele geçirdi, tutuyor. Ne yapacağımı bilmiyorum. Biraz olsun kendimi toparlayabilsem, o zaman...

— E yine benim dediğime geliyorsun, –dedi dayı.– Haydi Kırım'a gidelim.

— Evet, evet, gidelim, o zamana kadar da yanınızda olayım, sizinle konuşayım.

XVIII

Dayıya sırrını açmak, en önemlisi de o yağmurlu gün yaşadığı vicdan azabı ve utanç Yevgeni'yi ayılttı. Bir hafta sonra Yalta'ya gitmeye karar verdiler. O hafta boyunca Yevgeni şehre gidip seyahat için gerekli parayı buldu, evden ve yazıhaneden çiftlik işleriyle ilgili talimatları verdi, yine karısıyla yakınlaştı, neşesi yerine geldi, ahlaken dirilmeye başladı.

O yağmurlu günden sonra Stepanida'yı bir kez bile görmeden karısıyla birlikte Kırım'a gitti. Kırım'da iki şahane ay geçirdiler. O kadar çok yeni izlenim birikti ki Yevgeni'nin zihninde, geçmişte olup bitenlerin hafızasından silindiğini düşünüyordu. Kırım'da eski tanıdıklarına rastladılar ve samimiyeti ilerlettiler; yeni arkadaşlıklar da

kurdular. Kırım'da yaşam Yevgeni için daimî bir bayramdı, hem öğretici ve faydalı da olmuştu onun için bu gezi. Orada yaşadıkları ilin eski asilzade heyetinin başkanıyla samimi oldular; bu akıllı, liberal görüşlü adam Yevgeni'yi sevdi, onu epey etkileyerek kendi tarafına çekti. Ağustos sonunda Liza pek şirin, sağlıklı bir kız doğurdu, üstelik beklenmedik şekilde kolay bir doğum oldu.

Eylül'de İrtentyevler evlerine dört kişi olarak, çocukları ve sütannesiyile döndüler, zira Liza emziremiyordu. Eski kâbuslarından büsbütün sıyrılan Yevgeni evine tamamıyla yenilenmiş ve mutlu bir adam olarak dönmüştü. Kocaların doğum esnasında yaşadıklarının hepsini yaşadktan sonra karısını daha da çok sevmişti. Kucağına aldığı çocuğa karşı hissettiği şey komik ve yeniydi, çok hoştu, gıdıklanma hissi gibi. Yaşamındaki bir yenilik de, Dumçin'le (eski heyet başkanı) yakınlaşmasının ardından çiftlik işlerinin yanı sıra yeni bir ilgi alanının oluşmasıydı: idare, bir nebze hırs, biraz da görev bilinci gerektiren bir alan. Ekim'de olağanüstü toplantı yapılacak, muhtemelen onu seçeceklerdi. Eve geldiğinde şehre uğradı, bir kere de Dumçin'i ziyaret etti.

Baştan çıkma ve mücadele eziyetleri aklına bile gelmiyordu şimdi, hatta zihninde canlandırmakta bile zorlanıyordu onları. Bir tür çılgınlık nöbeti gibi geliyordu şimdi ona tüm bunlar.

Hatta kendisini o kadar arınmış hissediyordu ki yalnız kaldıkları ilk seferinde kâhyaya sormaktan çekinmedi. Önceden bu konuyu konuştukları için sormaya utanmamıştı.

— Ee, Sidor Pçelnikov hâlâ evinde kalmıyor mu? —diye sordu.

— Hayır, hâlâ şehirde.

— Karısı?

— Akıllı bir karış havada! Şimdi de Zinovey'le kırııştırıyor. Hepten yoldan çıktı.

“Gayet güzel işte,” diye düşündü Yevgeni. “Şu işe bak, nasıl da değiştim böyle.”

XIX

Yevgeni’nin arzuladığı her şey olmuştu. Çiftlik elinde kalmış, fabrikada işler yoluna girmiş, pancar gayet güzel ürün vermişti ve yüklü bir gelir bekleniyordu; karısı sağ salim doğurmuş, kayınvalidesi gitmişti ve oybirliğiyle seçilmişti.

Seçimlerden sonra şehirden dönüyordu. Tebrikleri kabul etmiş, onun da teşekkür etmesi gerekmişti. Yemek yedi, beş kadeh şampanya içti. Artık yepyeni yaşam planları canlanıyordu gözünde. Eve giderken de bunları düşünüyordu. Pastırma yazıydı. Yol mükemmel, güneş parlaktı. Eve yaklaşırken Yevgeni, seçildiği görev sayesinde bundan böyle halkın gözünde tam hayalini kurduğu mertebeye erişeceğini düşünüyordu: İnsanlara sadece iş sağlamayacaktı artık, üzerlerinde etkisi de olacaktı. Hem kendi köylülerinin, hem de diğerlerinin üç sene sonra hakkında nasıl bir görüşe sahip olacaklarını tahmin etmeye çalışıyordu. “Mesela şu,” –diye düşündü o sırada köyün içinden geçerken, yolun karşısına ağzına kadar dolu bir tekneyle geçen bir erkekle kadına bakarak. Köylüler arabaya yol vermek için durdu. Adam ihtiyar Pçelnikov’du, kadınsa Stepanida. Yevgeni ona baktı, tanıdı ve sevinçle son derece sakin kalabildiğini hissetti. Kadın yine öyle alımlıydı ama hiç etkilenmedi Yevgeni. Eve geldi. Karısı kapıda karşıladı. Müthiş bir akşamdı.

— Ee, tebrik edelim mi? –dedi dayı.

— Evet, seçtiler.

— Harika. Islatmalı bunu.

Ertesi sabah Yevgeni boşladığı çiftlik işleriyle ilgilenmek üzere evden çıktı. Çiftlikte yeni bir harman makinesi çalışıyordu. İşleyişini izlerken Yevgeni köylü kadınların arasında

dolaşıyor, onları görmezden gelmeye çalışıyordu ama ne kadar çabalasa da saman taşıyan Stepanida'nın kara gözlerini ve al eşarbını iki kez fark etti. İki kez gözücüyla ona baktı ve yine bir şey hissettiyse de hemen anlam veremedi. Ancak ertesi gün yine harman yerine gidip de iki saat geçirdikten –ki buna hiç de gerek yoktu– ve genç kadının tanıdık güzel endamını gözleriyle durmaksızın okşadıktan sonra mahvolduğunu, ebediyen ve dönüşsüz olarak mahvolduğunu anladı. Yine o eziyet, yine o dehşet ve korku. Ve kurtuluşu da yok.

Beklediği de geldi başına. Ertesi günün akşamı nasıl olduğunu anlamadan kendisini Stepanida'nın bahçesinin arkasında buldu, onun ot ambarının karşısında, sonbaharda bir kez orada buluşmuşlardı. Dolaşır gibi yaparken durdu, bir sigara yaktı. Komşulardan bir hatun onu gördü, Yevgeni geri dönerken kadının birisine şöyle dediğini duydu:

— Git bekliyor, iki gözüm önüme aksın ki dikiliyor. Gitsene aptal!

Kadının –onun– ambara doğru koştuğunu gördü ama kendisi artık dönemezdi çünkü karşısına bir köylü çıktı, Yevgeni de evinin yolunu tuttu.

XX

Misafir odasına geldiğinde her şey garip ve yapmacık göründü gözüne. Daha sabahleyin zinde, bırakmaya, unutmaya, katiyen düşünmemeye kararlı kalkmıştı yatağından. Oysa farkında olmadan bütün sabah işlerle ilgilenmediği gibi, onlardan kurtulmaya da çalışmıştı. Önceden önemli olan, onu sevindiren şeyleri şimdi hor görüyordu. Bilinçsizce işlerden kurtulmaya çalışıyordu. Her şeyi etraflıca düşünmek için serbest kalması gerektiğini sanıyordu. Kalmıştı da, yalnızdı. Oysa yalnız kalır kalmaz bahçeye, ormana yönelmişti. Ve tüm bu yerler anılarla, onu zapt eden anılarla

kirlenmişti. Bahçede dolaşıp kendi kendine bir şeyleri ölçüp biçtiğini söylediğini düşündü, oysa yalandı bu, tek yaptığı çılgınca, nedensizce onu beklemektir, onun mucize eseri nasıl arzulandığını anlayıp buraya veya kimsenin görmeyeceği başka bir yere geleceğini ya da aysız bir gecede geleceğini, kimsenin, hatta kendisinin bile görmeyeceğini, öyle bir gecede işte geleceğini ve vücuduna dokunacağını beklemek...

“Evet ya, istediğin zaman kopardın işte,” diyordu kendi kendine. “Sağlık için temiz, sağlıklı bir kadınla ilişkiye girdin! Hayır, belli ki onunla böyle oynanmıyor. Ben onu aldığımı düşünürken o beni aldı, aldı ve bırakmadı. Özgür olduğumu düşünüyordum ama değildim. Evlenirken kendimi kandırdım. Hepsi saçmalıktı, aldatmacaydı. Onunla ilişkim başladığından beri yeni bir his, gerçek bir kocalık hissi tattım. Evet, benim onunla yaşamam gerekirdi.

Evet, benim için iki yaşam mümkün; birisi Liza’yla başladığım hayat: iş, çiftlik, çocuk, insanların saygısı. Eğer bu yaşamsa, onun, Stepanida’nın olmaması gerek. Daha önce söylediğim gibi onu göndermeli ya da olmaması için yok etmeli. Diğer yaşamsa şuracıkta. Onu kocasından almak, kocaya para vermek, utancı da aşağılanmayı da unutup onunla yaşamak. Ama o zaman da Liza’nın ve Mimi’nin (çocuk) olmaması gerek. Hayır, nedenmiş, çocuktan zarar gelmez, ama Liza olmamalı, o gitmeli. Öğrenmeli, lanetlemeli ve gitmeli. Onu bir köylü kadına değiştirdim, benim bir yalancı ve alçak olduğumu öğrenmeli. Hayır, bu kadarı çok korkunç! Böyle olmaz. İyi ama böyle de olabilir,” diye sürdürdü düşüncelerini, “olabilir böyle de. Liza hastalanır ve ölür. Ölür ve o zaman her şey mükemmel olur.

Mükemmel ha! Rezil herif! Hayır, birisi ölecekse o ölsün. O ölseydi, Stepanida, ne iyi olurdu.

Ya, insanlar işte böyle böyle zehirliyor ya da öldürüyor karılarını, sevgililerini. Tabancayı alırsın, gider çağırırsın, kucaklayacağına göğsüne bir kurşun... Bitti işte.

Şeytan çünkü o. Şeytanın ta kendisi. İradem dışında ele geçirdi beni işte. Öldüreyim mi? Evet. İki çıkış yolu var: Ya karımı öldüreceğim ya onu. Çünkü böyle yaşanmaz.¹⁷ Olmaz. Ölçüp biçmeli ve hesaplamalı her şeyi. Peki her şey şimdiki gibi kalsa ne olur?

Olacağı şu: Yine kendime istemediğimi, bırakacağımı söylerim ama söylemekle kalırım, akşamleyin yine arka bahçesine giderim, o da bilir ve gelir. Sonra da ya insanlar öğrenir ve karıma söyler ya da ben söylerim çünkü yalan söyleyemem ben, böyle yaşayamam. Elimden gelmez. Öğrenilir. Herkes öğrenir, Paraşa da, demirci de. Böyle yaşanır mı hiç?

Yok olmaz. Yalnızca iki ihtimal var: Ya karımı ya onu öldürmek. Ya da...

Ah, evet, üçüncü bir seçenek: Kendimi,” diye mırıldandı ve birdenbire tüyleri ürperdi. “Evet kendimi, o zaman onları öldürmem gerekmez”. Tam da tek çözümün bu olduğunu hissettiği için korktu. “Tabancam var. Kendimi öldüreceğim ha? İşte bu hiç aklıma gelmezdi. Ne tuhaf olacak.”

Odasına döndü, derhal tabancanın durduğu dolaba yöneldi. Ama açmasına kalmadan karısı girdi içeri.

XXI

Gazeteyi tabancanın üzerine örttü.

— Yine aynısı, —dedi karısı ona bakınca korkuyla.

— Neyin aynısı?

— O eski korkunç ifadenin, bana söylemek istemediğin zamanlardaki. Genya canım, söyle bana. Görüyorum acı çekiyorsun. Söyle hadi, rahatlarsın. Ne olursa olsun, hepsi şu çektiğin acılardan iyidir. Kötü bir şey olmadığını biliyorum ben.

— Biliyor musun? Hoşça kal.

17 Öykünün ikinci sonu buradan itibaren okunmalı. (ç.n.)

— Söyle, söyle, söyle. Bırakmam seni.

Acınası bir tebessüm belirdi yüzünde.

“Söylesem mi? Hayır, imkânsız. Söyleyecek bir şey de yok zaten.”

Belki de söyleyecekti ama tam o sırada içeri çocuğu çıkarayım mı diye sormak için sütanne girdi. Liza çocuğu giydirmeye gitti.

— Söyleyeceksin. Şimdi gelirim.

— Evet, belki...

Bunu söylerken kocasının yüzünde beliren çilekeş tebessümü hiçbir zaman unutmuyacaktı Liza. Dışarı çıktı.

Alelacele, usulca, bir haydut gibi tabancayı kaptı, kılıfından çıkardı. “Dolu, ama çok oldu kullanmayalı ve bir kurşun da eksik. Eh, ne olacaksa olsun”.

Şakağına dayadı, duraksar gibi oldu ama Stepanida’yı, onu görmeme kararını, verdiği mücadeleyi, baştan çıkmasını, düşüşünü ve silbaştan başlayan mücadelesini anımsar anımsamaz dehşetle titredi. “Hayır, böylesi daha iyi.” Ve tetiği çekti.

Liza koşarak odaya girdiğinde –az önce balkondan inmişti– Yevgeni yerde yüzükoyun yatıyordu, yarasından sıcağı siyah kan fışkırıyor, ceset hâlâ hafifçe titriyordu.

Soruşturma başlatıldı. Kimser intiharın sebeplerini anlayamıyor, açıklayamıyordu. Dayının aklına intiharın iki ay önce Yevgeni’den dinlediği itirafla bir ilgisi olabileceği fikri bir kez olsun gelmedi.

Varvara Alekseyevna böyle olacağını her zaman söylediğini iddia ediyordu. Tartışırkenki hallerinden belliydi. Liza ve Marya Pavlovna bunun nedenini bir türlü anlayamıyor, yine de doktorların “akıl hastası” lafına inanmıyorlardı. Bu teşhise hiçbir şekilde katılamazlardı çünkü ölenin tanıdıkları yüzlerce kişiden daha sağduyulu bir insan olduğunu biliyorlardı.

Gerçekten de Yevgeni İrtenyev akıl hastasıysa, bütün insanlar akıl hastası sayılmalıdır; en hasta olanlarsa kuşkusuz kendilerinde görmedikleri delilik emarelerini diğer insanlarda görenlerdir.

*19 Kasım 1889
Yasnaya Polyana*

Şeytan Öyküsünün Bir Başka Sonu

“Çünkü böyle yaşanmaz,” dedi içinden ve masaya yaklaşıp tabancasını çıkardı, inceleyip –bir fişek eksikti– pantolonunun cebine soktu.

— Tanrım! Ne yapıyorum ben? –diye haykırdı birden ve ellerini birleştirip duaya durdu.– Tanrım, bana yardım et, beni kurtar. Biliyorsun kötü bir şey yapmak istemem ama yalnız başıma olmuyor. Bana yardım et, –diyordu ikonaya bakıp haç çıkarırken.

“Kendime hâkim olabilirim. Biraz hava alayım, her şeyi iyice düşüneyim.”

Hole çıktı, gocuğunu, galoşlarını giydi, kapının önüne çıktı. Farkında olmadan ayakları onu bahçenin önünden geçirip tarla yolundan köye götürdü. Köyde hâlâ harman makinesi uğulduyor, hayvan süren oğlanların haykırışları duyuluyordu. Ambara girdi. Oradaydı. Onu hemen gördü. Tırmıkla başakları topluyordu, Yevgeni’yi görünce gözlerinin içi güldü; çevik, neşeli, bir çırpıda ortalığa saçılmış başakları süpürerek geçti. Yevgeni bakmak istemiyor ama gözlerini ondan alamıyordu. O gözden yitene kadar kendine gelemedi. Kâhya, şimdilerde bekleyip katılaştan demetleri öğüttüklerini, o yüzden daha uzun sürdüğünü ve daha az çıktığını bildirdi. Yevgeni tam açılmamış demetleri geçirir-

ken arada bir tıkırdayan silindire yanaştı ve kâhyaya bunun gibi çok demedin kalıp kalmadığını sordu.

— Beş araba kadar var.

— Öyle demek... –diye başladı Yevgeni ama sözünü tamamlamamıştı. Stepanida silindire yaklaştı, altındaki başakları süpürmeye koyuldu ve gülen bakışlarıyla yaktı içini.

Bu bakışlar, aralarındaki şen, kaygısız aşktan söz ediyordu; onu arzuladığını, ambarına geldiğini bildiğinden ve her zamanki gibi, hiçbir koşul ve neticeyi düşünmeden onunla görüşüp eğlenmeye hazır olduğundan. Yevgeni kendisini onun hâkimiyetinde hissetti ama teslim olmak istemiyordu.

Duasını anımsadı ve tekrarlamayı denedi. İçinden duaya başladı ama faydasız olduğunu hemen hissetti.

Şimdi tek bir düşünce tamamen ele geçirmişti onu: Nasıl başkalarına sezdirmeden randevu verebilirdi?

— Bugün bitirirsek yeni bir dokurcuna başlayalım mı yoksa yarına mı kalsın dersiniz? –diye sordu kâhya.

— Evet, evet, –diye cevapladı Yevgeni istemsizce Stepanida'nın başka bir kadınla birlikte başak tanelerini süpürdüğü yığına doğru yönelerek.

“Kendime hâkim olamaz mıyım gerçekten?” diyordu içinden. “Bittim mi gerçekten de? Aman Tanrım! Tanrı filan yok. Şeytan var. Ve şeytan o. Beni ele geçirdi. Ama ben istemiyorum, istemiyorum. Şeytan, evet, şeytan.”

Kadına iyice yaklaştı, cebinden tabancayı çıkardı ve bir, iki, üç kez sırtına ateş etti. Kadın koştu ve yığının üzerine düştü.

— Oy babacığım! Ay canlar! Neydi o? –diye bağırıyordu kadınlar.

— Hayır, bilinçsiz yapmadım. Bilerek öldürdüm onu, –diye bağırdı Yevgeni.– Polis çağırın.

Eve geldi ve karısına bir şey söylemeden odasına çıkıp kapısını kilitledi.

— Yanıma gelme, –diye bağıırıyordu karısına kapının ardından,– öğreneceksin.

Bir saat sonra zili çaldı ve gelen uşağa sordu:

— Git öğren bakalım Stepanida hayatta mıymış?

Uşak biliyordu zaten, bir saat önce öldüğünü söyledi.

— Eh, pekâlâ. Şimdi beni yalnız bırak. Polis ya da sorgu yargıcı geldiğinde söyle.

Polis ve sorgu yargıcı ertesi sabah geldiler; Yevgeni karısı ve çocuğuyla vedalaşmasının ardından cezaevine götürüldü.

Yargılandı. Jürili mahkemelerin ilk zamanlarıydı. Bir süreliğine aklını yitirdiğine karar verdiler ve sadece kilisede tövbe etme cezasına çarptırıldı.

Hapishanede dokuz, manastırda bir ay geçirdi.

Daha hapishanede içmeye başlamıştı, manastırda devam etti ve eve dermansız, ne yaptığını bilmez bir alkolik olarak döndü.

Varvara Alekseyevna böyle olacağını her zaman söylediğini iddia ediyordu. Tartışırkenki hallerinden belliydi. Liza ve Marya Pavlovna bunun nedenini bir türlü anlayamıyor, yine de doktorların “akıl hastası” lafına inanmıyorlardı. Bu teşhise hiçbir şekilde katılamazlardı çünkü ölenin tanıdıkları yüzlerce kişiden daha sağduyulu bir insan olduğunu biliyorlardı.

Gerçekten de Yevgeni İrtenyev akıl hastasıysa, bütün insanlar akıl hastası sayılmalıdır; en hasta olanlarsa kuşkusuz kendilerinde görmedikleri delilik emarelerini diğer insanlarda görenlerdir.

Peder Sergi

I

Petersburg'da kırklı yıllarda herkesi şaşırtan bir olay meydana geldi: Kirasir Alayı bölük kumandanı, herkesin yaver olup İmparator I. Nikolay'ın maiyetinde parlak bir kariyer yapmasını beklediği yakışıklı Prens Stepan Kasatski, imparatoriçenin özel lütuf gösterdiği güzeller güzeli bir nedimeyle düğününe bir ay kala istifa etti, nişanlısıyla ilişkisini bitirdi ve küçük çiftliğini kız kardeşine verip peder olma niyetiyle manastıra kapandı. Olay, içsel nedenlerini bilmeyenler için sıra dışı bir muammaydı; Prens Stepan Kasatski içinse başka türlü davranmaya imkân bırakmayacak şekilde doğal gelişmişti.

Stepan Kasatski'nin babası, muhafız kıtası emekli albayı, oğlu on iki yaşındayken ölmüştü. Annesi oğlunun evden ayrılmasına gönlü razı olmasa da, öldüğü takdirde oğlanı evde tutmamasını, harp okuluna yollamasını vasiyet eden müteveffa eşinin dileğini yerine getirmezlik edemedi ve harbiyeye yazdırdı onu. Dul kadın, kızı Varvara'yla birlikte oğlunun bulunduğu şehirde yaşamak, bayramlarda onu yanına almak niyetiyle Petersburg'a taşındı.

Çocuk parlak kabiliyetler sergiliyordu ve onuruna pek düşküncü, öyle ki hem derslerde –özellikle de bilhassa tutkun olduğu matematikte– hem de cephede ve at binmede hep birinci geliyordu. Ortalamanın üzerindeki boyuna

rağmen yakışıklı ve becerikliydi. Davranışları da örnek bir askeriye öğrencisinin davranışları sayılabilirdi, tabii asabi olmasaydı. İçki içmez, zamparalık etmezdi, son derece dü-rüsttü. Örnek gösterilmesine tek engel öfke patlamalarıydı; kimi zaman kendini zapt edemiyor, vahşi bir hayvana dönüşüyordu. Bir keresinde mineral koleksiyonuyla dalga geçmeye kalkan bir öğrenciyi neredeyse camdan atacaktı. Başka bir defasında da canından oluyordu az kalsın: Koca bir tabak dolusu köfteyi kâhyanın kafasına fırlatmış, bir subayın üzerine yürümüş ve sözlerini inkâr ettiği, yüzüne baka baka yalan söylediği için, dediklerine göre, vurmuştu ona. Kolordu müdürü olayı saklamamış ve kâhyayı kovma-mış olsaydı herhalde rütbesi düşürülürdü.

On sekizinde aristokrat muhafız kıtası subayı olarak me-zun oldu. İmparator Nikolay Pavloviç onu daha kolordudan tanıyordu ve sonraları alayda da kayırmaya devam etti; yaver olacağından söz edilmesi de bu yüzdendi. Kasatski de bunu sadece ikbalperestliğinden değil, daha ziyade har-biyeden beri Nikolay Pavloviç'i tutkuyla, resmen tutkuyla sevdiği için istiyordu. Nikolay Pavloviç'in kolorduya her gelişinde –ki sık sık gelirdi– o uzun boylu, çıkık göğüslü, bıyıklarının üzerinde burnu kemerli, favorileri kısacık kesil-miş adamın, sırtında askerî redingot, zinde adımlarla içeri girip öğrencileri gür sesiyle her selamlayışında Kasatski'nin içinde, sonradan hayatının aşkına rastladığında hissedeceği-ne denk bir coşku uyanırdı. Üstelik Nikolay Pavloviç karşı-sında kapıldığı bu coşku sonradan uğrayacağı sevdadan da güçlüydü. İmparatora sonsuz sadakatini göstermek, onun için bir fedakârlıkta bulunmak, kendini feda etmek istiyor-du Kasatski. Nikolay Pavloviç de bu coşkuyu uyandırdığını biliyor, kıskırtıyordu. Öğrencilerle oynuyor, onları çevresin-de topluyor, kâh çocukça ve sade, kâh dostça, kâh resmî ve azametli bir edayla hitap ediyordu onlara. Kasatski'nin şu subayla olan macerası üzerine Nikolay Pavloviç hiçbir şey

söylememiş, ama yanına yaklaştığında teatral bir edayla uzaklaştırmıştı onu yanından, sonra kaşlarını çatıp parmağını sallamış ve nihayet giderken de şöyle demişti:

— Şunu bilin ki her şeyden haberim var ama bazı şeyleri bilmek istemiyorum. Yine de işte buradalar.

Ve kalbini göstermişti.

Mezunlar huzuruna geldiğinde, bu hadisenin lafını etmedi artık Nikolay Pavloviç; her zamanki gibi, her birinin ona doğrudan başvurabileceklerini söyledi, çarlarına ve vatanlarına sadakatle hizmet etmelerini öğütledi ve hep en iyi arkadaşları olarak kalacağını belirtti. Her zamanki gibi duygulandılar, Kasatski'ye daha önce olanları hatırlayarak ağladı ve sevgili çarına var gücüyle hizmet edeceğine ant içti.

Kasatski alaya geçince, annesi kızını da alıp önce Moskova'ya, ardından da köye taşındı. Kasatski, varlıklarının yarısını kız kardeşine verdi, elinde görkemli alay yaşamına ayak uydurmasına yetecek kadar bir şey kaldı.

Dışarıdan bakıldığında Kasatski kariyer yapan, sıradan, parlak bir genç muhafız subayıydı, oysa içinde karmaşık, gergin bir mücadele sürmekteydi. Çocukluğundan beri belli ki çeşit çeşit kaygısı vardı ama özünde hep aynı dertti onunki: yoluna çıkan tüm işlerde insanların övgü ve şaşkınlığını kazandıracak kusursuzluğa ve başarılarla imza atmak. Söz konusu öğrenimse, dersse, övgüler alana, başkalarına örnek gösterilene dek çalışırdı. Bir şeyi elde ettikten sonra başka bir işe girişirdi. Böylece harp okulunun en iyi öğrencisi olmuş, bir defasında Fransızca konuşurken teklediğini fark edince bu dili Rusçasıyla aynı seviyede konuşana kadar uğraşmış, bir dönem –henüz öğrenciyken– satranca merak sarmış ve tabii bu oyunu da mükemmelen oynar olmuştu.

Çara ve yurduna hizmetten ibaret olan temel yaşam amacının yanı sıra hep başka bir hedef daha edinir, ne kadar uyduruk olursa olsun kendini ona adar ve ulaşana kadar da onunla yaşardı. Fakat bir hedefe ulaşmayagörsün,

zihninde yeni bir tanesi belirir, öncekinin yerini alırdı. Bu öne çıkma ve öne çıkmak için de hedeflerine ulaşma eğilimi tüm hayatını işgal ediyordu. Dolayısıyla subay olur olmaz askerlik konusunda olası en yüksek mertebeye ulaşmayı hedef edinmiş ve kısa süre sonra örnek bir subay olmuştu. Her şeye rağmen, askerlik mesleğinde başarıyı olumsuz etkileyen şu çabuk parlama kusurunu giderememişti. Sonraları, sosyeteden birileriyle konuşurken genel kültüründeki eksiklikleri hissetmiş, gidermeye karar vermiş, bu uğurda kitaplara sarılmış, istediği bilgileri edinmişti. Peşi sıra üst düzey cemiyette parlak bir konum edinme arzusuna kapılmış, şahane dans etmeyi öğrenmiş ve tüm sosyete balolarına ve bazı suarelere davet edilir olmuştu. Oysa bu konum onu tatmin etmiyordu. Birinci olmaya alışmıştı, oysa bu konuda hiç de birinci sayılmazdı.

O zamanın kaymak tabakası –ki zannederim her zaman, her yerde böyledir bu– dört çeşit insandan oluşuyordu: 1) zengin ve saraya yakın insanlar, 2) zengin olmayan ama saray çevresinde doğup büyümüşler, 3) saraylılara yaranmaya çalışan zenginler ve 4) birinci ve ikincilere yaranmaya çalışan, orta halli ve saraya uzak zevat. Kasatski birincilerden değildi ve son iki çevre tarafından memnuniyetle kabul ediliyordu. Sosyeteden bir kadınla ilişki kurma hedefini koymuştu kafasına ve kendisi bile beklemezken kısa süre sonra başardı bunu. Ne var ki çok geçmeden en alt çevrelerde gezindiğini, bir de üstlerin mevcut olduğunu ve saraya yakın bu üst çevrelerde kabul edilse dahi yabancı sayıldığını gördü; ona nazik davranıyorlardı ama her hallerinden “bizim” dedikleri bir zümre olduğu belliydi ve Kasatski oraya ait değildi. İşte Kasatski de onlardan olmak istedi. Bunun için ya yaver olacaktı –ki bunun olmasını bekliyordu– ya da bu çevreden biriyle evlenecekti. O da bunu yapmaya karar verdi. Gözüne bir kız, bir dilber kestirdi ki saraylı olmakla da kalmıyor, en üst çevrenin tepelerinde gayet sağlam duranlar

bile ona yaklaşmaya çabalıyordu. Kontes Korotkova'ydı bu. Kasatski, Korotkova'ya kur yapmaya sırf kariyeri için başlamadı; kız son derece çekiciydi ve Kasatski kısa surde ona gönlünü kaptırmıştı. Kız başlarda Kasatski'ye pek soğuk davranıyordu ama sonra birdenbire her şey değışti, tavırlarında bir sevecenlik belirdi ve annesi onu pek hevesli davet eder oldu evlerine.

Kasatski teklifini yaptı ve kabul edildi. Muradına böyle çabucak ermesine şaşıyor, anneyle kızın tavırlarını bir parça garipsiyordu. Bununla birlikte fena halde âşıktı ve gözü bir şey görmüyordu. Bu yüzden de şehirde neredeyse herkesin bildiğı şey onun gözünden kaçtı: Nişanlısının bir yıl öncesine kadar Nikolay Pavloviç'in sevgilisi olduğu gereğı.

II

Belirlenen düğün gününden iki hafta önce Kasatski, nişanlısının Tsarskoye Selo'daki¹⁸ sayfiyesinde oturuyordu. Sıcak bir Mayıs günüydü. Nişanlılar bir müddet bahçede dolaştıktan sonra gölgelik ıhlamur korusunda bir banka oturdular. Mary beyaz muslin elbisesiyle her zamankinden de alımlıydı. Masumiyet ve aşkın vücut bulmuş hali gibiydi. Kâh başını eğiyor, kâh kendisiyle özel bir hassasiyet ve dikkatle, tek hareketi, tek sözüyle meleklerle has masumiyetini lekelemekten çekinir gibi konuşan yakışıklı deve bakıyordu. Kasatski, kırklı yılların şimdilerde rastlanmayan adamlarındandı: Kendi cinsel hayatlarını kirletmekte sakınca görmeyen, böyle şeyleri içten içe yargılamayan, gelgelelim karılarından ideal, semavi temizlik bekleyen ve muhitlerindeki

18 1917 devrimine kadar bu adla anılan Tsarskoye Selo (ar Köyü) şimdilerde şair Aleksandr Puşkin'in adıyla anılan bir Petersburg banliysdr. arieler I. Yekaterina, Yelizaveta Petrovna ve II. Yekaterina zamanında burada yaptırılan imparatorluk sarayları günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. (.n.)

her kızda bu temizliğin mevcudiyetini varsayan ve ona göre davranan adamlardan. Erkeklerin bu bakış açısıyla zamparalığı ele alması yanlış ve zararlıydı elbet ama her kızda, erkek arayan dişi gören şimdiki gençlerin yaklaşımıyla tezat oluşturan bu tavır kadınlar söz konusu olduğunda faydalıydı bana kalırsa. Erkeklerin kendilerine bu şekilde tapındıklarını gören kızlar da az çok tanrıçaya benzemeye çalışırlardı. Kasatski'nin kadınlara ve nişanlısına bakışı da böyleydi işte. O gün her zamankinden fazla âşıktı ve nişanlısına karşı en ufak bir kösnül his beslemiyor, aksine erişilmez bir şeymiş gibi duygulu duygulu bakıyordu ona.

İki eliyle kılıcına dayanmış, upuzun boyuyla karşısında dikiliyordu.

— Bir insanın ne denli mutlu olabileceğini ancak şimdi anladım. Sizsiniz, sensin, —dedi ürkekçe gülümseyerek,— beni böyle mutlu eden!

İlişkinin henüz senli benli olunmamış evresiydi ve ahlaken kendisinden üstün gördüğü bu meleğe aşağıdan bakarken “sen” demek ürkütüyordu onu.

— Ben kendimi... senin sayende tanıdım, düşündüğüm-den iyi biri olduğumu sayende öğrendim, —diye devam etti.

— Ben çoktan biliyordum bunu. Sizi o yüzden sevdim ya zaten...

Yakınlarda bir bülbül öttü, taze yapraklar esiveren yelden kıpırdandı.

Kasatski kızın elini tutup öptü, gözleri yaşlarla doldu. Mary, sevdiğini söylediği için minnetle ödüllendirildiğini anladı. Kasatski birkaç adım attı, sustu, sonra kızın yanına gelip oturdu.

— Biliyor musunuz, biliyor musun, aman neyse işte. Ben seninle yakınlaşmaya çalışırken kendi menfaatimi düşünüyordum, sosyeteye karışmaktı derdim, ama sonra... Seni tanıdığımda, sana kıyasla öyle küçük göründü ki bu heves gözüme. Bana kızmıyorsun bunun için değil mi?

Kız cevap vermedi, elini eline değdirdi sadece.

Bunun “Hayır kızmıyorum” demek olduğunu anladı Kasatski.

— Evet, az önce dedin ki... —deyip duraksadı, fazla küstahça gelmişti söyleyeceği şey,— beni seviyormuşsun; bağışla, elbette inanıyorum sözüne ama bunun ötesinde seni endişelendiren, sana engel olan bir şey var sanki. Nedir o?

“Eh, ya şimdi ya hiç,” diye düşündü kız. “Nasılsa öğrenecek. Artık gitmez nasılsa. Ah, ne korkunç olur giderse!”

Ve kız Kasatski’nin o devasa, asil, heybetli bedenini aşk dolu gözlerle süzdü. Şimdi onu Nikolay’ı sevdiğinden çok seviyordu ve beriki imparator olmasa bunu ona değişmezdi.

— Dinleyin. Bu yalan bana göre değil. Her şeyi söylemem gerek. Nedir diye sordunuz ya? Ben başkasını sevdim. Elini onun elinin üzerine yalvarırcasına koydu.

Kasatski susuyordu.

— Kimi biliyor musunuz? Hükümdarı.

— Hepimiz seviyoruz onu, tahmin ederim, herhalde enstitüdeyken...

— Hayır, daha sonra. Bir tutkuydu, artık geçti. Ama şunu söylemek zorundayım...

— Neyi?

— Bir hevesten ibaret değildi.

Yüzünü elleriyle örttü.

— Nasıl? Size sahip mi oldu?

Mary susuyordu.

— Metresi miydiniz?

Mary susuyordu.

Kasatski yerinden fırladı, ölü gibi bembeyaz kesilmişti, Mary’nin karşısında elmacık kemikleri titreyerek duruyordu. Nevski’de karşılaştıklarında Nikolay Pavloviç’in onu sevecenlikle tebrik edişini anımsamıştı.

— Aman Tanrım, ben ne yaptım Stiva!¹⁹

19 Stepan isminin samimi söylenişi. (ç.n.)

— Dokunmayın, dokunmayın bana. Ah, ne acı!

Arkasını dönüp eve doğru yürüdü. Evde karşısına kızın annesi çıktı.

— Neyiniz var prens? Ben... –Kasatski'nin yüzünü görünce sustu, kıpkırmızı oldu.

— Her şeyi biliyordunuz ve beni kullanarak olanları örtbas etmek istediniz. Eğer kadın olmasaydınız, –diye haykırdı dev yumruğunu kaldırıp Kasatski ve arkasını dönüp kaçtı.

Eğer nişanlısının âşığı tapındığı çar değil de sıradan bir insan olsa gidip öldürürdü onu.

Ertesi gün izin aldı ve istifasını verdi, kimseyi görmemek için hasta olduğunu söyleyerek köye gitti.

Yazı, işlerini yoluna koyma çabaları içinde köyde geçirdi. Yaz sonu Petersburg'a dönmek yerine manastıra gitti ve rahip oldu.

Annesi onu bu kesin karardan döndürmeye çalışan mektuplar yazdı. Kasatski verdiği cevaplarda, Tanrı görevinin diğer tüm hesaplardan yüce olduğunu ve içinde böyle bir meyil duyduğunu yazdı. Bir tek tıpkı ağabeyi gibi gururlu ve ikbal düşkününü biri olan kız kardeşi anlıyordu onu.

Kasatski'nin, ona üstünlük taslayanlardan daha üstün olmak için rahipliğe yöneldiğini görüyordu kardeşi. Doğruydu da tespiti. Rahip olmayı seçerek, başkalarına ve bir zamanlar kendisine de pek mühim görünen her şeyden tiksindiğini anlatmak istiyor, eskiden imrendiği insanlara tepeden bakabileceği yeni bir merhaleye yükseliyordu. Gelgelelim kız kardeşi Varenka'nın düşündüğünün aksine, onu yönlendiren tek duygu bu değildi. İçinde başka, hakikaten dinî bir duygu da vardı: Varenka'nın bilmediği, gurur ve birinci olma arzusuyla iç içe geçerek onu yöneten. Melekmiş gibi yücelttiği Mary'nin (nişanlısının) yarattığı hayal kırıklığı ve hakarete uğramışlık hissi öylesine güçlüydü ki yeise sürüklemişti onu, ya yeis nereye götürecekti? – Tanrı'ya, hiç yıkılmamış çocukluk inancına.

III

Pokrov Günü²⁰ Kasatski manastıra kapandı.

Manastırın başrahibi bir asilzade, bilim adamı, yazar ve *starets*²¹ idi, yani kökünü Eflak Prenslığı'ndan alan, öğrencinin rehberini seçtiği ve ona bütünüyle tabi olduğu halef-selef düzenine mensuptu. Başrahip, Paisiy Veliçkovski'nin öğrencisi *starets* Leonid'in öğrencisi Makariy'in öğrencisi meşhur *starets* Amvrosiy'in öğrencisiydi. Kasatski bu başrahibi *starets*'i olarak kabul edip ona tabi oldu.

Kasatski, manastırda kendini başkalarından üstün görmekle kalmıyor, önceki tüm işlerinde olduğu gibi hem dışta, hem içte mükemmeliyete erişmenin sevincini de duyuyordu. Nasıl alaydayken kusursuz ve hatta beklentilerin ötesine geçerek mükemmeliyetin çerçevesini genişleten bir subay olduysa, şimdi de mükemmel bir rahip olma çabası içindeydi: Daima çalışıp didinen, ölçülü, tevekkel, alçakgönüllü, temiz, sadece amellerinde değil, düşüncelerinde de temiz ve itaatkâr. Bilhassa bu son özellik ya da kusursuzluk göstergesi hayatını bir hayli kolaylaştırıyordu. Başkente yakın ve çok ziyaret edilen bu manastırdaki rahip yaşantısının birçok gereklilikleri hoşuna gitmese ve insanı günaha sokmaya müsait olsa da itaat ederek her şeyin üstesinden gelebiliyordu: "Akıl yürütmek bana düşmez, bana düşen emre itaattir – gerekirse mukaddes emanetlerin başında durmak, yeri gelince koroyla ilahi söylemek, yeri gelince misafirhanenin hesaplarını yürütmek." Herhangi bir konuda şüpheye düşme ihtimali de *starets*'e itaat etme yoluyla bertaraf ediliyordu. İtaat olmasaydı, kilise ayinlerinin uzunluğuna ve tekdüzeliğine, ziyaretçilerin telaşesine, rahiplerin kötü huylarına dayanmak zor gelirdi ona, oysa şimdi tüm bunlara seve seve katlanmakla

20 Doğu Slavlarının halk takviminde 14 Ekim'e denk gelen, sonbaharın kışla kavuştuğu gün. (ç.n.)

21 Papazlara manevi rehberlik yapan yaşlı rahip. (ç.n.)

kalmıyor, bu katlanışta teselli ve direnç de buluyordu. “Aynı duaları neden günde birkaç kez dinlemem gerektiğini bilmiyorum, tek bildiğim gerekli olduğu. Ve bunu bildiğim için de sevinç buluyorum dualarda.” *Starets* ona, hayatta kalmak için nasıl maddi besin gerekliyse ruhani yaşantıyı sürdürmek için de ruhsal gıdanın –kilise duasının– gerekli olduğunu söylemişti. Buna inanıyor ve gerçekten de bazı sabahlar güçlükle kalkıp katıldığı kilise ayini ona mutlak bir huzur ve sevinç veriyordu. İtaat ve tümü *starets* tarafından belirlenen davranışların şüphe götürmezliği sevinç veriyordu. Yaşama ilgi duymasını sağlayansa, salt nefsinin giderek yenmesi, gitgide daha büyük bir huşuya erişmesi değil, başlarda kolay ediliyor sandığı tüm Hristiyan erdemlerini kazanıyor olmasıydı. Çiftliğinin tamamını manastıra bağışladı, hiç de acımadı; tembellik nedir bilmiyordu. Daha aşağı durumda olanlara boyun eğmek hiç zoruna gitmiyor, hatta sevinç veriyordu. Şehvete bile, cinsel açlık olsun, zina olsun, kolayca galebe çaldı. *Starets* onu en çok bu günah konusunda uyarmıştı ama Kasatski böyle şeylerden azade olduğuna seviniyordu.

Sadece nişanlısını hatırlamak acı veriyordu. Hem sadece hatırladığında değil, ihtimalleri aklına getirdiğinde de. İster istemez, tanıdığı bir hükümdar gözdesi geliyordu aklına: Sonradan evlenmiş, harika bir eş ve anne olmuştu. Adam da önemli bir göreve getirilmişti, eli kolu uzundu, saygı görüyordu, pişman olmuş iyi bir karısı vardı.

İyi anlarında Kasatski bu düşüncelerden etkilenmiyordu. İyi anlarında bu günahlardan arındığına seviniyordu. Ama kimi zaman yaşamını dolduran ne varsa rengini yitiriyordu gözünde; kendini adadığı şeye inanmayı bırakmıyordu belki ama gözü görmez oluyor, içinde duyumsayamıyordu onu; anılar ve dünya nimetlerinden el etek çekişine dair –söylemesi bile korkunç– bir pişmanlık kaplıyordu içini.

Böyle zamanlarda kurtuluş itaatteydi; işler ve dualarla geçen günde. Eskisi gibi yerlere kapanarak dua ediyor, hatta

her zamankinden fazla dua ediyordu ama duayı eden be-
deniydi, ruhu değil. Ve bu böyle bir, bazen iki gün sürüyor,
sonra kendiliğinden geçiyordu. Ama bu bir ya da iki gün
korkunç geliyordu ona. Kasatski, kendisinin ve Tanrı'nın
değil, başka bir şeyin boyunduruğunda olduğunu biliyordu.
Böyle zamanlarda da tüm yapabildiği ve yaptığı, *starets*'in
ona öğütlediği idi: Bu süre boyunca bir önlem almadan bek-
lemek. Zaten tüm bu süre boyunca Kasatski kendisinin de-
ğil *starets*'in iradesine göre yaşamış ve en büyük huzuru bu
itaatte bulmuştu.

Kasatski ilk girdiği manastırda bu şekilde yedi sene geçir-
di. Üçüncü yılın sonunda Sergi adını alarak saçlarını kazıttı
ve papaz oldu. Papazlığa geçiş Sergi için önemli bir batını
hadiseydi. Önceden de kutsal ekmek ve şarabı tadarken
büyük bir teselli ve manevi coşku duyardı; şimdi ayini bizzat
yönetirken, kutsal ekmek ve şarabın hazırlanışı ona coşku
veriyor, duygulandırıyor. Ne var ki sonradan bu duygu
da körelmeye başladı ve bir keresinde bezgin bir ruh hali
içinde ayini yürütürken onun da silinip gideceğini hissetti.
Sahiden de duygu zayıfladı, geriye alışkanlık kaldı.

Doğrusu manastır yaşamının yedinci yılında Sergi'nin
canı sıkılmaya başlamıştı. Öğrenilmesi ve kazanılması ge-
reken her şeyi öğrenmiş, kazanmıştı, başka da yapacak bir
şey yoktu.

Bununla birlikte uyku hali günden güne ağırlaşıyordu.
Bu süre zarfında annesinin öldüğünü ve Mary'nin evlendiği-
ni öğrendi. Her iki havadisi de kayıtsızlıkla karşıladı. Tüm
dikkati, tüm kaygısı içsel yaşamına odaklanmıştı.

Rahipliğinin dördüncü senesinde piskopos ona özel bir
yakınlık göstermeye başladı ve *starets* de önerilebilecek üst
düzey görevi reddetmemesi gerektiğini söyledi. O zaman,
rahiplerdeki en itici özellik olduğunu düşündüğü yükselme
hırsı uyandı içinde. Onu başkente yakın bir manastıra
atadılar. Reddedecek oldu ama *starets* atamayı kabul etme-

sini buyurdu. Atamayı kabul etti, *starets*'le vedalaştı ve başka bir manastıra taşındı.

Başkent manastırına geçiş Sergi'nin yaşamında önemli bir olaydı. Etraf akıl çelici şeylerle doluydu ve Sergi'nin olanca gücü bunlara direnmeye harcanıyordu.

Önceki manastırda kadınların baştan çıkarıcılığı Sergi'yi fazla bunaltmıyordu, buradaysa korkunç bir şekilde bastırdı, hatta somut bir forma bile büründü. Ahlaksız davranışlarıyla meşhur bir hanım Sergi'nin peşine düştü. Onunla konuştu ve ziyaretine gelmesi için ikna etmeye çalıştı. Sergi onu sert bir şekilde geri çevirdi ama arzusunun belirginliği karşısında dehşete kapıldı. Öyle korktu ki *starets*'e mektup yazdı; bununla da yetinmedi, kendisini dizginlemek için genç papaz adayını çağırdı, utancını yenerek zaafını itiraf etti, kendisini gözlemesini, ayin ve manastır işleri dışında hiçbir yere göndermemesini rica etti.

Bunun yanı sıra Sergi için büyük günahlardan biri de, ruhani kariyer yapan sosyetik, açkgöz başrahibe duyduğu büyük antipatıydı. Sergi kendisiyle ne kadar savaşa da bu antipatiden kurtulamıyordu. Kabulleniyor ama ruhunun derinliklerinde yargılamaktan vazgeçemiyordu. Ve bu kötü duygunun bazı sonuçları oldu.

Yeni manastıra gelişinin ikinci senesiydi. Şöyle gelişti olay: *Pokrov*'da akşam duası büyük kilisede okunuyordu. Başka yerlerden gelenler çoktu. Ayini başrahibin kendisi yönetiyordu. Peder Sergi her zamanki yerinde durmuş dua ediyor ve özellikle büyük kilisedeyken ve ayini bizzat yönetirken ruhunda hep süren o mücadeleyi veriyordu. Asabını bozan ziyaretçilere, baylara ve özellikle de bayanlara katlanma mücadelesiydi bu. Onları görmemeye, olup biten hiçbir şeyi fark etmemeye çalışıyordu: Askerin halkı itip kakarak onlara eşlik edişini, hanımların birbirlerine rahipleri –hatta sıklıkla Sergi'yi ve yakışıklılığıyla meşhur başka bir rahibi– gösterişlerini görmezden gelmeye çalışıyordu. Dikkatine

bir nevi at gözlüğü geçirip *ikonostas*'taki²² mumların ısıltısı, ikonalar ve rahipler dışında bir şey görmemeye; ilahi şeklinde söylenen ve sadece okunan dualar dışında bir şey duymamaya, defalarca işittiği duaları dinler ve tekrarlarlarken daima hissettiği o gerekeni yapıyor olmanın hazzı haricinde bir şey hissetmemeye çalışıyordu.

Ayin kaftanlarından sorumlu Peder Nikodim yanına geldiğinde Sergi durduğu yerde selam vermekle, haç çıkarmakla, kâh soğuk bir şekilde yargılayarak, kâh düşünce ve duygularını bile isteye dondurarak savaştırmakla meşguldü. Bu Peder Nikodim de büyük imtihandı Sergi için çünkü ister istemez başrahibe dalkavukluk etmekle suçluyordu onu. Nikodim yere kadar eğilerek selam verdikten sonra başrahibin onu yanına, sunağa çağırdığını söyledi. Peder Sergi cübbesini düzeltti, klobuk'unu²³ taktı ve kalabalığın arasından dikkatle geçti.

— *Lise, regardez a droit, c'est lui*,²⁴ –diyen bir kadın sesi duydu.

— *Ou, ou? Il n'est pas tellement beau*.²⁵

Kendisinden söz edildiğini biliyordu. Bunları duyuyor ve bir şey onu ayartacak gibi olduğunda hep yaptığı gibi “Sen ayartılmamıza izin verme” diye tekrarlıyordu içinden; başını ve bakışlarını yere çevirip kürsünün önünden geçti, o esnada *ikonostas*'ın önünden geçen kaftanlı koro başı rahiplerinin etrafından dolaşıp kuzey kapılarından içeri girdi. Sunağa girdiğinde âdeti olduğu üzere haç çıkarıp yere kadar eğilerek ikonayı selamladı, sonra başını kaldırıp başrahibe baktı; bedenini nedense ışıldayan başka bir beden yanına gözücüyle görüyor ama konuşmuyordu onlarla.

22 Ortodoks kilisesinde ikonaların durduğu sunağı ayıran duvar. (ç.n.)

23 Klobuk: Doğu Ortodokslarında başa takılan bir tören giysisi. Rusçaya “kalpak” kelimesinden geçmiştir. (ç.n.)

24 (Fr.) Lisa, sağına bak, bu o. (ç.n.)

25 (Fr.) Hani, hani? O kadar da yakışıklı değilmiş. (ç.n.)

Başrahip, şişman bedenini ve karnını saran cübbenin yenlerinden kısa, tombul kollarını sarkıtmış, duvarın önünde dikiliyor, cübbenin yaldızlı şeridini okşuyor, yanında duran askerle gülümseyerek bir şeyler konuşuyordu: Adamın sırtında, imparator maiyetinden generallerin giydiği türden bir üniforma vardı; Peder Sergi alışkın asker gözüyle sırmalarını ve yaver kordonlarını hemen seçmişti. Bu general Peder Sergi'nin görev yaptığı alayın eski komutanıydı.

Herhalde şimdilerde de önemli bir konumdaydı ve Peder Sergi başrahibin bunu bildiğini, buna sevindiğini, kırmızı tombul yüzünün kel kafasının ortasında tam da bu yüzden parladığını hemen anladı. Peder Sergi'nin gururu incindi, üzüldü; eski meslektaşını görmek isteyen generalin –böyle bahsetmişti ondan general– merakını tatmin etmek dışında çağırılması için bir neden bulunmadığını başrahibin ağzından duyduğunda bu his daha da güçlendi.

— Sizi melek suretinde görmek beni çok sevindirdi, –dedi general elini uzatarak,– umarım eski yoldaşınızı unutmamışsınızdır.

Başrahibin, generalin her sözünü onaylarcasına aklar ortasında kıpkırmızı gülümseyen yüzü, komutanın pişkin tebessümüyle gürbüz suratı, üstelik ağzından yayılan şarap, favorilerinden yayılan puro kokusu – tüm bunlar Peder Sergi'nin sabrını taşırdı. Bir kez daha eğilerek başrahibi selamladı ve:

— Muhterem başrahibimiz beni ni çağırtmışlardı? –dedi tüm ifadesi ve duruşuyla “Ne için?” diye sorarak.

— Generalle görüşün diye, –dedi başrahip.

— Muhterem başrahibimiz, bendeniz günahlardan kurtulmak umuduyla cemiyetten uzaklaştım, –dedi rengi atmış, dudakları titreyen Peder Sergi.– Ne diye beni burada onlara maruz bırakıyorsunuz? Dua ederken, Tanrı'nın tapınağında.

— Git, git, –dedi başrahip kızarıp bozararak.

Ertesi gün Peder Sergi başrahipten ve rahip cemaatinden kibri için özür diledi, gelgelelim dua ederek geçirdiği gecenin ardından bu manastırdan ayrılması gerektiğine kanaat getirerek *starets*'e bir mektup yazdı, yanına dönmesine izin versin diye yalvardı. Zaafından, tek başına, *starets*'in yardımı olmaksızın ayartılarla baş edemeyeceğini hissettiğinden söz ediyordu. Kibir günahına saplandığı için pişmanlığını dile getiriyordu. Bir sonraki postayla bir mektup aldı: Her şeye kibrinin sebep olduğunu yazıyordu *starets*. Ona göre, ruhani itibardan Tanrı için değil, kendi gururu için vazgeçmişti ve yaşadığı öfke patlamasının sebebi buydu: Bana bakın, hiçbir şeye ihtiyacım yok, diyebilmek için. Bu yüzden de başrahibin davranışını kaldıramamıştı. Ben Tanrı için her şeyi hiçe saydım, onlar kalkmış beni vahşi hayvan gibi sergiliyorlar. “Şanını Tanrı için hiçe saymış olsaydın katlanırdın. İçindeki sosyete kibri hâlâ sönmüş değil. Durumunu düşündüm Sergi evladım ve dua ettim; Tanrı sana dair şunu telkin etti bana: Eskisi gibi yaşayıp itaat etmelisin. Bu arada inzivada aziz bir ömür süren İllarion'un öldüğü haberi geldi. Hücresinde on sekiz yıl yaşamıştı. Tambino başrahibi orada kalmak isteyecek bir kardeşimiz olup olmadığını soruyordu. Bu sırada senin mektubun geldi. Tambino Manastırı'ndaki Peder Paisiy'in yanına git, ben ona yazacağım, sen de İllarion'un hücresinde yerleşmek istediğini söyle. İllarion'un yerini doldurabileceğinden değil tabii ama kibrini yenmek için yalnız kalman gerek. Tanrı seni kutsasın.”

Sergi *starets*'i dinledi, onun mektubunu başrahibe gösterdi, iznini istedikten sonra da hücresinin ve tüm eşyalarını manastıra verip Tambino Manastırı'nın yolunu tuttu.

Tambino Manastırı'nın başkanı tüccar kesiminden mü-kemmel bir ev sahibiydi, Sergi'yi sade ve telaşsız karşıladı, İllarion'un hücresinde yerleştirdi, önce yanına bir hizmetli verdi, sonra arzusu üzerine Sergi'yi yalnız bıraktı. Hücre, dağın içine kazılmış bir mağaraydı. İllarion da içeride def-

nedilmişti. Arka mağarada İllarion'un mezarı vardı, öndekinde de uyku için samandan şiltesiyle bir niş, bir masa ve ikonalarla kitapların durduğu bir raf. Kilitlenebilen dış kapının önünde bir raf bulunuyor, bu rafa bir rahip günde bir kez manastırdan yemek getirip bırakıyordu.

Peder Sergi inzivaya çekilmişti.

IV

Sergi'nin inzivada altıncı senesinin *Maslenitsa* Bayramı'nda²⁶ komşu şehirden neşeli bir zenginler kafilesi krep ve şarabın ardından kadınlı erkekli troyka gezisine çıktılar. Kafile iki avukat, bir zengin toprak ağası, bir subay ve dört kadından oluşuyordu. Biri subayın, diğeri toprak ağasının karısıydı, bekâr olan üçüncü, toprak ağasının kız kardeşiydi ve dördüncü boşanmış bir hanımdı: Zengin bir dilber, şehri zirzopluklarıyla şaşırtıp karıştıran antika bir kadın.

Hava şahane, yol döşeme gibiydi. Şehir dışına çıktıktan sonra on *verst*²⁷ yol aldılar, durdular ve nereye gideceklerini konuştular: Geri mi, ileri mi?

— Bu yol nereye çıkar ki? —diye sordu boşanmış güzel hanım Makovkina.

— Tambino buradan on iki *verst* çeker, —dedi Makovkina'ya kur yapan avukat.

— Ya sonra?

— Sonra manastırın oradan L.'ye.

— Şu Peder Sergi'nin kaldığı yer değil mi orası?

— Öyle.

— Kasatski? Şu yakışıklı münzevi?

26 Doğu Slavlarının kutladığı, Büyük Perhiz öncesindeki bir haftayı kapsayan ve ritüelleri itibarıyla Slav mitolojisinden izler taşıyan bayram. Kıştan bahara çıkışın habercisidir. (ç.n.)

27 1,06 km'ye denk eski Rus uzunluk birimi. (ç.n.)

— Evet.

— Madam! Baylar! Haydi Kasatski'ye gidelim. Tambino'da dinlenir, bir şeyler atıştırırız.

— Eve dönemeyiz o saatte ama.

— Önemli değil, Kasatski'de kalırız. Orada bir manastır oteli var, pek güzel. Mahin'in davasına bakarken gitmiştim.

— Yok, ben Kasatski'de kalacağım.

— Mutlak kudretinize rağmen sizin bile bunu yapmanız imkânsız.

— İmkânsız mı? Var mısınız iddiasına?

— Varım. Geceyi hücresinde geçirebilerseniz, dileyin ben-den ne dilersiniz.

— *Discrétion*.²⁸

— Anlaştık!

— Tamam. Gidelim.

Arabacılara şarap ikram ettiler. Kendileri için çörek, şarap, şekerleme dolu bir kutuyu açtılar. Hanımlar beyaz köpek kürklerine sarındı. Arabacılar kimin önden gideceği konusunda tartışmaya tutuştu ve biri, genç olan, gözüpek bir edayla yan döndü, haykırarak uzun kırbacını savurdu ve çanlar çaldı, kızakların ayakları inceden bir çığlık kopardı.

Kızaklar hafiften titriyor, sallanıyordu; öndeki at, kuyruğu parça derilerden dikilmiş koşum kayışına sımsıkı bağlı, neşe içinde gidiyordu; yağ gibi kayıp giden düz yol hızla geride kalıyordu; arabacı babayiğit edasıyla oynatıyordu dizginleri; karşı karşıya oturan avukatla subay, komşuları Makovkina'ya saçma sapan bir şeyler anlatıyorlardı; berikiyse kürküne sımsıkı sarınmış, kıpırtısız oturuyor ve düşünüyordu: “Devamlı aynı rezil şeyler: Şarap ve tütün kokan kırmızı, parlak suratlar, aynı laflar, aynı düşünceler, her şey koca bir rezilliğin etrafında dönüp duruyor. Hepsi de memnun, böyle olması gerektiğinden eminler, ölene kadar bu şekilde devam etmeye razılar. Ama ben edemem. Bıktım.

28 (Fr.) Nesine istersen. (ç.n.)

Bana her şeyi bozacak, tepetaklak edecek bir şey lazım. Şu Saratov'a gidip de donanların başına gelenlere bile razıyım. Bizimkiler olsa ne yaparlardı? Nasıl davranırlardı? Herhalde alçakça. Herkes kendini düşünürdü. Ben de alçakça davranırdım. Ama ben en azından güzelim. Biliyorlar bunu. Peki ya şu rahip? O bu işleri bırakmış mıdır gerçekten? Olamaz. Tek bildikleri budur. Sonbaharda şu harbiyeliyle olduğu gibi. Budalanın tekiydi üstelik..."

— İvan Nikolayic! —dedi.

— Buyurun?

— Kaç yaşındaymış bu adam?

— Kim?

— Kasatski canım.

— Kırk filan olmalı.

— Herkesi kabul ediyor muymuş yani?

— Herkesi ama her zaman değil.

— Ayaklarımı örtün. Öyle değil. Ne beceriksizsiniz! Evet, biraz daha, öyle işte. Bacaklarımı sıkmazsanız sevinirim.

Böylece manastır hücresinin bulunduğu ormana vardılar.

Makovkina indi ve diğerlerine gitmelerini söyledi. Onu vazgeçirmeye çalıştılar ama o öfkeleni ve gitmelerini buyurdu. O zaman kızaklar gitti, o ise, beyaz köpek kürkü içinde patika boyunca yürüdü. Avukat da indi ve bakmak için kaldı.

V

Peder Sergi altı yıldır inzivada yaşıyordu. Kırk dokuz yaşındaydı. Zor bir hayat sürüyordu. Oruç ve dualar değildi zorluğu doğuran, hiç ummadığı şekilde ortaya çıkan içsel mücadele idi. Mücadeleyi gerektiren iki kaynak vardı: kuşku ve cinsel arzu. Her iki düşman da hep aynı anda ayaklanıyordu. İki ayrı düşman olduklarını sanıyordu ama aynı

şeydi ikisi. Kuşku yok olur olmaz şehvet de yok oluyordu. Oysaki o bunların iki ayrı şeytan olduğunu zannediyor, iki-
siyle ayrı ayrı savaşıyordu.

“Tanrım! Tanrım!” diye düşünüyordu. “Neden bana inanç vermiyorsun? Evet, şehveti anlıyorum, Aziz Antonio ve diğerleri de onunla savaşmıştı ama ya inanç? Onların inancı vardı, benimse dakikalarım, saatlerim, günlerim geçiyor inanmadan. Günaha battıysa ve ondan el çekmek gerekiyorsa, bu dünya, olanca güzelliğiyle bu dünya neden var? Neden yarattın ki bu insanı günaha sokan şeyleri? Günah mı? Dünyanın nimetlerinden kaçarak orada, ihtimal hiçbir şeyin olmadığı o yerde kendim için bir köşe hazırlamaya çalışmam da günah değil mi peki?” dedi ve dehşete kapıldı, kendinden tiksindi. “Alçak! Alçak! Bir de aziz olmak istiyorsun,” diyerek azarladı kendisini ve duaya durdu. Fakat tam duaya başlamışken manastırdaki klobuk takmış, harmanili, heybetli hali geldi gözünün önüne. Ve başını salladı. “Hayır, bu değil. Bu bir kandırmaca. Başkalarını kandırırım ama kendimi ve Tanrı’yı kandıramam. Heybetli biri filan değilim ben, zavallı ve komiğim.” Ve cüppesinin eteklerini kaldırıp uzun külot içindeki acınası bacaklarına baktı. Ve gülümsedi.

Sonra eteklerini indirdi ve dua okumaya, haç çıkarmaya, eğilerek yalvarmaya koyuldu. “Bu yatak bana tabut mu olacak hakikaten?” deniyordu duada. Ve sanki şeytanın biri kulağına fısıldıyordu: “Yalnız yatak da tabut sayılır. Yalan bunlar.” Ve gözünün önüne birlikte yaşadığı dul kadının omuzları geldi. Silkinip okumaya devam etti. Kuralları okuduktan sonra İncil’i aldı, araladı ve sık sık tekrarladığı, ezbere bildiği satırlara denk geldi: “İman ediyorum, imansızlığımı yenmeme yardım et.” Yoluna çıkan tüm kuşkuları püskürttü. İstikrarsız denge halindeki nesne bir yere nasıl yerleştirilirse o da inancını sallanan ayağının üzerine koydu tekrar ve itip de düşürmemek için geri çekildi. At gözlüğü belirdi yeniden ve sakinleşti. Çocukluk duasını tekrar etti:

“Tanrım, beni yanına al,” ve hafiflemekle kalmadı, neşeli, duygulu bir ruh haline büründü. Haç çıkardı ve daracık sıra üzerindeki döşegine uzandı, başının altına yazlık cübbesini koyup uyuyakaldı. Hafif uykusunda bir çan sesi duyar gibi oldu. Gerçekten mi yoksa rüyasında mı duymuştu bu sesi bilmiyordu. Ama işte rüyanın içinden bir kapı tıkırtısı da işitildi ve uyandırdı onu. Kulaklarına inanamayarak kalktı. Fakat tıkırtı tekrarlandı. Evet, kapısı çalınıyordu ve bir kadın sesi vardı.

“Tanrım! Azizlerin hayat öykülerindeki gibi şeytan kadın kılığına girmiş olabilir mi?.. Evet, bir kadın sesi bu. Yumuşacık bir ses, ürkek ve tatlı! Yo!” dedi ve yere tükürdü. “Hayır, bana öyle geldi”, dedi ve küçük kürsünün durduğu köşeye çekildi, alışkın olduğu o muntazam hareketle dizlerinin üzerine çöktü ki bu hareketin kendisinde bir avuntu ve lezzet bulurdu. Eğildi, saçları yüzüne düştü, yavaş yavaş açılan alnını rutubetli, soğuk kilime yasladı (döşemede esinti vardı).

İhtiyar rahip Pimen’in evhamdan korur diyerek öğrettiği mezmuru okuyordu. Zayıflamış hafif bedenini kuvvetli, hassas bacakları üzerinde kolayca kaldırdı ve okumaya devam etmek istedi ama okumuyor, elinde olmadan kulak kesiliyordu. İşitmek istiyordu. Sessizdi ortalık. Köşeye koyduğu varile çatıdan düşen damlaların sesi geliyordu sadece. Dışarıda karanlık ve karı yutan bir sis vardı. Sessizdi ortalık, çok sessiz. Birdenbire pencerenin önünde bir hışırtı, sonra açık seçik bir ses duyuldu, yine o yumuşak, ürkek ses, ancak çekici bir kadına ait olabilecek o ses konuştu:

— İsa aşkına içeri alın beni...

Bütün kanı kalbine sıçramış ve kalbi durmuştu sanki. Nefes alamıyordu. “Kalksın Tanrı, düşmanları dağılsın...”²⁹

— Şeytan değilim ben yahu –bunu söyleyen dudakların gülümsediği duyulabiliyordu– Şeytan değilim, günahkâr bir

29 Mezmurlar, 68:1. (ç.n.)

kadınım sadece, kayboldum; mecazen değil –güldü– sahiden, dondum ve beni barındırmanızı rica ediyorum.

Yüzünü cama dayadı. Kandilin ışığı yansıyor ve camın her yerini aydınlatıyordu. Avuçlarını yüzünün iki yanına dayayıp karanlığa odaklandı. Sis, pus, ağaç ve işte sağda bir şey. O. Evet, o, uzun beyaz kürkü, şapkası, tatlı mı tatlı, korkmuş, sevecen yüzüyle bir kadın, burada, yüzünden iki verşok³⁰ uzaklıkta, ona doğru eğilmiş. Bakışları karşılaştı; birbirlerini tanıdılar. Önceden görüşmüş değillerdi: Hiç karşılaşmamışlardı, ama bakışlarından birbirlerini tanıdıklarını ve anladıklarını okudular (özellikle de erkek). Bu bakıştan sonra karşısındakinin sıradan, sevecen, tatlı, ürkek bir kadın değil, şeytanın ta kendisi olduğundan şüphe etmesi imkânsızdı.

— Kimsiniz? Neden geldiniz? –dedi Peder Sergi.

— Açın yahu, –dedi kadın kaprisli bir buyurganlıkla.– Buz kestim burada. Kayboldum diyorum size.

— Fakat ben rahibim, münzeviyim.

— Olabilir, açın yine de. Siz dua ederken ben pencerenin dibinde donayım mı istiyorsunuz?

— Ama nasıl oldu da...

— Yiyecek değilim ya sizi. Tanrı aşkına içeri alın beni. Dondum burada.

Kadın gerçekten korkmaya başlamıştı. Neredeyse ağlamaklı bir sesle söylemişti bu sözleri.

Peder Sergi pencereden uzaklaştı, başında dikenli tacıyla İsa'nın ikonasına baktı. “Tanrım bana yardım et, Tanrım yardım et bana,” –dedi haç çıkararak, yerlere kadar eğilip ikonayı selamlayarak sofaya açılan kapıya yöneldi. Sofada eliyle dış kapının kancasını aradı ve bulduğunda da kaldırmaya çalıştı. Yaklaşan adım seslerini duydu. Kadın pencereden kapıya geliyordu. “Ay!” diye haykırdı birden. Ayağının eşikte biriken suya girdiğini anladı Peder Sergi. Elleri titriyor, kapının tuttuğu kancasını kaldıramıyordu bir türlü.

30 4,4 cm'ye denk eski Rus uzunluk birimi. (ç.n.)

— Ne yapıyorsunuz orada, açın şu kapıyı da gireyim. Sırılsıklam oldum. Dondum. Siz ruhunuzu kurtarıırken ben buz tuttum burada.

Peder Sergi kapıyı kendisine doğru çekti, kancayı kaldırdı ve mesafeyi hesaplayamayarak, kadına çarpacak şekilde itti kapıyı.

— Ah, bağışlayın! —dedi ansızın eskisi gibi, bir hanımla nasıl konuşulursa öyle, o hitap şekline büsbütün geçivererek.

Kadın bu “bağışlayını” duyunca gülümsedi. “Hah, o kadar da korkunç değilmiş,” diye düşündü.

— Zıyanı yok, zıyanı yok. Siz beni affedin, —dedi kadın önünden geçerken.— Asla buna cüret etmezdim. Beklenmedik bir durum bu.

— Buyurun, —dedi Peder Sergi kadının önünden geçmesine izin vererek. Çoktandır burnuna çalınmayan yoğun, nefis parfüm kokusuyla sarsıldı. Sofadan geçip oturma odasına girdi kadın. Peder Sergi kancayı takmadan dış kapıyı çekti, sofadan odaya geçti.

“Tanrı’nın Oğlu İsa Mesih Efendimiz, ben günahkâra merhamet eyle,” dedi salt içinden değil, elinde olmadan dudaklarını da kıpırdatarak.

— Buyurun, —dedi yine.

Kadın odanın ortasında yere sular damlatarak dikiliyor ve Peder Sergi’yi süzüyordu. Gözlerinin içi gülüyordu.

— İnzivanızı bozduğum için beni affedin. Ama durumumu görüyorsunuz. Şehirden uzaklaşıp biraz gezelim dedik ve ben tek başıma Vorobyovka’dan şehre kadar gideceğime dair biriyle bahse girdim, ama yolumu şaşırdım ve eğer sizin hücrenize rastlamasaydım... —diye yalan söylemeye koyuldu. Ne var ki karşısındaki adamın yüzü onu utandırıyor, devam edemeyip sustu. Pederi hiç de böyle hayal etmemişti. Düşündüğü kadar yakışıklı değildi. Yine de ona göre mükemmeldi. Dalgalı, ağarmış saçları, düzgün ince burnu ve dosdoğru baktığı vakit kömür gibi yanan gözleri sarsmıştı onu.

Peder Sergi kadının yalan söylediğini görüyordu.

— Ya, öyle, —dedi ona bakıp ve tekrar bakışlarını kaçırdı.— Ben şuraya geçeceğim, siz yerleşin.

Lambayı çıkarıp mumu yaktı ve yere kadar eğilip kadını selamladıktan sonra bölmenin ardındaki küçük hücreye geçti; kadın onun orada bir şeyleri hareket ettirdiğini duyuyordu. “Herhalde benden saklanmak için bir şeyler dayıyordur kapıya,” diye düşündü gülümseyerek ve köpek kürkünden beyaz pelerinini omuzlarından atıp saçlarına takılan şapkasıyla altındaki örgü eşarbyı çıkarmaya koyuldu. Pencerenin önünde dururken hiç de ıslanmamış, içeri alınmak için bahane bulmuştu. Ama kapının önünde sahiden de birikintiye girmiş, sol ayağı baldırına kadar ıslanmış, botunun içi suyla dolmuştu. Kilimle örtülü tahta döşeğe oturdu ve ayakkabısını çıkarmaya girişti. Bu hücrecik ona şahane görünüyordu. Daracık, eni üç, uzunluğu dört arşın bu oda cam gibi tertemizdi. Eşya namına, üzerinde oturduğu döşek, onun da üzerinde kitapların dizili durduğu bir raf vardı yalnız. Köşede küçük bir kürsü. Kapının yanında çiviler, kürk ve cüppe. Kürsünün üzerinde İsa’nın dikenli tacıyla bir tasviri ve kandil. Tuhaf bir koku vardı içeride: Yağ, ter ve toprak karışımı. Her şey hoşuna gidiyordu. Bu koku bile.

Islak ayakları, hele ki birisi pek rahatsız ediyordu onu; aceleyle potinlerini çıkarmaya koyuldu; hâlâ gülümsüyor, muradına ermesinden çok onu —bu yakışıklı, acayip, tuhaf, çekici erkeği— mahcup ettiğine seviniyordu. “Eh, cevap vermediyse vermedi, ne gam,” dedi kendi kendine.

— Peder Sergi! Peder Sergi! Adınız bu değil mi?

— Ne istiyorsunuz? —diye yanıtladı alçak bir ses.

— Ne olur affedin beni, inzivanızı bozdum. Fakat doğrusu başka çarem yoktu. Hasta olurdum kesin. Şimdi bile bilemiyorum. Sırılsıklam oldum, ayaklarım buz gibi.

— Bağışlayın beni, —diye yanıtladı alçak ses,— size yardım edemem.

— Sizi asla rahatsız etmezdim. Şafak sökene kadar kalamıştım sadece.

Cevap gelmedi. Kadın onun bir şeyler mırıldandığını, galiba dua ettiğini duyuyordu.

— Buraya gelmezsiniz değil mi? —diye sordu gülümseyerek.— Kurunmam için soyunmam gerekli de.

Peder Sergi yanıt vermiyor, duvarın ardında sakın sesiyle dua etmeyi sürdürüyordu.

“Yaa, işte insan diye buna denir,” —diye düşündü kadın vıcık vıcık olan potinini çıkarmaya çalışarak. Çekiyor ama çıkaramıyordu ve komik geldi bu ona. Duyulur duyulmaz bir sesle güldü ama pederin onu duyduğunu ve gülüşünden tam arzu ettiği şekilde etkilendiğini bildiği için sesini daha da yükseltti ve bu gülüş —neşeli, doğal, sevecen— gerçekten de etkiledi pederi, üstelik gerçekten kadının arzuladığı şekilde.

“Yaa, böyle adam sevilir işte. O gözler. Hele o saf, asil ve —istediği kadar dua mırıldansın— tutkulu yüz!” diye düşündü. “Biz kadınlar faka basımayız. Daha yüzünü cama dayayıp da beni gördüğünde hem anladı, hem tanıdı. Gözleri parladı, çarpıldı. Sevd, arzuladı beni. Evet, arzuladı,” diye yineledi nihayet şosonunu ve botlarını çıkarıp çoraplarına girerek. Onları, o uzun lastikli çorapları çıkarmak için eteğini kaldırması gerekiyordu. Utandı, “Gelmeyin,” dedi yine.

Fakat duvarın ardından yanıt gelmedi. Usul mırıltı ve kıpırtılar sürüyordu. “Yerlere kadar eğiliyordur, —diye düşündü.— Ama öyle yakarmakla falan kurtaramaz paçayı. Beni düşünüyor. Tıpkı benim onu düşündüğüm gibi. Aynı duyguyla bu bacakları düşünüyor işte,” dedi ve ıslak çorapları çıkarıp çıplak ayaklarını karyolaya bastırdı, sonra altına çekti. Bu şekilde, kollarıyla dizlerini kucaklayarak, dalgın dalgın önüne bakarak kısa bir süre oturdu. “Burası öyle تنها, öyle sessiz ki... Kimsenin hiçbir zaman haberi olmazdı...”

Ayağa kalktı, çoraplarını ocağa götürdü, hava menfezine astı. Özel bir menfezdi bu. Salladı onu, sonra çıplak ayaklarıyla yere hafifçe basarak karyolaya döndü ve yine ayaklarını toplayıp oturdu. Duvarın öteki tarafı tam bir sessizliğe gömülmüştü. Boynunda asılı duran minicik saate baktı kadın. İkiyi gösteriyordu. “Bizimkilerin üçte gelmesi lazım.” En fazla bir saati vardı.

“Burada tek başıma oturacağım anlaşılan. Ne münasebet! İstemem. Çağırayım şunu.”

— Peder Sergi! Peder Sergi! Sergey Dmitriç. Prens Katski!

Kapının ardı sessizdi.

— Bakın bu kadarı acımasızlık. Gerekmese çağırmazdım sizi. Hastayım ben. Neyim var bilmiyorum, –dedi acı çeken bir sesle.– Of, of! –diye inledi karyolaya düşerken ve tuhaf-tır, sahiden de halsiz düştüğünü, büsbütün halsiz kaldığını, her yerinin ağrıdığını ve bir titreme, humma nöbetine tutulduğunu hissetti.

— Yardım edin ne olur. Neyim var bilmiyorum. Ah! Ah! –Elbisesinin düğmelerini çözdü, göğsünü açtı ve dirseklere kadar çıplak kollarını başının altında kavuşturdu.– Ah! Ah!

Bütün bu süre boyunca Peder Sergi kilerinde oturmuş dua ediyordu. Tüm akşam dualarını okumuştı ve şimdi hareketsiz, bakışlarını burnunun ucuna odaklamış dikiliyor, içinden “Tanrı’nın Oğlu İsa Mesih Efendimiz, ben günahkâra merhamet eyle” duasını hızlı hızlı tekrar ediyordu.

Oysa bir yandan da her şeyi duymaktaydı. Kadın elbisesini çıkarırken ipek kumaşın hışırdayışını, çıplak ayakların döşemeye basışını, ellerin ayakları ovuşunu duyuyordu. Güçsüzlüğünü, her an mahvolabileceğini hissediyor, o yüzden durmadan dua ediyordu. Ardına bakmadan gitmesi gereken o masal kahramanının muhtemelen hissetmiş olduğuna benzer bir şeydi hissettiği. Sergi de aynı şekilde tehlikenin, mahvın şurada, tepesinde, etrafında olduğunu, ancak bir an

için bile dönüp de kadına bakmazsa kurtulabileceğini anlıyordu. Fakat bakma arzusu ansızın zapt etti onu. Tam bu anda da kadın şöyle dedi:

— Bu yaptığınız insanlık dışı. Ölebilirim.

“Evet, gideceğim yanına, fakat şu, bir elini yoldan çıkmış kadının üzerine, diğerini mangala koyan peder gibi gideceğim. Ama mangal yok ki.” Etrafına bakındı. Lamba. Parmağını ateşin üzerinden geçirdi ve dayanmaya hazırlanarak kaşlarını çattı ve uzun süre bir şey hissetmediğini sandı, ama aniden, acıyıp acımadığını ve ıstırabın şiddetini kavrayamadan yüzünü buruşturdu ve elini sallaya sallaya çekti. “Hayır, yapamam bunu.”

— Tanrı aşkına! Ah, yanıma gelin! Ölüyorum, ay!

“Ne yani, mahvolacağım öyle mi? Olmaz öyle şey.”

— Şimdi yanınıza geleceğim, —dedi ve kapısını açıp kadına bakmadan geçti, odun kestığı sofanın kapısına yöneldi, üzerinde odun kestığı kütüğü ve duvara dayalı baltayı yokladı.

— Şimdi, —dedi ve baltayı sağ eline alıp sol elinin işaret-parmağını kütüğün üzerine koydu, baltayı savurdu ve ikinci eklemının altına vurdu. Parmak aynı kalınlıktaki odunların sıçradığından daha hafif sıçradı, ters döndü ve önce kütüğün kenarına, ardından yere düştü...

Sesi acıdan evvel işitti. Fakat acının yokluğuna şaşırmasına kalmadan yakıcı bir sızı ve boşanan kanın sıcaklığını duydu. Kestiği eklemi cübbesinin eteğine hızlıca doladı ve kalçasına bastırarak içeri girdi, kadının karşısında bakışlarını yerden kaldırmadan durdu ve alçak sesle sordu:

— Ne istiyorsunuz?

Kadın onun sol yanağı titreyen solgun yüzüne baktı ve birdenbire utandı. Ayağa fırladı, kürkünü aldı, üzerine örttü, sarındı kürke.

— Şey, ağrım vardı... üşütmüşüm... ben... Peder Sergi... ben...

Sakin, sevinçli bir ışıkla aydınlanan bakışlarını kaldırıp ona baktı Sergi ve konuştu:

— Sevgili kız kardeşim, ölümsüz ruhunu mahvetmeyi neden istedin? Dünyada baştan çıkarıcı şeylere yer vardır elbet, fakat onları kendi içinden geçirip de dünyaya salanın vay haline... Dua et ki Tanrı bizi bağışlasın.

Kadın onu dinliyor, ona bakıyordu. Birdenbire bir sıvının damladığını duydu. Baktı ve cübbeden yere akan kanı gördü.

— Ne yaptınız elinize? –dedi ve duyduğu sesi anımsadı, kandili kaptığı gibi sofaya koştu ve yerde kanlar içindeki parmağı gördü. Pederden daha solgun bir halde geri döndü, ona bir şey söylemek istedi ama Sergi sessizce kilere geçti ve kapısını kilitledi.

— Bağışlayın beni, –dedi kadın.– Günahımı nasıl telafi edebilirim?

— Git.

— Gelin yaranızı sarayım.

— Git buradan.

Kadın alelacele, konuşmadan üstünü giyindi. Ve hazırlanıp, sırtında kürküyle oturup beklemeye başladı. Dışarıdan çingirakların sesi geldi.

— Peder Sergi. Affedin beni.

— Git. Tanrı affeder.

— Peder Sergi. Yaşamımı değiştireceğim. Siz beni bırakmayın.

— Git.

— Affedin ve hayır duanızı esirgemeyin.

— Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına, –diyen ses duyuldu bölmenin ardından.– Git.

Kadın hüngür hüngür ağlayarak çıktı hücreden. Avukat onu karşılamaya geliyordu.

— Kaybettim, yapacak bir şey yok, –dedi avukat.– Nereye oturmak istersiniz?

— Fark etmez.

Oturdu ve eve varana kadar tek kelime etmedi.

* * *

Bir yıl sonra Makovkina saçlarını kestirerek ilk rahibelik yeminlerini etti ve ona nadiren mektuplar yazan münzevi Arseniy'in kılavuzluğunda manastırda sıkı bir disiplin içinde yaşamaya başladı.

VI

Peder Sergi inzivada yedi sene daha geçirdi. Önceleri kendisine getirilenlerin çoğunu alıyordu: çayı, şekeri, beyaz ekmeği, sütü, giysileri, odunları. Ne var ki zaman akıp gittikçe yaşamını gitgide daha sıkı kurallara bağlıyor, her tür fazlalığı reddediyordu, nihayet haftada bir defa kara ekmekten öte bir şey almaz oldu. Kendisine getirilen her şeyi ziyaretine gelen yoksullara dağıtıyordu.

Peder Sergi tüm vaktini hücrede dua ederek ya da sayıları giderek artan ziyaretçilerle sohbet ederek geçiriyordu. Kiliseye senede sadece üç kez gidiyordu, ihtiyaç oldukça da suya, oduna...

Beş yıl bu şekilde yaşadıktan sonraydı ki, kısa süre zarfında her yerde duyulan Makovkina hadisesi meydana geldi: bu hanımın gece ziyareti, ardından geçirdiği değişim ve manastıra çekilmesi. O günden sonra Peder Sergi'nin namı aldı yürüdü, hücresinin civarına rahipler yerleşti, bir kilise ve misafirhane kuruldu. Peder Sergi'nin ünü, hep olduğu gibi kahramanlıkları abartılarak yayıldı da yayıldı. İnsanlar uzaklardan akın etmeye, şifa dağıttığını iddia ederek hastalarını getirmeye başladılar.

İlk iyileştirme vakası inzivadaki yaşamının sekizinci yılında gerçekleşti. Bir ana on dört yaşındaki oğlunu getirmiş, pederin ona dokunmasını istemişti. Peder Sergi'nin aklından bile geçmezdi hastaları iyileştirebileceği. Böyle bir fikri büyük kibir olarak addederdi; fakat çocuğu getiren ana yalvar yakar olmuş ayaklarına kapanıyor, başkalarını iyileştirdiği halde neden oğluna yardım etmediğini soruyor, Mesih'in adını anıyordu. Peder Sergi ancak Tanrı'nın şifa verebileceğini söylediğindeyse kadın sadece dokunmasını ve dua etmesini rica ediyordu. Peder Sergi reddetti ve hücre sine çekildi. Fakat ertesi gün (sonbahardı ve geceler soğuk geçiyordu artık) su almak için hücre sin den çıktığında yine aynı anayı ve on dördündeki solgun, zayıflamış oğlunu gördü, aynı yakarışları işitti. Peder Sergi, adil olamayan hâkimle ilgili kıssayı anımsadı ve önceden reddin gerekliliğinden kuşku duymazken bu defa şüpheye kapıldı, o zaman da duaya durdu ve ruhunda bir karar belirene değ in dua etti. Kararı şöyleydi: Kadının talebini yerine getirmeliydi, onun inancı çocuğunu kurtarabilirdi; Peder Sergi'nin kendisiyse bu durumda Tanrı tarafından seçilmiş değ ersiz bir vasıtaydı sadece.

Ve Peder Sergi annenin yanına varıp dileğini yerine getirdi, elini oğlanın başına koyup dua etti.

Anne oğlunu alıp gitti, bir ay sonra oğlan iyileşti ve bir süredir *starets* olarak anılan Sergi'nin şifa dağıttığına dair söylenti tüm yöreyi dolaşmaya başladı. O gün bu gündür hastaların yayan ve arabalarla Peder Sergi'ye gelmediği bir hafta geçmez olmuştu. Birini geri çevirmediği için diğerlerini de çeviremiyor, elini koyup dua ediyor, birçokları da iyileşiyordu ve gitgide yayılıyordu Peder Sergi'nin namı.

Bu şekilde manastırda dokuz, inzivada on üç yıl geçti. Peder Sergi *starets*'e benziyordu: Sakalı uzun ve aktı, ama saçları seyrek de olsa hâlâ siyah ve kıvırcıktı.

VII

Bir düşünce birkaç haftadır Peder Sergi'nin aklından hiç çıkmıyordu: Daha ziyade piskopos ve başrahibin yüzünden düşmüş olduğu duruma boyun eğmekle iyi ediyor muydu? Her şey sağlığına kavuşan on dört yaşındaki çocukla başlamıştı ve o günden beri Sergi her ay, her hafta ve her gün iç yaşamının yok olduğunu, yerini dış dünyadaki yaşama bıraktığını hissediyordu. Sanki tersyüz ediyorlardı onu.

Sergi manastıra ziyaretçi ve bağış çekmek için bir araca dönüştüğünü görüyordu; bu yüzdendi manastır yönetiminin ona en çok fayda getireceği koşulları sağlaması. Örneğin çalışması için hiç fırsat tanımıyorlardı ona. İhtiyaç duyabileceği her şeyi istifliyor ve ondan yanına gelen ziyaretçilerden hayır duasını esirgememesini istiyorlardı sadece. Rahat etsin diye ziyaret günleri belirlemişlerdi. Erkekler için bir bekleme odası oluşturmuşlardı ve kadınlar başına üşüşmesin diye parmaklıklarla ayrılmış bir yer: Orada gelenleri kutsuyordu. İnsanların ona ihtiyaç duyduğu, şayet Mesih'in sevgi yasa-sını yerine getiriyorsa insanların onu görme isteğini geri çeviremeyeceği, uzaklaşmasının acımasızlık sayılacağı söylen-diğinde hak veriyordu elbette, ancak kendisini bu yaşantıya adadıkça içtekinin dışa geçtiğini, içindeki canlı su pınarının kuruduğunu, yaptıklarını gitgide Tanrı'dan ziyade insanlar için yaptığını hissediyordu.

İnsanlara nasihat verirken veya yalnızca kutsarken hastalar için dua eder, birilerine yaşamlarına dair öğütlerde bulunurken, sonra şifa ya da akıl vererek yardım ettiği –ettiğini söylüyorlardı– kimselerin minnettarlık dolu sözlerini dinlerken sevinmeden edemiyordu, amellerinin sonuçlarını, insanlara etkisini düşünmeden de. Kendini yanan bir lamba gibi tasavvur ediyor ve Tanrı'nın hakikat ışığının içinde zayıfladığını, sönmeye yüz tuttuğunu hissediyordu. “Yaptıklarımın ne kadarı Tanrı, ne kadarı

insanlar için?” Ona devamlı acı veren ve cevabını bulamadığı değil, telaffuza cesaret edemediği soru buydu. Ruhunun derinlerinde şeytanın, Tanrı için gerçekleştirdiği amelleri insanlar için yapılan ameller ile değiştirdiğini hissediyordu. Böyle hissediyordu çünkü nasıl eskiden yalnızlığından koparılmanın ağır gelmesi gibi şimdi de yalnızlığın kendisi öyle ağır geliyordu. Ziyaretçiler yük oluyor, yoruyordu belki ama gelmelerine, onu övgülere boğmalarına seviniyordu da içten içe.

Gitmeye, ortadan kaybolmaya karar verdiği bile oldu. Bunu nasıl yapacağını etraflıca düşünmüştü hatta. Bir köylü gömleği, pantolonu, bir kaftan ve şapka hazırlamıştı. Dilenenlere vereceğini söyleyerek temin etmişti bunları. Bu kıyafeti yanında tutuyor, nasıl giyeceğini, saçlarını kesip nasıl gideceğini düşünüyordu. Önce trene binecek, üç yüz *verst* gidecekti, sonra inip köy köy dolaşacaktı. Yaşlı bir askere nereleri dolaştığını, nasıl sadaka aldığını ve evlere nasıl kabul edildiğini sormuştu. Asker, nerelerde daha çok sadaka ve yatak verildiğini anlatmıştı, işte Peder Sergi de böyle yapmak istiyordu. Hatta bir gece giyinmiş, gitmek istemişti ama neyin daha iyi olduğunu bilmiyordu: Kalmak mı, kaçmak mı? Önce kararsız kaldı, sonra kararsızlığı geçti, alıştı, şeytana boyun eğdi; köylü giysisiye sadece düşünce ve duygularını anımsattı ona uzun süre.

Her geçen gün gelen giden sayısı artıyor, ruhunu güçlendirmesi ve dua etmesi için gitgide daha az zamanı kalıyordu. Bazı aydınlanma anlarında eskiden bir pınarın bulunduğu yere benzemeye başladığını düşünüyordu. “İçimden, üzerimden usulca akan cılız bir su kaynağı vardı. ‘Onun’ (o geceyi ve onu, şimdi Rahibe Agniya olarak bilinen kadını hep ilhamla anımsardı) pınarı zapt etmeye çalıştığı zamanki yaşam gerçek yaşamdı. O, temiz suyun tadını aldı. Fakat o zamandan beri suyun dolmasına kalmadan susuzlar geliyor, üşüşüyor, birbirlerini ittiriyorlar. Ve kaçırdılar suyu, çamur

kaldı geriye.” Nadir aydınlanma anlarında düşündüğü işte buydu; ama en olağan hali yorgunluk ve bu yorgunluk yüzünden kendine acıma haliydi.

Bahardı, *Prepoloveniye* Bayramı³¹ arifesiydi. Peder Sergi hücre kilisesinde arife ayinini yönetti. İçeri yaklaşık yirmi kişi sığmıştı. Bunlar beyler ve tüccarlar, yani zenginlerdi. Peder Sergi herkesi kabul etse de nihai seçimi yanına verilen rahip ve her gün manastırdan hücre sine gönderilen nöbetçi yapıyordu. Dışarıda kalabalık, çoğu kadın seksen kadar hacı dikiliyor, Peder Sergi’nin çıkışını ve hayır duasını bekliyordu. Peder Sergi ayini yürütüyordu ve dışarı çıktığında, övgü sözleriyle... selefinin tabutuna doğru yürürken yalpalandı; arkasındaki tüccarla onun da ardındaki diyakoz görevini üstlenen rahip tutmasalardı düşecekti.

— Neyiniz var? Peder Sergi, peder! Kuzum! Ah Tanrım! —diye hep bir ağızdan başladı konuşmaya kadınlar.— Betiniz benziniz attı.

Fakat Peder Sergi derhal kendine geldi, çok solgun da olsa, tüccar ve diyakozu uzaklaştırıp ilahiye devam etti. Peder Serapion, diyakoz, kilise hizmetlileri ve daima hücre yakınlarında oturan ve Peder Sergi’yle ilgilenen Sofya İvanovna ayini yarıda bırakmasını rica ettiler.

— Yok, yok, —dedi Peder Sergi gülümseyerek, duyulur duyulmaz bir sesle,— bölmeyin ayini.

“Evet, azizler böyle davranır,” diye düşünüyordu içinden.

— Aziz! Tanrı’nın meleği! —diyen sesi geldi arkadan Sofya İvanovna’nın ve düşerken pederi tutan o tüccarın. Üstlemeleri dinlemedi ve ayini sürdürdü. Yine itişerek, koridor-

31 Paskalya ve Pyatidesyatnitsa bayramları arasında kutlandığı için adı Yarı Yol anlamına gelen bir Hristiyan bayramı. (ç.n.)

lardan küçük kiliseye döndü insanlar ve Peder Sergi biraz kısaltmakla birlikte arife ayinini tamamladı.

Ayinın hemen ardından Peder Sergi kilisede hazır bulunanları kutsadı ve mağaralara giden yolun kenarında, karaağacın altındaki sıraya oturma niyetiyle dışarı çıktı. Biraz dinlenme, temiz hava alma ihtiyacı duyuyordu; oysa dışarı çıkmasıyla kalabalığın üzerine atılması bir oldu: Hayır duasını, tavsiye ve yardımlarını istiyordu insanlar. Bir kutsal yerden diğerine, bir *starets*'ten ötekine gezip duran ve genellikle her mabet ve her *starets* karşısında pek duygulanan kadın hacılar vardı içlerinde. Peder Sergi bu sıradan, en az dindar, soğuk, yapmacık tiplmeyi iyi biliyordu; çoğunluğunu yerleşik yaşamdan kopmuş eski askerlerin oluşturduğu erkek hacılar da vardı; bunlar sefalet içinde yaşar, çoğunlukla ayyaşlık eder, manastırdan manastıra sırf karın doyurmak için sürterlerdi; kalabalığın içinde sıradan köylü erkek ve kadınlar da vardı; bunlar bencilce şifa talepleriyle gelir yahut en basit işlerle ilgili kuşkularının giderilmesini isterdi: kız evlendirme, dükkân kiralama, toprak alma ya da uyurken üzerine yatılarak boğulmuş veya gayrimeşru bir çocuğun günahını üzerinden atma gibi... Peder Sergi bu tipleri ezelden beri biliyordu ve hiç ilgisini çekmiyorlardı. Bunlardan yeni bir şey öğrenemeyeceğini, içinde herhangi bir dinî duygu uyandırmayacaklarını biliyordu; gelgelelim onları hayır duasına ve sözüne ihtiyaç duyan, değer veren bir topluluk olarak görmeyi severdi; bu yüzden hem yük gibi gelirdi ona şu kalabalık, hem hoşuna giderdi. Peder Serapion, Peder Sergi'nin yorulduğunu söyleyerek dağıtacak gibi oldu onları ama Sergi İncil'deki "Onların (çocukların) bana gelmelerine engel olmayın" sözlerini anımsadı ve buna duygulanarak insanlara engel olunmamasını rica etti. Ayağa kalktı, kalabalığın ardında dikildiği parmaklıklara yaklaştı ve insanları kutsamaya, kendi sesinin cıızlığına duygulanarak sorularını yanıtlamaya başladı. Gelgelelim istese de hepsini kabul

edemezdi: Yine gözleri karardı, ansızın yalpaladı ve parmaklıklara tutundu. Yine kanının beynine sıçradığını hissetti ve önce bembeyaz, sonra kıpkırmızı oldu.

— Evet, anlaşılan yarına. Şimdi yapamayacağım, –dedi ve herkesi topluca kutsayıp sıraya yöneldi. Tüccar yine tuttu onu ve koluna girip oturttu.

— Peder! –diyen bir ses yükseldi kalabalıktan.– Peder! Babacığım! Sen bari bırakma bizi. Sensiz mahvoluruz!

Tüccar, Sergi'yi karaağaçların altındaki sıraya oturtup polis görevi üstlendi ve gayet kararlı bir şekilde kalabalığı dağıtmaya girişti. Gerçi öyle sessiz konuşuyordu ki Peder Sergi onu duyamadı, ama kararlı ve kızgındı adam.

— Defolun, defolun. Kutsadı ya işte, daha ne istiyorsunuz? Marş. Şimdi patlatırım ensenize ha. Hadi, hadi! Hey sen, kara dolaklı teyze, yürü, yürü. Nereye? Paydos dedik. Yarını Tanrı bilir, bugün hepten canı çekildi.

— Babacığım, delikten ay yüzüne şöyle bir baksam kâfi, –diyordu ihtiyar kadın.

— Baktırırım ben şimdi sana. Nereye çıktığını sanıyorsun?

Peder Sergi, tüccarın nedense sert hareket ettiğini fark etti ve rahip yardımcısına cılız bir sesle milleti kovalamamasını söyledi. Tüccarın bildiğini okuyacağı belliydi ve yalnız kalıp dinlenmeyi çok arzuluyordu Peder Sergi ama insanları etkilemek için yardımcısı yine de gönderdi.

— Tamam, tamam. Kovmuyorum ki ben, merhamet edin diyorum, –diye yanıtladı tüccar,– adamı harap eder bunlar. Acımaları yoktur, anca kendi dertlerini bilirler. Olmaz dendi. Geç git. Yarın.

Ve tüccar herkesi kovaladı.

Tüccarın gayreti, düzeni ve halkı dağıtmayı, zorbalık etmeyi sevmesindendi, ama daha da önemlisi şuydu ki Peder Sergi'ye kendisinin ihtiyacı vardı. Duldu, tek bir kızı vardı, o da hastaydı, evlenmiyordu; bin dört yüz *verst* öteden Pe-

der Sergi'ye iyileştirmesi için getirmişti onu. Bu kızını hasta yattığı iki yıl boyunca farklı farklı yerlerde tedavi ettirmeyi denemişti. Önce ildeki üniversite kliniğine götürmüş, fayda etmemişti; sonra Samara'daki bir adama götürmüş, biraz rahatlamıştı kızcağız; sonra Moskova'da bir doktora bir sürü para ödemişti ama nafile. Şimdi de Peder Sergi'nin hastalara derman olduğunu duymuş, getirmişti kızını. Böylece, herkesi dağıtan tüccar Peder Sergi'ye yanaştı ve hiç hazırlıksız dizlerinin üzerine çöküp yüksek sesle sordu:

— Aziz Babamız, sayrı kızcağızımı kutsa, rahatsızlığı için ona şifa ver. Kutsal ayaklarına kapanma küstahlığında bulunuyorum.

Ve avuçlarını açıp üst üste koydu. Tüm bunları, sanki kanun ve töre tarafından açık ve net belirlenmiş bir şey gibi, sanki insan kızının iyileştirilmesini başka türlü değil, tam bu şekilde dilemeliymiş gibi yapıyordu. Bunu o kadar kendinden emin bir şekilde yaptı ki Peder Sergi bile tam olarak bu şekilde söylenip yapılması gerektiğini düşündü. Yine de ayağa kalkmasını ve olup biteni anlatmasını söyledi. Tüccar yirmi iki yaşındaki kızının iki yıl önce, annesinin ani ölümünün ardından hastalandığını, onun deyişiyle ah edip kaldığını, o günden beri de sakat olduğunu anlattı. Onu bin dört yüz *verst* öteden getirmişti, otelde Peder Sergi'nin kendisini çağırmasını bekliyordu. Gündüzleri dolaşmıyor, ışıktan korkuyordu, ancak güneşin batmasıyla çıkabiliyordu dışarı.

— Çok mu takatsiz? –diye sordu Peder Sergi.

— Yok canım, o kadar değil, cüsseli de, doktorun lafına bakılırsa nevrastenikmiş. Peder Sergi şimdi emrediverseydi bir koşu gider getirirdim. Aziz peder, bu babanın kalbine can verin, soyu yürüsün, dualarınızla sayrı düşmüş kızını kurtarın.

Ve tüccar tekrar bir çırpıda dizlerinin üzerine çöktü ve başını iki avcunun üzerine yanlamasına koyup kıpırtısız kaldı.

Peder Sergi ona tekrar ayağa kalkmasını söyledi ve görevinin ne denli zor olduğunu, buna rağmen hiç şikâyet etmeden yerine getirdiğini düşündükten sonra derinden iç geçirdi ve kısa bir sessizlikten sonra nihayet konuştu:

— Peki, akşam getirin onu. Onun için dua edeceğim ama şimdi yoruldum. –Gözlerini yumdu.– Birini gönderirim.

Tüccar, kuma parmak uçlarıyla basa basa, aslında bu şekilde çizmelerini olağandan fazla gıcırdatarak uzaklaştı, Peder Sergi yalnız kaldı.

Peder Sergi'nin tüm yaşamı ayinler ve ziyaretçilerle doluydu, ama o gün diğerlerinden zor bir gün olmuştu. Sabahleyin başka memleketten mühim bir rütbeli memur gelip uzun uzun sohbet etmişti onunla; sonra bir hanım oğlunu getirmişti. İnançsız, genç bir profesördü bu; son derece inançlı ve Peder Sergi'ye gönülden bağlı bir kadın olan anası pederi onunla konuşmaya ikna etmişti. Çok zorlu bir konuşmaydı. Genç adam belli ki bir pederle tartışmak istemiyor, zayıf biriyle konuşur gibi muhatabının her sözünü onaylıyordu; oysa Peder Sergi genç adamın inanmadığını, buna rağmen kendisini iyi, rahat ve huzurlu hissettiğini görebiliyordu. Peder Sergi şimdi hoşnutsuzlukla anımsıyordu bu konuşmayı.

— Yemek vakti babacığım, –dedi rahip yardımcısı.

— Evet, bir şeyler getirin.

Yardımcı mağara girişine on adım uzaklığa kurulan hücreye gitti, Peder Sergi yalnız kaldı.

Peder Sergi'nin yalnız yaşayıp kendi işini gördüğü ve *prosvira*³² ve ekmekle beslendiği günler çok gerilerde kalmıştı. Uzun zaman önce onu sağlığını ihmal etmeye hakkı olmadığına inandırmışlardı; etsiz ama sağlıklı yemeklerle besliyorlardı. Az ama yine de eskisine göre çok daha fazla tüketiyordu bunlardan ve sıkça büyük zevk alarak yiyordu, önceden olduğu gibi tiksiniyerek, günaha girdiğini düşünerek

32 Ayinlerde kullanılan buğday ekmeği. (ç.n.)

değil. Şimdi de öyle hissediyordu. Biraz lapa yemiş, bir fincan çay içmiş, beyaz ekmeğin yarısını bitirmişti.

Rahip yardımcısı gitti, karaağacın altındaki sırada yalnız kaldı.

Şahane bir mayıs akşamıydı; huşların, titrek kavakların, karaağaçların, kuşkirazlarının, meşelerin yaprakları yeni yeni açmıştı. Karaağacın ardındaki kuş kirazı çalıları çiçek içindeydi hâlâ. Bülbüller, biri çok yakında, diğer ikisi ya da üçü aşağıda, nehir çalıları arasında cıvıdayıp şakıyordu. Nehirden, herhalde işten dönen işçilerin uzak şarkıları yükseliyordu; güneş ormanın ardına çekilmiş, yeşilliğin arasından geçerken kırılan ışıklarını saçıyordu etrafa. Bu taraf olduğu gibi açık yeşil, karaağacın olduğu tarafsı karanlıktı. Böcekler uçuşuyor, bir yerlere çarpıp düşüyordu.

Akşam yemeğinin ardından Peder Sergi duaya oturdu: “İsa Mesih Efendimiz, Tanrının oğlu, affet bizi,” sonra bir mezmur okumaya koyulmuştu ki aniden, orta yerinde, nereden çıktıysa çıktı bir serçe fırladı çalının içinden ve toprağa kondu, öterek, zıplayarak yanına geldi, bir şeyden korkup uçtu gitti sonra. Dünya nimetlerinden el çektiğini söylediği bir duayı okuyor ve bir an önce bitirip tüccarla hasta kızını çağdırtmak için acele ediyordu: Kız ilgisini çekmişti. Bir eğlence, yeni bir yüz olduğu için ilgilenmişti onunla; o ve babası duası kabul edilen bir aziz sayıyorlardı onu hem. Peder Sergi ne kadar reddeder görünse de ruhunun derinliklerinde aziz olduğunu kabul ediyordu.

Sıkça, nasıl olup da kendisinin, Stepan Kasatski’nin, böyle fevkalade bir aziz ve resmen bir mucize yaratıcısı olabildiğine şaşar fakat bunun gerçek olduğundan hiç şüphe duymazdı: Hasta oğlandan başlayarak duası sayesinde gözleri açılan o son ihtiyar kadına kadar gördüğü mucizelere inanmazlık edemezdi. Ne kadar tuhaf gelse de durum buydu. Mesela tüccar kızı da yeni bir yüz olduğu ve ona inandığı için ilgisini çekiyordu; üstelik iyileştirme gücünü,

şöhretini onun sayesinde bir kez daha teyit edebilecekti. “Bin *verst* öteden geliyorlar, gazeteler yazıyor, hükümdar biliyor, Avrupa’da, inançsız Avrupa’da bile biliyorlar,” diye düşünüyordu. Ansızın kibrinden utandı ve tekrar Tanrı’ya dua etmeye koyuldu. “Göklerin Tanrısı, ey teselli veren, hakikatin ruhu, gel ve içimize yerleş ve bizleri her tür günahtan arındır, Azizler azizi, ruhlarımızı kurtar. İçimi saran fâni şöhret hırsının kirinden arındır beni,” diye tekrarladı ve bunun için daha evvel kaç kez dua ettiğini, şimdiye değin ettiği bu duaların nasıl boşa gittiğini düşündü: Duası başkaları için mucizeler yaratıyordu ama Tanrı’nın onu bu sefil arzudan kurtarmasını sağlayamamıştı.

İnzivadaki ilk senelerinde ettiği duaları anımsadı; temizlik, tevazu ve sevgi için yakarışını ve Tanrı’nın dualarını işittiğini; temiz olduğunu, parmağını kestiğini, yüzünü buruşturarak eteğiyle parmak parçasını yerden alıp öptüğünü hatırladı; ona öyle geliyordu ki işte o zamanlar, günahkârlığından tiksindiği o günlerde tevazu ve sevgi doluydu asıl; yine o günlerde para istemek için yanına gelen sarhoş yaşlı askeri nasıl duygulanarak karşıladığını anımsadı ve o kadını. Ya şimdi? Sordu kendisine: Birini seviyor muydu sahi, Sofya İvanovna’yı, Peder Serapion’u? Bugün yanına gelen kişilere karşı sevgi duymuş muydu içinde hiç; sırf kendi aklını ve eğitimde geri kalmadığını ispat etme derdiyle gayet öğretici bir sohbeta girdiği şu bilgili genci sevmiş miydi? İnsanlardan sevgi görmek hoşuna gidiyor, sevgilerine ihtiyaç duyuyordu ama kendisi onlara karşı sevgi duymuyordu. Şimdi de sevgi yoktu içinde, tevazu da yoktu, temizlik de yoktu.

Tüccar kızının yirmi iki yaşında olduğunu öğrenmek hoşuna gitmiş, güzel olup olmadığını merak etmişti. Ve tatsızlığına dair o soruyu sorarken de aslında kadınsı olup olmadığını öğrenmek istemişti.

“Bu kadar düştüm mü?” diye düşündü. “Tanrım, bana yardım et, beni doğru yola sevk et. Tanrım ve Rabbim.” Ve

ellerini kavuşturup tekrar dua etmeye koyuldu. Bülbüller şakıyordu. Bir böcek ona doğru uçu ve ensesinden kaydı. Peder onu bir fiskeyle silkti üzerinden. “Var mı ki O? Ya dışarıdan kilitlenmiş bir kapıyı çalıp çalıp duruyorsam... Kapıda bir kilit asılı ve onu görebilirim. Kilit dediğim işte şu bülbüller, böcekler ve doğa. O genç haklı belki de.” Yüksek sesle dua etmeye koyuldu ve uzun bir süre, bu düşünceler yok olana, kendisini tekrar huzurlu ve güvende hissedene kadar dua etti. Sonra çanı çaldı ve kapıya çıkan yardımcıya tüccarla kızını yanına göndermesini söyledi.

Tüccar elinden tuttuğu kızını getirdi, hücreye sokup derhal uzaklaştı.

Sarışın, fevkalade beyaz, solgun, kilolu, fevkalade kısa boylu bir kızdı bu, korkmuş bir çocuk yüzü ve çok gelişkin kadınsı hatları vardı. Peder Sergi girişteki sırada kaldı. Kız geçerken ve önünde durduğunda kutsadı onu, vücudunu süzdü ve dehşete kapıldı. Kız geçti, pederse bir şey tarafından sokulmuş gibi hissetti kendini. Kızın yüzüne bakınca şehvetli ve kıt akıllı olduğunu gördü. Ayağa kalkıp hücreye girdi. Taburenin üzerinde oturmuş onu bekliyordu. Peder içeri girince ayağa kalktı.

— Babamın yanına gitmek istiyorum, –dedi.

— Korkma, –dedi peder.– Neren ağrıyor?

— Her yerim ağrıyor, –dedi kız ve birden yüzü bir tebessümle aydınlandı.

— Sağlığına kavuşacaksın, –dedi peder.– Dua et.

— Ne duası, çok dua ettim ben, hiçbir şey işe yaramadı. –Hâlâ gülümseyip duruyordu.– Siz dua edin ve elinizi üzerime koyun. Sizi rüyamda gördüm ben.

— Nasıl gördün?

— Elinizi işte şöyle göğsümün üzerine koyduğunuzu gördüm. –Pederin elini alıp göğsüne bastırdı.– İşte buraya.

Sağ elini verdi ona Peder.

— Adın ne senin? —diye sordu tüm vücudu titreyerek ve yenildiğini hissederek. Arzularının kontrolünü elinden kaçırmıştı.

— Marya. Neden?

Elini alıp öptü Marya, sonra bir kolunu pederin beline doladı ve kendine çekti onu.

— Ne yapıyorsun? —dedi peder.— Marya. Sen şeytansın.

— Yaa, ne olmuş?

Ve pedere sarılıp onunla birlikte karyolaya oturdu.

Şafakta kapının önüne çıktı peder.

“Gerçekten oldu mu tüm bunlar? Babası gelecek. Anlatacak. Şeytan o. Ne yapacağım ben şimdi? İşte parmağımı kestiğim balta.” Baltayı alıp hücreye girdi.

Karşısına rahip yardımcısı çıktı.

— Odun mu keseceksiniz? Verin ben keseyim.

Baltayı verdi. Hücreye girdi. Kız yatmış uyuyordu. Dehşetle baktı ona.

İçeri girip köylü kıyafetini çıkardı, giyindi, makası alıp saçlarını kesti ve patikadan yokuş aşağı dört yıldır inmediği nehir kıyısına indi.

Nehrin yanından bir yol geçiyordu, öğle vaktine kadar yürüdü. Öğleyin çavdarların içine girip uzandı. Akşama doğru nehir kıyısındaki köye geldi. Köyün içlerine gitmedi, nehre, uçuruma doğru yöneldi.

Sabahın erken saatiydi, güneşin doğmasına yarım saat kadar vardı. Her yer gri ve karanlıktı, batıdan soğuk seher rüzgârı esiyordu. “Evet, buna bir son vermeli artık. Tanrı yok! Nasıl son vermeli peki? Atlayayım mı? Yüzme biliyorum, boğulmam ki. Asayım mı kendimi? Evet, işte kuşağım da var, bir dala asayım.” Bu öyle mümkün ve yakın göründü ki dehşete kapıldı. Çaresizlik anlarında genellikle yaptığı

gibi dua etmek istedi. Ama dua edebileceği biri yoktu. Tanrı yoktu. Koluna dayanmış yatıyordu. Ve birdenbire öyle güçlü bir uyku ihtiyacı duydu ki başını eliyle tutamadı daha fazla, kolunu uzattı, başını üzerine koydu ve hemen uykuya daldı. Ne var ki bu uyku sadece bir an sürdü; ansızın uyanıverdi ve bir şeyler gördü: ya rüyasında, ya zihninde.

İşte kendisini neredeyse çocukken, annesinin köydeki evinde görüyor. Ve bir araba yanaşıyor, içinden kara kaba sakallı dayısı Nikolay Sergeyeviç iniyor, yanında da sıskacık bir kız var: kocaman ürkek gözlü, acınası yüzünde çekingen bir ifadeyle Paşenka. Ve işte oğlan tayfasının içine bu Paşenka'yı sokuyorlar. Ve oynamak gerekiyor onunla, ama öyle sıkıcı ki. Hem de aptal. Sonunda başlıyorlar onunla dalga geçmeye, zorla yüzme taklidi yaptırıyorlar. Yere yatıp gösteriyor. Herkes kahkahalar atıyor, budala yerine koyuyorlar onu. Paşenka da görüyor bunu ve al lekeler basıyor yüzünü ve zavalılık, öyle acınası bir hal alıyor ki utandırıyor insanı ve o çarpık, sevecen, itaatkâr tebesümünü unutmak olanaksız. Onu bir daha ne zaman gördüğünü anımsamaya çalışıyor Sergi. Çok sonra, rahipliğe başlamasından hemen önce görmüştü. Bir toprak ağasıyla evliydi, adam tüm servetini çarçur etmişti ve dövüyordu onu. İki çocuğu vardı, bir oğlan bir kız. Oğlan küçük yaşta ölmüştü.

Sergi onu mutsuz gördüğünü anımsadı. Sonra manastırda gördüğünde duldu. Aynıydı yine: Aptal desen değil ama tatsız, sefil, acınası. Kızı ve kızının nişanlısıyla gelmişti. Artık yoksuldular. Sonradan bir taşra şehrinde oturduğunu ve çok yoksul olduğunu duymuştu. “Neden düşünüyorum ki onu?” diye soruyordu kendi kendine Sergi ama düşünmeden edemiyordu artık. “Nerededir? Ne haledir? O zamanki gibi, yere yatıp yüzme taklidi yaptığı zamanki gibi mutsuz mudur acaba? Ne diye onu düşünüyorum ki ben? Neyim var? Bir son vermeli.”

Yine korktuğunu hissetti ve tekrar bu düşünceden kurtulmak için Paşenka'yı düşünmeye koyuldu.

Böyle uzun süre, kâh yaşamına son vermek gerektiğini, kâh Paşenka'yı düşünerek yattı. Paşenka kurtuluşuymuş gibi geliyordu ona. Nihayet uyuyakaldı. Rüyasında bir meleğin yanına geldiğini ve “Paşenka'ya git, ne yapman gerektiğini, günahının ne olduğunu ve kurtuluşunun nerede olduğunu ona sor,” dedi.

Uyandı ve bu rüyanın Tanrı'dan olduğuna karar vererek sevindi, kendisine söyleneni yapmaya karar verdi. Paşenka'nın yaşadığı şehri biliyordu –üç yüz *verst* uzaktaydı– ve oraya doğru yürümeye koyuldu.

VIII

Paşenka çoktandır Paşenka değil, kurumuş, buruşmuş yaşlı Praskovya Mihaylovna'ydı — talihsiz, ayyaş memur Mavrikyev'in kayınvalidesi. Damadının en son atandığı taşra şehrinde oturuyor, aileyi o doyuruyordu: Kızını, nevrasteniden mustarip damadını ve beş torununu. Tüccar kızlarına saati elli kapiğe müzik dersi vererek doyuruyordu ailesini. Günde bazen dört, bazen beş saat ders verdiğine göre ayda yaklaşık altmış ruble kazanıyordu. Atama beklentisi içinde bu şekilde yaşayıp gidiyorlardı şimdilik. Praskovya Mihaylovna damadına bir iş ayarlayabilmek için Sergi de dâhil tüm akraba ve yakınlarına mektuplar yollamıştı. O mektup eline geçmemişti Sergi'nin. Cumartesiydi, babasının serflerinden bir aşçının pek güzel pişirdiği kuru üzümlü ekmeğin hamurunu yoğuruyordu Praskovya Mihaylovna; yarınki bayramda torunlarına yedirmek istiyordu bu ekmekten.

Kızı Maşa küçükle ilgileniyordu, büyük oğlanlar ve kız okuldaydılar. Damadı gece uyuyamamış, şimdi dalmıştı. Praskovya Mihaylovna da dün akşam kızının kocasına olan

öfkesini yumuşatma çabası yüzünden uzun süre uykusuz kalmıştı.

Praskovya Mihaylovna damadının iradesiz bir adam olduğunu, başka türlü konuşamayacağını, yaşayamayacağını, karısının sitemlerinin ona bir faydası olmadığını görüyordu; bu yüzden de var gücüyle bu şikâyetleri yumuşatmaya çalışıyordu Praskovya Mihaylovna, ne sitem, ne öfke istiyordu. İnsanların birbirini kırmasına handiyse fiziksel olarak tahammül edemiyordu. Bu şekilde hiçbir şeyin düzelmeyeceğini, aksine daha da kötüye gideceğini o kadar açık görüyordu ki. Bunu öyle bilinçli bir şekilde düşündüğü de yoktu, sadece öfke karşısında kötü bir koku, ani bir gürültü ya da vücuda indirilmiş bir darbe yüzünden duyulan türden bir rahatsızlık duyuyordu.

Tam Lukerya'ya ekşi mayalı hamuru nasıl yoğurması gerektiğini kendinden pek memnun bir edayla öğretmeye koyulmuştu ki altı yaşındaki torunu Mişa minik önlüğü, çarpık bacakları, yamalı çoraplarıyla koşarak mutfağa daldı, yüzünde korkmuş bir ifade vardı.

— Nine, ürkütücü bir ihtiyar seni arıyor.

Lukerya dışarı baktı:

— Doğru, bir hacı olmalı hanımım.

Praskovya Mihaylovna zayıf dirseklerini birbirine sürüttü, ellerini önlüğüne sildi, cüzdanından beş kapık almak için eve doğru gidecekti ki ekmek de vermeye karar verip dolaşa yöneldi, fakat aniden cimrilik ettiğini düşünüp kızardı ve Lukerya'ya bir dilim ekmek kesmesini söyledi, kendisi de on kapıklık getirmek için dışarı çıktı. “Ders olsun sana,” dedi kendisine, “iki mislini vereceksin.”

Özür dileyerek ikisini de uzattı hacıya ve cömertliğiyle övünmek şöyle dursun az verdiği için utandı. Hacının öyle etkileyici bir görüntüsü vardı ki.

Mesih'in adıyla üç yüz *verst* yol yürümüş, üstü başı paralanmış, üstelik zayıflamış, kararmıştı; saçları kesilmişti,

başında köylü şapkası, ayaklarında köylü çizmeleri vardı ve yere kadar eğilip verdiği selamlara rağmen Sergi'nin etkileyici, insanı cezbeden bir görünümü vardı. Fakat Praskovya Mihaylovna onu tanımadı. Neredeyse otuz yıldır görmemişti ki nasıl tanısın.

— Kusura bakmayın babacığım. Bir şeyler yer misiniz?

Adam ekmeği ve parayı almıştı. Praskovya Mihaylovna onun gitmeyişi, durup kendine bakmasına şaşıtı.

— Paşenka. Sana geldim ben. İçeri al beni.

Olağanüstü kara gözler yalvarır gibi, ısrarcı bakıyordu, sonra pınarlarında gözyaşları ışıldadı. Ağaran bıyıkların altında dudakların titremesi can yakıcıydı.

Praskovya Mihaylovna elini kuru göğsüne bastırdı, ağzını açtı ve hacının yüzüne öylece bakakaldı.

— Olamaz! Styopa! Sergi! Peder Sergi.

— Evet, ta kendisi, —dedi alçak sesle Sergi.— Ama Sergi değil, Peder Sergi de değil, büyük günahkâr Stepan Kasatski, mahvolmuş büyük günahkâr. İçeri al, yardım et bana.

— Yo, olamaz, siz nasıl oldu da böyle boyun büktünüz? Gelsenize içeri.

Elini uzattı; Sergi tuttu bu eli ve peşinden gitti.

Ama nereye götürsün? Ev küçüktü. Başlangıçta ona ufak bir oda, kiler denecek bir yer ayırmışlardı, sonra orayı da kızına vermişti. Şimdi Maşa oturmuş bebeği sallıyordu içeride.

— Buraya oturuverin şimdilik, —dedi Praskovya Mihaylovna Sergi'ye mutfaktaki sırayı işaret ederek.

Sergi derhal oturdu ve alışık hareketlerle önce bir omzundan, sonra da diğerinden çantasının kayışlarını indirdi.

— Tanrım, Tanrım, nasıl da boyun bükmüş babacığım! O şöhretten sonra nasıl oldu da...

Sergi cevap vermiyor, yalnız uysallıkla gülümsüyor, çantasını yanına yerleştiriyordu.

— Maşa, bu kim biliyor musun?

Ve Praskovya Mihaylovna kızına Sergi'nin kim olduğunu anlattı fısıldayarak, sonra birlikte karyolayı ve beşiği kilerden çıkardılar, Sergi'ye yer açtılar. Praskovya Mihaylovna Sergi'yi içeri aldı.

— Burada dinlenin. Kusura bakmayın. Benim gitmem gerek.

— Nereye?

— Ders veriyorum, söylemeye utanıyorum ama müzik dersi.

— Müzik ha, ne güzel. Yalnız bir mesele var Praskovya Mihaylovna, size bir işim düştüğü için geldim ben. Ne zaman konuşabiliriz?

— Onur duyarım. Akşam olur mu?

— Olur, ama bir ricam daha var: Benden bahsetmeyin, kim olduğumdan. Ben yalnızca size açıldım. Nereye gittiğimi kimse bilmiyor. Öyle gerekiyor.

— Tüh, kızıma söylemiş bulundum.

— Olsun, ondan da rica edin ki kimseye söz etmesin.

Sergi çizmelerini çıkardı, uzandı ve uykusuz gecenin, kırk *verst* yürüyüşün ardından hemen uyuyakaldı.

Praskovya Mihaylovna döndüğünde Sergi odacığında oturmuş onu bekliyordu. Yemeğe gelmemiş, Lukerya'nın getirdiği çorbayla lapayı odada yemişti.

— Neden söz verdiğinden evvel geldin ki? –dedi Sergi.– Şimdi konuşabilir miyiz?

— Bu onuru, böyle bir ziyaretçiyi hak edecek ne yaptım ben? Erteledim dersi. Sonra... Ben de hep size uğramayı hayal ediyordum, yazıyordum da size ve birdenbire şu şansa bakın.

— Paşenka! Lütfen şimdi sana söyleyeceğim sözleri bir günah çıkarma olarak düşün, ölüm kapıyı çaldığında

Tanrı'ya söylediğim sözler olarak. Paşenka! Ben aziz değilim, sıradan, basit bir insan bile değilim: Ben günahkârım, kirli, rezil, yoldan çıkmış, kibirli bir günahkâr, herkesten kötü müyüm bilmem ama en kötü insanlardan da kötüyüm.

Paşenka gözlerini dört açmış dinliyor ve inanıyordu. Sonra, tam olarak inandığında, eliyle misafirinin eline dokundu ve acıklı bir tebessümle konuştu:

— Stiva, peki abartıyor olmayasın?

— Hayır Paşenka. Ben şehvet düşkününün tekiyim, katilim, kâfir ve yalancıyım.

— Aman Tanrım! Nasıl olur? –dedi Praskovya Mihaylovna.

— Ama bir şekilde yaşamak gerek. Her şeyi bildiğini zanneden, başkalarına nasıl yaşamaları gerektiğini öğreten ben hiçbir şey bilmiyorum ve senden bana öğretmeni rica ediyorum.

— Daha neler Stiva. Dalga geçiyorsun. Neden hep dalga geçersiniz ki benimle?

— Peki, tamam, dalga geçiyorum: Ama söyle bana, nasıl yaşıyorsun ve ömrünü nasıl geçirdin?

— Ben mi? Ben en rezil, en iğrenç hayatı yaşadım ve şimdi de Tanrı beni cezalandırıyor hak ettiğim şekilde; yaşantım kötü, öyle kötü ki...

— Nasıl evlendin? Kocanla günleriniz nasıl geçti?

— Her şey kötüydü. Evlendim, en beter şekilde âşık oldum. Babam istemedi. Ben hiçbir şeyi önemsemeyerek evlendim. Evlenince de kocama yardım edeceğim yerde ona bir türlü yenemediğim kıskançlığım ile eziyet ettim.

— İçiyormuş diye duydum.

— Evet, ama ben onu idare etmeyi beceremiyordum ki. Sitem ediyordum ona. Oysa hastaydı işte. Tutamıyordu kendini, bense şimdi hatırlıyorum da, içirmiyordum. Ve korkunç sahneler yaşadık.

Hatırlarken çektiği acıyı yansıtan güzel gözleriyle Kasatski'ye bakıyordu.

Kasatski, kocasının Paşenka'yı dövdüğüne dair öyküler duyduğunu anımsadı. Şimdi onun zayıf, kurumuş boynuna, kulağının ve yarı ak, yarı kumral ince topuzunun ardındaki kalın damarlara bakarken o sahnelerin nasıl yaşandığını görür gibi oluyordu.

— Sonra iki çocukla beş parasız kaldım.

— Bir çiftliğiniz vardı sizin hani.

— Vasya hayattayken sattık onu ve... harcadık. Yaşamak gerekiyordu, bense hiçbir şey yapamıyordum, hepimiz öyleyizdir ya biz, küçükhanımlar. Ama ben hepsinden beterdim, çaresizdim. Elimizde son kalanı da yedik böylece, çocuklara ders çalıştırırken ben de bir şeyler öğrendim. O sırada Mitya hastalandı, dördüncü sınıftaydı ve Tanrı onu aldı. Manečka Vanya'yı sevdi, damadımı. Doğrusu iyi de bir çocuk ama şanssız. Hasta.

— Anne, —diyerek lafını böldü kızı.— Mişa'yı alın, kaç parçaya bölüneceğimi şaşırdım.

Praskovya Mihaylovna irkildi, ayağa fırladı, ezik pa-buçlarına basa basa kapıya çıktı ve kucağında iki yaşındaki oğlanla geri geldi; çocuk kendini geriye atıyordu, mini mini elleriyle eşarbına yapışmıştı.

— Evet, nerede kalmıştım? Ha, burada iyi bir işimiz vardı, müdür de çok tatlı adamdı ama Vanya yapamadı, istifa etti.

— Hastalığı nedir?

— Nevrasteni, korkunç bir hastalık. Düşündük taşındık, gitmek gerek ama para yok. Ben hâlâ atlatır mı acaba diyorum. Öyle fazla ağrısı yok...

— Lukerya! —diyen sesi duyuldu damadın kızgın ve güç-süz.— Ne zaman lazım olsa bir yere gönderirler. Anne!..

— Bir dakika, —diyerek tekrar böldü kendi sözünü Praskovya Mihaylovna.— Daha yemek yemedi de. Bizimle yiye-miyor.

Dışarı çıktı, bir şeyleri halledip güneş yanığı zayıf ellerini silerek döndü.

— İşte böyle halim. Hep de şikâyet ederiz, hiç de memnun olmayız, ama şükür Tanrı'ya ki tüm torunlarım pek tatlı ve sağlıklı, yaşamak hâlâ mümkün. Bu kadar işte öyküm.

— Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

— Ben üç beş kuruş kazanıyorum. Müzikten sıkılırdım hep ama bak nasıl işime yaradı.

Küçük eli yanında oturduğu komodinin üzerindeydi; parmaklarını alıştırma yapar gibi gezdiriyordu.

— Kaç para veriyorlar size dersler için?

— Bir ruble veren de var, elli kapık veren de, otuz kapık veren de. Hepsi öyle iyiler ki bana karşı.

— Nasıl peki, başarılı oluyorlar mı? —dedi Kasatski hafifçe gülümseyen gözlerle.

Praskovya Mihaylovna sorunun ciddiyetine hemen inanmadı ve sorar gibi baktı gözlerine.

— Başarılı olanlar da var. Çok yaman bir kız var, kasabın kızı. İyi kalpli, sevecen bir kız. Ben saygın bir kadın olsaydım babamın bağlantıları sayesinde damada pekâlâ bir iş ayarlayabilirdim. Ama bir şey beceremedim işte ve hepsini bu hallere düşürdüm.

— Evet, evet, —dedi Kasatski başını eğerek.— Peki kiliseye gidiyor musun Paşenka? —diye sordu.

— Sormayın. Vaziyet kötü, iyice kaçırdım ipin ucunu. Çocuklarla birlikte oruç tutuyorum, kiliseye gidiyorum, bazen de aylarca uğramıyorum. Çocukları gönderiyorum.

— Kendiniz neden gitmiyorsunuz peki?

— Doğrusunu söylemek gerekirse, —kızarmıştı,— böyle üstüm başım dökülerek gitmeye utanıyorum, kızıma, torunlarım karşı, yeni bir şeyim de yok. Üşeniyorum aslında.

— Evde dua ediyor musunuz peki?

— Ediyorum ama öyle dua mı olur, makine gibi. Öyle edilmemesi gerektiğini biliyorum ama sahici bir duygum yok, tek bildiğim şu rezilliğim...

—Evet, evet, öyle, öyle, —diyordu Kasatski onaylar gibi.

—Geliyorum, bir dakika, —diye yanıtladı damadının çağrısını Praskovya Mihaylovna ve eşarbını düzelterip odadan çıktı.

Bu sefer uzun süre dönmedi. Döndüğünde Kasatski aynı pozisyonda, dirseklerini dizlerine dayamış, başı eğik oturuyordu. Ama çantasını sırtına asmıştı.

Praskovya Mihaylovna elinde kapaksız teneke lambayla içeri girdiğinde Kasatski muhteşem, yorgun gözlerini kaldırıp baktı ona ve ta derinden iç geçirdi.

—Kim olduğunuzu söylemedim onlara, —dedi ürkekçe Praskovya Mihaylovna,— sadece soylu sınıftan bir hacı olduğunuzu ve sizi tanıdığımı söyledim. Gelin yemek odasına geçip çay içelim.

— Hayır...

— O zaman buraya getireyim.

-- Hayır, zahmet etme. Tanrı seni korusun Paşenka. Ben gideyim. Acıman varsa kimseye beni gördüğünü söyleme. Tanrı'nın adıyla yalvarıyorum sana: Kimseye söyleme... Sağ olasın. Ayaklarına kapanır öyle selamlardım seni ama biliyorum ki utanırsın. Teşekkürler, İsa adına bağışla.

— Kutsayın.

— Tanrı kutsar. İsa adına bağışla.

Ve gitmek istedi ama Praskovya Mihaylovna onu bırakmadı, ekmek, simit ve yağ getirdi. Hepsini alıp çıktı Kasatski.

Dışarısı karanlıktı, iki ev geçmeden gözden yitirdi onu Praskovya Mihaylovna ve gittiğini sadece başpapazın köpeğinin havlamasından anladı.

“Rüyamın anlamı buymuş demek ki. Paşenka tam olmam gereken ve olamadığım şey. Tanrı'yı bahane ederek

insanlar için yaşamışım ben, o ise insanlar için yaşadığını zannederek Tanrı için yaşıyor. Evet, iyi bir iş, ödül beklemeden verilmiş bir tas su, benim insanlara yaptığım iyiliklerden daha değerli. Peki samimi bir Tanrı'ya hizmet arzusu olmuş muydu içimde hiç?" diye sordu kendi kendine ve şöyle yanıtladı: "Evet, ama kirlendi gitti, insanca şöhrat arzusuyla örtüldü üzeri. Evet, benim gibi şöhrat uğruna yaşayanlar için Tanrı yoktur. Onu arayacağım."

Paşenka'ya gelirken yaptığı gibi köyden köye geçerek, erkekli kadınlı hacılarla toplanıp dağılarak, İsa aşkına ekmek ve yatacak yer dilenerek yürüdü. Arada bir öfkeli bir kadın onu azarlıyor, sarhoş bir köylü küfrediyordu ama daha sık yedirip içiriyor, hatta yanına da yolluk veriyorlardı. Efendiye benzemesi kimilerine sempatik geliyordu. Bazısı da aksine, "hah, işte bir efendi de böyle sefil durumlara düşebiliyormuş" diye seviniyordu. Nihayetinde alçakgönüllülüğü herkesi alt ediyordu.

Sıklıkla girdiği evlerde bulduğu bir İncil'i okuyordu; insanlar hep duygulanıyor, şaşıyorlardı, yeni ama çoktan bildikleri bir şeyi dinler gibi dinliyorlardı onu.

İnsanlara bir öğütle ya da okuyup yazarak yahut tartışanları uzlaştırma yoluyla hizmet ettiği olursa şükran görmüyordu, gidiyordu çünkü yanlarından. Böylece Tanrı yavaş yavaş uyanmaya başlamıştı içinde.

Bir defasında iki ihtiyar kadın ve bir askerle yürüyordu. Koşu atı koşulu arabaya binmiş bir beyle hanım, at sırtında bir erkekle bir kadın geçiyordu yanlarından, durdurdular onları. Adam kızıyla at sürüyor, hanımefendi arabada herhalde Fransız bir gezginle gidiyordu.

Fransız'a, batıl Rus inancına uyarak çalışmak yerine bir yerden diğerine dolaşan *les pèlerins*'i³³ göstermek için durdurmuşlardı onları.

Anlaşılmadıklarını sanarak Fransızca konuşuyorlardı:

33 (Fr.) Hacı. (ç.n.)

— *Demandez leur*, –dedi Fransız,– *s'ils sont bien sûrs de ce que leur pèlerinage est agréable à dieu.*³⁴

Sordular. Kadınlar cevap verdi:

— Tanrı'nın bileceği şey. Yürümeye yürüdük ama ya kalbimiz?

Askere sordular. Yalnız olduğunu ve başka seçeneği olmadığını söyledi.

Kasatski'ye kim olduğunu sordular.

— Tanrı'nın kuluyum.

— *Qu'est ce qu'il dit? Il ne répond pas.*

— *Il dit qu'il est un serviteur de Dieu.*

— *Cela dit être un fils de prêtre. Il a de la race. Avez-vous de la petite monnaie?*³⁵

Fransız'ın bozuğu vardı. Her birine yirmişer kapık dağıttı.

— *Mais dites leur que ce n'est pas pour des cierges que je leur donne, mais pour qu'ils se régalent de thé; çay, çay,* –dedi gülümseyerek,– *pour vous, mon vieux,*³⁶ –diye ekledi Kasatski'nin omzuna eldivenli eliyle hafifçe vurarak.

— İsa kurtarsın, –diye yanıtladı Kasatski şapkasını takmadan kel kafasıyla selam vererek.

Bu karşılaşma Kasatski'ye müstesna bir sevinç verdi çünkü insanların ne düşündüğünü önemsemiyordu artık, en kolay, en basit şeyi yapmış, boynunu eğip yirmi kapağı almış ve arkadaşına, kör bir dilenciye vermişti parayı. İnsanların ne düşündüğüne ne kadar az önem atfedilirse Tanrı o kadar güçlü hissediliyordu.

34 (Fr.) Sorsanıza onlara, Tanrı'nın hacılıklarını onayladığından kesin olarak eminler miymiş? (ç.n.)

35 — O ne dedi? Cevap vermedi.

— Tanrı'nın hizmetkârı olduğunu söyledi.

— Bir rahip oğlu olmalı. Asaleti hissediliyor. Bozuğunuz var mı? (ç.n.)

36 Söyleyin onlara, mum almaları için vermiyorum, güzel bir çay içsinler... size, dede. (ç.n.)

Kasatski bu şekilde sekiz ay dolaştı, dokuzuncu ayında şehirde, diğeri hacıların kaldığı barınakta gözaltına alındı ve kimliği olmadığı için karakola götürüldü. “Kimliğın nerede?”, “Kimsin?” gibi sorulara, “Tanrı’nın kuluyum,” diye yanıt veriyordu. Serserilerin yanına koydular onu, yargıladılar ve Sibirya’ya gönderdiler.

Sibirya’da zengin bir köylünün arazisine yerleşti ve şimdi orada yaşıyor. Çiftlik sahibinin bostanında çalışıyor, çocuklarına ders veriyor, hastalara bakıyor.